

T.C.

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**BATI BALKANLARIN AVRUPA BİRLİĞİ
BÜTÜNLEŞMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Özge TAŞKIN

İZMİR-2018

T.C.

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**BATI BALKANLARIN AVRUPA BİRLİĞİ
BÜTÜNLEŞMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Özge TAŞKIN

DANIŞMAN: DR.ÖĞR. ÜYESİ SEÇKİN BARIŞ GÜLMEZ

İZMİR-2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Batı Balkanların Avrupa Birliği Bütünleşmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17/07/2018

Özge TAŞKIN

TEZ / PROJE SINAVI TUTANAK FORMU

 TS EN ISO 9001:2015	T.C. İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü	
	TEZ/PROJE SINAVI TUTANAK FORMU	Dok. No: FR/604/21
		İlk Yayın Tar.: 03.10.2017
		Rev. No/Tar.: 00/..
		Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans öğrencisi Özge TAŞKIN ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ

Sayı :

SINAV TUTANAĞI
Tez/Proje Sınav Jürimiz tarafından incelenen Batı Balkanlar
Avrupa Birliği Bütünleşmesi başlıklı yüksek lisans / doktora tezi ile ilgili olarak jürimiz..... tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez/Proje Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYÇOKLUĞU/ OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

i) Bilime yenilik getirmiştir

ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir

iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır

iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Seçkin Barış GÜLMEZ
Üye	Doç. Dr. Sedef EYLEMER
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Defne GÜNAY
Üye	
Üye	

Ekl: Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından önerilen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BATI BALKANLARIN AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÜNLEŞMESİ

Özge TAŞKIN

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa devletleri istikrarsız ve savaflara yol açan imajından sıyrılmak, eski güçlerini tekrar kazanmak, barış ve refahı sağlamak amacıyla Avrupa Birliği'ni (AB) kurmuştur. Bu doğrultuda altı kurucu devlet ile oluşturulan AB zamanla bünyesine yeni ülkeleri ekleyerek 28 üyeli uluslarüstü (supranasyonel) bir yapı haline gelmiştir. AB'nin hem yeni üye kabul etmesi anlamına gelen hem de en güçlü dış politika araçlarından biri olarak kabul edilen genişleme, AB kurulduğu andan itibaren yedi kez gerçekleşmiş ve bugün Batı Balkan ülkeleri ile devam eden bir süreç haline gelmiştir.

Bu tez çalışmasında, AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini etkileyen faktörler araştırılmıştır. Çünkü AB'nin Batı Balkanlara genişlemesi sonucu sadece Hırvatistan AB üyesi olmuş, başka bir Batı Balkan ülkesinin AB üyeliği henüz gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla tez çalışmasında öncelikle genişlemenin tanımı yapılmış ve ardından AB'nin Batı Balkanlar genişleme sürecini etkileyen faktörler iç ve dış sebeplerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, AB'nin Batı Balkanlar bölgesine yönelik genişlemesini etkileyen faktörler bölge ülkelerinin AB üyelik süreçlerini de etkilemiştir. Bu yüzden diğer bölümlerde genişleme sürecini etkileyen iç ve dış etmenler, hem ortak tarihi geçmişe sahip olmalarından hem de benzer ülkeler olmalarından dolayı aynı meseleler kapsamında Hırvatistan ve Sırbistan karşılaştırması yapılarak analiz edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen veriler sonucunda AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini etkileyen faktörlerin AB genişleme politikasının geleceğini önemli derecede etkilediği görülmüştür.

Alan yazın (literatür) tarama ve ampirik yöntemiyle hazırlanan bu çalışmayla, AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini etkileyen nedenleri bölgenin bütününde detaylı olarak analiz etmek ve söz konusu iki ülkeyi doğrudan karşılaştıran diğer çalışmalara katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Genişleme, Batı Balkanlar, Hırvatistan, Sırbistan.

ABSTRACT

Master Thesis

EUROPEAN UNION INTEGRATION OF WESTERN BALKANS

Özge TAŞKIN

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department Of International Relations

After the Second World War, European states established the European Union (EU) to change the image of instability and wars, regain old strengths, and ensure peace and prosperity. In this respect, the EU, formed by six constituent states, has gradually become a supranational structure with twenty-eight members. The EU enlargement, considered to be one of its strongest foreign policy instruments, has taken place seven times since the EU was established and it has recently been expanded to the Western Balkan countries.

This thesis aims to examine behind the affecting factors of the EU enlargement process to the Western Balkans. Croatia remains so far the only Western Balkan country that successfully completed EU accession negotiations and became an EU member. Thus, in this study, first of all enlargement has been defined and then the ongoing internal and external obstacles to the EU enlargement towards the Western Balkan countries have been explained. Accordingly, it is argued that internal and external determinants played a crucial role behind the affecting factors of the Western Balkans' EU accession. With this motivation, two Western Balkan countries, namely Croatia and Serbia, having both common history and similar political cultures, will be comparatively analyzed as the main cases of this research. As a result of the data obtained in this study, it is argued that the factors affected the Western Balkan expansion of the European Union influenced the future of EU enlargement policy as well.

This study overall offers a comprehensive-literature review and empirical evidences to analyze in detail the reasons behind the affecting factors of the EU's enlargement process towards the Western Balkans through the comparison of Croatia and Serbia.

Keywords: European Union, Enlargement, Western Balkans, Croatia, Serbia.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	iii
TEZ / PROJE SINAVI TUTANAK FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
ÖNSÖZ	xii

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM LİTERATÜR

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ GENİŞLEMESİ	6
1.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BATI BALKANLARA GENİŞLEME SÜRECİNDEKİ ZORLUKLAR	10
1.2.1. Batı Balkanlardan Kaynaklanan Nedenler	10
1.2.1.1. Kopenhag Kriterleri ve İstikrar ve Ortaklık Süreci Şartlarının Uygulanmaması	10
1.2.1.2. Avrupa Birliği'ne Üye Devletler ve Aday Ülkeler Arasındaki Anlaşmazlıklar	15
1.2.1.2.1. Üye ve Aday Ülkeler Arasındaki Anlaşmazlıklar	16
1.2.1.2.2. İki Aday Ülke Arasındaki Anlaşmazlıklar	17
1.2.2. Avrupa Birliği'nden Kaynaklanan Nedenler	18
1.2.2.1. Genişleme Yorgunluğu	19
1.2.2.2. Birleşik Krallığın Avrupa Birliği'nden Ayrılması (Brexit)	23
1.2.2.3. Yeni Yaklaşımın Uygulanması	26
1.3. HIRVATİSTAN VE SIRBİSTAN'IN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİKLERİ ÖZELİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR	29

İKİNCİ BÖLÜM HIRVATİSTAN

2.1. HIRVATİSTAN-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ	31
2.1.1. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) İle İşbirliği	33
2.1.2. İkili Anlaşmazlıklar: Piran Koyu Sınır Anlaşmazlığı	39
2.2. AVRUPA BİRLİĞİ SORUNLARININ HIRVATİSTAN'IN ÜYELİK SÜRECİNE ETKİLERİ	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SİRBİSTAN

3.1. SİRBİSTAN-AB İLİŞKİLERİ	46
3.1.1. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) İle İşbirliği	48
3.1.2. İkili Anlaşmazlıklar: Kosova İle İlişkilerin Normalleştirilmesi	54
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ SORUNLARININ SİRBİSTAN'IN ÜYELİK SÜRECİNE ETKİLERİ	58
SONUÇ	64
KAYNAKÇA	71
ÖZGEÇMİŞ	88

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKÇT	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AT	Avrupa Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
DP	Demokrat Parti
DS	Demokrat Parti (Demokratska Stranka)
DSS	Sırbistan Demokratik Partisi (Demokratska stranka Srbije)
EURATOM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (European Atomic Energy Community)
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
G17+	G17 Plus
HDZ	Hırvat Demokrat Birliği Partisi (Croatian Democratic Union/Hrvatska Demokratska Zajednica)
HSS	Hırvat Köylü Partisi (Croatian Peasant Party)
ICTY	Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia)
MDA	Merkezi ve Doğu Avrupa
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
NS	Yeni Sırbistan
SAA	İstikrar ve Ortaklık Süreci (Stabilisation and Association Agreement)
SABOR	Hırvat Parlamentosu
SAP	İstikrar ve Ortaklık Süreci (Stabilisation and Association Process)

SDP	Sosyal Demokrat Partisi (Social Democratic Party/Socialdemokratska Partija)
SP	Merkez sol Sosyalist Pa
SPO	Sırp Yenilenme Hareket.
SPS	Sırbistan Sosyalist Partisi
SRS	Sırp Radikal Partisi
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UNCLOS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (United Nations Convention on the Law of the Sea)

ÖNSÖZ

Batı Balkanların Avrupa Birliği Bütünleşmesi adlı çalışma uzun ve meşakkatli bir süreç sonucu ortaya çıkmıştır. Kendisiyle çalışmaya başladığımız andan itibaren isteklerim doğrultusunda seçmiş olduğum tez çalışmasının hazırlanma sürecinin her aşamasında ne zaman kendisine danışsam bana değerli zamanını ayırarak engin bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren, güler yüzü ve samimiyetiyle tez çalışmasına devam etmem konusunda beni heveslendiren, sonuna kadar destek ve yardımcı olan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Seçkin Barış GÜLMEZ'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tez yazım sürecinin her aşamasında desteğini ve dostluğunu benden esirgemeyen arkadaşlarıma ve Cansu İNEL'e de çok teşekkür ederim. Ayrıca tez yazımı süresince çalışmalarımızın devamlılığını sağlayabilmek adına oluşturduğumuz çalışma grubuna ve bu vesileyle hem teknik hem de akademik katkılar sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Gökser GÖKÇAY'a teşekkürü borç bilirim.

Hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve bu tez süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen, maddi ve manevi açıdan desteklerini esirgemeyen anneme, babama, ikiz kız kardeşim Ayşe TAŞKIN'a ve aile büyüklerime göstermiş oldukları anlayış ve sabır için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZGE TAŞKIN

2018, İZMİR

GİRİŞ

Eski Yunan ve Roma zamanlarına kadar uzanan Avrupa’da bir Birlik kurma düşüncesi Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrası Avrupa sınırlarının nihai olarak çizilmesiyle somut hale gelmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın bitişiyle Avrupa’da meydana gelen siyasi ve ekonomik tahribat pek çok Avrupa ülkesini derinden etkilemiş ve bu doğrultuda yaşanan savaşları tekrar yaşamak istemeyen Avrupa devletleri barışı, istikrarı ve ekonomik birlikteliği sağlamak amacıyla örgütlenme düzeyinde girişimlerde bulunmuştur. Nihayetinde Birlik oluşumuna dair ilk gerçekçi girişim Fransa Planlama Teşkilatı’nın Başkanı Jean Monnet’in hazırladığı plandan feyz alan Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman tarafından yayınlanan Schuman Deklarasyonu ile 9 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşmiştir. Aynı zamanda Deklarasyonun bir sonucu olarak Belçika, o dönemki Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa ve Hollanda’dan oluşan 6 üye ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. AKÇT’nin ardından ilk defa kendi yetkilerinin bir kısmını bir üst kuruma devreden altı kurucu devletin Dışişleri Bakanları 1957 yılında ortak bir pazar ve gümrük birliğini sağlamak için Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu (AET) kurarken aynı zamanda üye ülkeler arasında nükleer enerji endüstrisinin hem barışçıl yollardan kullanımını hem de geliştirilmesini sağlamak amacıyla Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu’nu (*European Atomic Energy Community-EURATOM*) kurmuştur. Böylece Avrupa bütünleşme hareketi ivme kazanmıştır. Daha sonra AB’nin çekirdeğini oluşturan bu üç topluluk, 1967 yılında organlarının ortak faaliyet içerisinde yer almasını tasarlayan “Füzyon Antlaşması (Birleşme Antlaşması)” ile birleşmiş ve bu tarihten itibaren Avrupa Toplulukları (AT) olarak adlandırılmıştır.

Kurulduğu ilk zamanlarda ekonomik bir birliktelik için oluşturulan AT, zaman içerisinde dünya gündemini belirleyen uluslararası gelişmelere karşı kayıtsız kalamamıştır. 1989 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla 1990 yılında iki Almanya’nın birleşmesi ve 1991 yılında da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin dağılmasıyla AT, siyaset ve güvenlik alanlarında da etkinliğini sürdürmek istemiştir. Bu yönde AT üyeleri birtakım yenilikler yapma zorunluluğunu hissederek ekonomik birliğin yanı sıra siyasi birlik oluşturmak amacıyla 1992 yılında Maastricht Antlaşması’nı (Avrupa Birliği Antlaşması) imzalamıştır. Böylece AB doğmuştur ve AT uluslararası arenada artık AB olarak yer almaya başlamıştır.

Topluluktan Birliğe geçiş sürecinde AB'nin Avrupa'da kalıcı barış ve istikrarı sağlamaya yönelik siyasi ve ekonomik gücü dikkat çekmeye başlamış ve bu oluşum dışında kalan ülkelerin de Birliğe yönelmeleri söz konusu olmuştur. AB'de bu doğrultuda ekonomik, siyasi ve coğrafi açıdan dünyadaki ağırlığını arttırmak için genişleme politikasını geliştirmiştir. Başka bir deyişle, AB daha etkili bir uluslararası güç haline gelmek için Birlik değerlerini ve hedeflerini paylaşmak isteyenleri bünyesine dahil etmeye başlamıştır. Böylece 1973-2013 yılları arasında gerçekleşen yeni genişleme dönemi sonucunda AB yirmi sekiz üyeli önemli bir uluslararası örgüt haline gelmiştir. Günümüzde de AB genişlemesi devam etmektedir ve AB mevcut genişleme rotasını Batı Balkan ülkelerine çevirmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile değişen dünya düzeni komünist yapıya sahip olan ülkeleri etkilediği gibi Balkan ülkelerinden Yugoslavya'yı da etkilemiştir. 1991 yılı itibariyle hem ülkedeki kötü gidişat hem de dünyadaki gelişmeler sonucu Balkanların merkezi konumunda olan Yugoslavya içerisinde saklanan düşmanlıklar yeniden açığa çıkmış ve ülke içindeki unsurlar bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Fakat bu bağımsızlıklar kanlı birer iç savaşa dönüşmüştür. Yugoslavya'nın dağılması sonrası Sırp milliyetçiliği faaliyetleri ortaya çıkmış ve Sırp asıllı Slobodan Milošević önce Bosna-Hersek'e ardından Kosova'ya savaş açmıştır. İç savaşlar sonucunda Balkanlar içerisinde yeni bağımsız devletler ve Batı Balkanlar bölgesi ortaya çıkmıştır. Günümüzde Batı Balkanlar bölgesinde yer alan bu bağımsız ülkeler Hırvatistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Sırbistan, Karadağ, Kosova ve Arnavutluk'tan oluşmaktadır.

Milošević'in körüklediği Sırp milliyetçiliği sonucu yaşanan savaşlarda etnik kıyımlar yaşanmış ve Batı Balkanların durumu uluslararası gündemin zirvesinde yer almıştır. Savaşlar bölgede köklü değişim ve dönüşüm süreci yaratarak ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel problemleri de beraberinde getirmiştir. Söz konusu bölge organize suç örgütü faaliyetlerinin meşrulaştığı, ekonominin kötüye gitmesi sonucu yolsuzluk, kaçakçılık ve işsizliğin arttığı ve Avrupa'ya doğru önemli ölçüde göçlerin yaşandığı bir yer haline gelmiştir. Haliyle Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte yaşanan bu iç savaşlardan dolayı oluşan sıkıntılar sadece Batı Balkan ülkelerini değil bölgeye sınır olan Avrupa'yı da doğrudan etkilemiş ve AB'yi de yakından ilgilendirmiştir. Fakat Bosna Savaşı'nın yaşandığı sırada Maastricht Antlaşması ile

yeni bir döneme giren AB savaşta etkin rol oynayamamış ve bölgeye yönelik genişleme politikası uygulayamamıştır. Dolayısıyla AB, özellikle Kosova Savaşı sonrası Bosna Savaşı'ndan ders çıkararak yanı başında bulunan Batı Balkanlar'da yaşanan etnik çatışmaların tekrar başlamaması, yoksulluk ve savaştan kaynaklanan göçün azaltılması, demokrasinin geliştirilmesi, insan hakları ve azınlık haklarının korunması, bölge ülkelerinin ekonomilerinin gelişmesi için pazar ekonomisinin kurulması ve istikrarlı ekonomik büyüme politikalarının geliştirilmesi gibi hedefler belirlemiştir. Bu çerçevede AB, Batı Balkan ülkelerinde istikrar ve güvenliği sağlamak amacıyla bölgeyi genişleme politikasına dahil ederek ülkelere üyelik perspektifi sunmuştur.

Bu bağlamda AB, bölge ülkelerini AB'ye yaklaştırmak adına 1999 yılında İstikrar ve Ortaklık Süreci'ni (*Stabilisation and Association Process-SAP*) başlatmıştır. SAP bugüne kadar hem AB'nin Batı Balkan ülkelere yönelik gerçekleştirmiş olduğu en uzun vadeli ve kapsamlı stratejisi olmuş hem de ilk kez somut olarak Batı Balkan ülkelerinin AB'ye üye olma yolunun açılmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda Batı Balkan ülkeleri de ekonomilerini yeniden yapılandırmak, etnik ve dini savaşlar nedeniyle bozulan ikili ilişkilerini düzeltmek ve demokratik kurumlarını güçlendirmek için AB'ye üye olmak istemişlerdir. Fakat AB'nin Batı Balkanlara genişleme politikası çerçevesinde sadece Hırvatistan üye olabilmiş diğer bölge ülkeleri üye olamamıştır. Çünkü aday ülke statüsünde bulunan bölge ülkelerinin AB üyelik süreçlerinde karşılaştıkları birtakım sıkıntılar vardır ve bundan dolayı AB'ye üye olamamaktadırlar. Hatta bu sıkıntılardan dolayı Hırvatistan haricindeki diğer bölge ülkelerinin üyelik süreçlerinin geçmişte üye olan ülkelere nazaran daha uzun sürdüğü görülmektedir.

Genel olarak literatürde de vurgulandığı üzere Eski Yugoslavya'dan miras kalan siyasi kültürün getirdiği iç sorunların ve Batı Balkan ülkelerinin ikili ilişkilerindeki sıkıntılarının AB'nin Batı Balkanlar genişlemesini ve bölge ülkelerinin üyelik süreçlerini etkilediği görülmektedir. Bu doğru bir savdır ve hatta bu tez çalışması da bunu doğrulamaktadır. Ancak sadece iç sebepler hem genişleme hem de üyelik süreçlerini etkilememektedir. Bu iç sebeplerle birlikte genişleme yorgunluğu, Euro krizi, mülteci krizi ve Brexit gibi uluslararası ya da AB kaynaklı dinamikler de söz konusu iki süreci etkilemekte önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla bu tez

çalışması, AB'nin Batı Balkanlara genişlemesini etkileyen etmenleri bütüncül olarak ele alacak ve bu faktörlerin hem üyelik perspektifleri bulunan Batı Balkan ülkelerine hem de bölge özelinde üyelik süreçlerine nasıl cereyan ettiğini analiz edecektir. Bu sayede, bu çalışma, yerleşmiş akademik literatürde halihazırda vurgulanan iki ana perspektife (iç etmenler ve iki ülke arasındaki problemler) bir üçüncüsünün (AB'den kaynaklı üyelikte gecikme) eklenmesine katkı sağlayacaktır.

Bu doğrultuda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bahsedilecek konular hakkında yazılan kitap ve makalelerden yararlanılacaktır. Bölümde ilk önce genişleme tanımının literatürde nasıl ele alındığına değinilecektir. Daha sonra AB'nin Batı Balkan ülkelerine doğru genişlemesine etki eden iç ve dış sebepler ana başlıklar altında sunulacaktır. İç sebepler başlığı altında Kopenhag Siyasi Kriterleri ve SAP şartlarının uygulanmayışının ve bölge ülkelerinin hem AB üyesi devletlerle hem de iki aday bölge ülkesi arasında yaşanan anlaşmazlıkların genişlemeyi nasıl etkilediği incelenecektir. Ardından AB'nin kendi bünyesinde yakın geçmişte yaşadığı genişleme yorgunluğu, Brexit ve yeni yaklaşım politikasının AB'nin Batı Balkanlara yönelik genişleme sürecine nasıl yansıdığı araştırılacaktır.

Bunun yanı sıra, yukarıda bahsi geçen tüm faktörlerin bölge özelinde Hırvatistan ve Sırbistan vakalarına farklı yansıdığı görülmektedir. Her iki ülke aynı siyasi ve tarihi geçmişe sahiptir, ancak iki ülke ne kadar benzerlik taşısa da farklı hikayelere sahiptir. İki ülkenin AB üyelik süreçlerinde karşılaştıkları meseleler de oldukça benzerdir. Bu benzerlik dikkate alındığında, Hırvatistan aynı zorluklara rağmen AB üyelik sürecinde kısa zamanda başarılı olmuş, fakat Sırbistan hala AB üyeliği için beklemektedir. Ayrıca iki ülkeyi aynı anda beraber tartışan çalışmalar da literatürde çok bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma genişlemeyi etkileyen bütün etmenler kapsamında iki ülkeyi karşılaştırarak literatüre katkı sağlayamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Hırvatistan ve Sırbistan'ın AB üyelik süreçlerinin karşılaştırması iki ayrı bölümde yapılacaktır. AB'nin bu ülkelere genişleme davranışının benzerlikleri ve farklılıklarının hem içerden hem de AB'den nasıl yansıdığı bu bölümlerde literatür çalışmaları ve ampirik verilerle analiz edilecektir. Ampirik veriler araştırılırken birincil kaynak niteliğindeki AB dokümanlarına bakılacaktır. Buna ek olarak bölüm içerisinde basın taramasıyla iki ülkenin siyasi elitlerinin demeçlerine yer verilecektir. Fakat bölge ülkelerinin dillerine hâkim

olunmadığından dolayı ancak Türkçe ve İngilizce yayın yapan gazeteler ve bölge ülkelerinin haberlerini yayınlayan haber portalları kullanılacaktır. Son olarak ise, tezin temel argümanlarına yer verilerek ayrıntılı bir değerlendirme yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR

AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecinde Batı Balkan ülkelerine üyelik perspektifi verilmiş, fakat sadece Hırvatistan AB'ye üye olabirmiştir. Geri kalan Batı Balkan ülkeleri ise AB üyeliği için beklemektedir. Diğer Batı Balkan ülkelerinin bekleme sebebi ise, söz konusu ülkelerin AB'ye üyelik süreçlerinin kolay ilerlememesinden ve önlerinde birtakım zorlukların bulunmasından dolayıdır. Bu zorluklar AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini etkilemektedir. Bu bölümde AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecinde yaşanan zorluklar ve literatürdeki yansımaları ele alınacaktır. Öncelikle genişlemenin tanımı yapılacak ve daha sonra AB'nin Batı Balkanlar genişlemesindeki zorluklarının literatüre nasıl yansıtıldığı incelenecektir. Buna göre, literatürdeki eğilimleri iki ana başlıkta toplamak mümkündür. Bu zorluklar Batı Balkanlardan kaynaklanan nedenler ve AB'den kaynaklanan nedenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Adaylara özgü sorunlar Kopenhag Kriterleri ve İstikrar ve Ortaklık Süreci şartlarının uygulanamaması, bölge ülkelerinin AB üyesi ülkelerle ve aday olan diğer bölge ülkeleriyle yaşadıkları anlaşmazlıklar başlıklarıyla ele alınırken, AB'den kaynaklanan sorunlar da genişleme yorgunluğu, Birleşik Krallığın AB'den ayrılması ve AB'nin genişleme stratejisini revize ederek, 23 ve 24'üncü fasılların müzakere edilmesine öncelik vermesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Son olarak da Hırvatistan ve Sırbistan'ın karşılaştırma analizi için iki ülke özelinde yapılan çalışmalara göz atılacaktır.

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ GENİŞLEMESİ

Genişleme her zaman AB'nin DNA'sı olmuştur (Balfour ve Stratulat, 2012: 1; Walldén, 2017: 2). Dolayısıyla yeni üye devletlerin AB'ye katılımı, Birlik kurulduğundan bu yana gündeminde yer almıştır. O zamandan bu yana, farklı dönemlerdeki genişlemelerle altı üye devlet ile oluşan AB bugün yirmi sekiz üyeli bir yapı haline gelmiştir.

AB'nin genişlemesi hem Birliğin kendisi hem de genel olarak Avrupa'nın uluslararası ilişkileri için önemli bir siyasi süreçtir. Hatta genişleme AB'nin en başarılı politika aracı olarak görülmektedir (Devrim ve Schulz, 2009: 1; Walldén,

2017: 1). Literatürde AB genişlemesinin incelenmesi, Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından özellikle AB genişleme politikasının Birliğin gündeminde kalıcı bir politika olarak ortaya çıktığı zaman ivme kazanmıştır (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2005: 3). Literatüre bakıldığında genişlemenin çoğunlukla teori üzerine kurulu olduğu ve deneysel olarak Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) ülkelerine ve Avrupa Serbest Ticaret Antlaşması ülkelerine odaklandığı görülmektedir (Schimmelfennig ve Sedelmeier. 2002: 504-507; Schimmelfennig ve Sedelmeier. 2005: 3-29; Sijursen, 2002: 491-513; Pridham, 2008: 1-21). Aynı zamanda literatürde AB genişlemesi kavramı farklı yazarlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Hakan Keskin'in yaptığı tanımlamaya göre genişleme, AB'nin üye sayısının artması; bir başka ifade ile AB'ye yeni üye kabulü anlamına gelmektedir (Keskin, 2010: 29). Geoffrey Pridham ise tanım olarak genişlemeyi aday devletlerin müzakerelere ve üyeliğe doğru ilerlemek için resmi sürece başlaması olarak ifade etmektedir (Pridham, 2008: 2). Bu tanım doğrultusunda Dorian Jano AB genişlemesinin yalnızca yeni devletleri eklemek olmadığını, aynı zamanda bir süreç olduğunun altını çizmektedir (Jano, 2014: 70). Frank Schimmelfennig ve Ulrich Sedelmeier'in analizine göre, AB genişlemesi örgütsel kuralların ve normların kademeli ve resmi olarak yatay kurumsallaştırılma sürecidir (Schimmelfennig ve Sedelmeier. 2005: 5). Ayrıca Jano genişlemenin kademeli ve resmi kurumsallaşma süreciyle AB ve üyeliğe başvuran ülke arasında özel kurumsal ilişkilerin kurulduğunu da ifade etmektedir. Yani, aday ülke AB'ye katıldığı zamana kadar farklı resmi aşamaları kabul eder. Bu nedenle AB genişleme süreci her aşamada katılımın durdurulabileceği pek çok resmi alt aşama içeren karmaşık ve çok adımlı bir süreçtir (Jano, 2014: 71). Dolayısıyla AB genişlemesi her iki tarafı da kapsamaktadır

AB'nin yeni üyelere açık olması Paris ve Roma Antlaşmalarından itibaren hedeflenen temel ilke olmuştur. Her bir antlaşmada yeni üye devletlerin katılmasına ilişkin birer madde yer almaktadır. Örneğin, Roma Antlaşması'nın başlangıcında genişlemeye dair, Avrupa vatandaşları arasında güçlü bir ekonomik ve sosyal birlik yaratabilmek için Avrupa'yı bölen engellerin ortadan kaldırılmasının amaçlandığı; aynı ideali paylaşan diğer Avrupa insanların da bu girişime dahil olması gerektiği ifade edilmiştir (Dağdemir, 2013: 97). Bu ifade doğrultusunda Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun siyasi liderleri 1-2 Aralık 1969 tarihli Lahey Zirvesi'nde, Topluluğun

ilk kez genişlemesine imkân vererek, Avrupa bütünleşmesini daha ileriye götürme kararı almışlardır (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, 2007: 59). Alınan karar neticesinde de AB'nin ilk genişlemesi gerçekleşmiş ve AB yeni ülkelerin katılımıyla genişlemeye devam etmiştir.

Daha sonra söz konusu kurucu antlaşmaların genişlemeye dair hükümleri 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile yürürlükten kaldırılarak genişleme tek bir çerçevede toplanmıştır. Maastricht Antlaşması'nın 49'uncu maddesi genişlemenin AB çerçevesinde gerçekleşeceğini vurgulamıştır. AB Antlaşması'nın 49'uncu maddesine göre; özgürlük, demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun özgürlüğü ilkelerini gözeterek her Avrupa ülkesi Birliğe üyelik başvurusunda bulunabilir (Açıkmeşe-Akgül, 2014: 648; Lilyanova ve Dietrich, 2016: 2).

AB'nin genişleme politikası Avrupa bütünleşmesine paralel olarak gelişmiş ve değişmiştir. AB'nin kuruluşundan günümüze kadar yaşadığı genişleme evrelerinde hiçbir zaman benzer kriterler gözetilmemiştir. Ükelere özgü durumlar genişleme süreçlerini yönlendirmiştir. AB genişlemesinin üyelik kriterlerinin kurucu antlaşmalarda öngörülmediği, keza AB antlaşmaları ve zirve sonuç bildirimlerinde yer aldığı görülmektedir (Açıkmeşe-Akgül, 2014: 648). Örneğin, 7-8 Nisan 1978 tarihli Kopenhag Zirvesi'nde "her bir üye devlette insan hakları ve temsili demokrasiye saygı ve bunların korunması üyeliğin zorunlu unsurlarıdır" ifadesi kullanılarak, Akdeniz'deki aday ülkelere mesaj verilmiştir. Böylece Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in demokrasiye geçiş süreçlerinin ardından gelen üyelik başvurularının, insan hakları ve demokrasiye saygı koşullarına bağlı hale getirilmiştir. Bu üç ülkenin üyeliğinin ardından, 9-10 Aralık 1991 tarihli Maastricht Zirvesi ve 26-27 Haziran 1992 tarihli Lizbon Zirvesi'nde yönetim sistemleri demokrasi ilkesine dayanan tüm Avrupa ülkelerinin Topluluğa üyelik başvurusunda bulunabilecekleri belirtilerek, katılımın bu şarta bağlılığı teyit edilmiştir (Açıkmeşe-Akgül, 2014: 649).

Katılım kriterlerinin belirlendiği Zirvelere bir başka örnek ise, Kopenhag Zirvesi'dir. 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde genişleme açısından somut tam üyelik kriterleri belirlenmiştir. AB'ye üye olmak isteyen ülke ya da ülkeler artık bu kriterlere uymak zorunda olacaklardır. Kopenhag Kriterleri olarak bilinen bu kriterler; siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatının benimsenmesi olmak

üzere üç grupta toplanmıştır. Siyasi Kriterler açısından aday ülkeler, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, azınlıkların korunması ve kabul görmesinin güvence altına alındığı istikrarlı bir kurumsal yapıya kavuşmuş olmalıdır. Ekonomik kriterler kapsamında aday olan ülkelerin işleyen bir pazar ekonomisine ve AB içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı koyabilme kabiliyetine sahip olmalıdır. Kopenhag Kriterlerinin üçüncüsü Birlik mevzuatının benimsenmesi içinde aday ülkelerin siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına uyma dahil olmak üzere üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine sahip olmalıdır (Marktler, 2006: 344-345).

Kopenhag Zirvesi'nde, aday ülkeler tarafından yerine getirilmesi gereken bu üç kriter dışında, üye devletler için genişlemenin önkoşulu olarak yerine getirmeleri gereken ayrıca bir kriter daha benimsenmiştir. "AB'nin yeni üye alımı, bütünleşmenin kazandığı ivmeye zarar vermemelidir" ifadesi kullanılarak, başarılı bir genişlemenin, AB politikalarında ve kurumsal yapısında reform yapılmasına bağlı olduğu ve bu alandaki sorumluluğun üye devletlere bırakıldığı vurgulanmıştır (Açıkmeşe-Akgül, 2014: 651). Ayrıca daha sonra 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'da yapılan AB Zirvesi sonucunda AB'nin genişlemesi kararlaştırılarak hangi aday ülkelerin ne şekilde genişleme sürecine dahil olacakları belirlenmiştir. Genişlemenin olabilmesi için, AB ve aday ülkeleri ilgilendiren iki önemli ödevin yapılması gerekiyor. Bunlardan biri, Amsterdam Antlaşması'nın kurumsal hükümleri doğrultusunda AB kurumlarının etkin biçimde işleyişinin sağlanması ve güçlendirilmesiyken, diğeri de AB'ye katılmak isteyen devletlerin Birlik değerlerini ve hedeflerini paylaşmaları hatta bunu somut politika ve önemlerle göstermeleridir (Canpolat, 2002: 265).

Sonuç itibarıyla, genişleme AB'nin üye sayısını artıran, onun ayrılmaz ve başarılı bir politikasıdır. Genişleme AB'nin ilk dönemlerinden itibaren gündeminde yer alarak Birliğin temel değerlerine saygı duyan ve bunları geliştirmeyi taahhüt eden ülkelere kapısını açmıştır. Fakat AB genişlemesi her evresinde belli bir standart içerisinde uygulanmayarak ülkelerin ya da içinde bulunulan dönemin şartlarına göre gerçekleşmiştir. Keza, Kopenhag kriterleri de bu değişim içerisinde ortaya çıkmış ve adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin AB üyesi olmadan bu kriterleri

karşılamları gerekmektedir. Öte yandan genişleme devam eden bir süreçtir ve bugünde AB'nin Batı Balkanlar bölgesine genişlemesi söz konusudur.

1.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BATI BALKANLARA GENİŞLEME SÜRECİNDEKİ ZORLUKLAR

1.2.1. Batı Balkanlardan Kaynaklanan Nedenler

1.2.1.1. Kopenhag Kriterleri ve İstikrar ve Ortaklık Süreci Şartlarının Uygulanmaması

AB'nin mevcut genişleme gündeminde bulunan Batı Balkan ülkelerinden Hırvatistan'ın 1 Temmuz 2013 tarihinde tam üye olmasının ardından sıra diğer bölge ülkelerinden Sırbistan, Arnavutluk, Makedonya, Bosna-Hersek, Karadağ ve Kosova'dadır. Fakat AB'nin Batı Balkanlar genişlemesi gerçekleşirken bölge ülkeleri AB üyelik süreçlerinde birtakım zorluklarla karşılaşmışlardır. Ayrıca Batı Balkan ülkelerinin AB üyelik süreçlerinde karşılaştıkları bu zorlukların AB'nin bölgeye yönelik genişlemesini de etkilediği görülmüştür. Bu bölümde AB genişleme politikasının Batı Balkanlardan kaynaklanan zorluk sebepleri ele alınacaktır.

AB'ye üye olmak isteyen ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce yerine getirmeleri gereken hak ve yükümlülükler ya da üye olma koşulları olarak bilinen Kopenhag Kriterleri'ne uymaları gerekmektedir. Aynı zamanda daha önce de bahsedildiği gibi, AB'nin genişleme politikası ülkelere özgü durumlar doğrultusunda şekillenmekte ve üyelik kriterleri AB antlaşmaları ve zirve sonuç bildirilerinde yer almaktadır. Keza bu durum Batı Balkan ülkeleri için de geçerlidir. Bugün Batı Balkan ülkelerinin AB'ye üyeliklerinin gerçekleşebilmesi somut tam üyelik kriterleri olarak bilinen Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirmede gösterdiği çabalara ve SAP'ye bağlıdır.

AB'nin Batı Balkanlar genişlemesindeki temel amacı, söz konusu bölgeyi kanunların işlediği, demokrasinin yerleştiği, insan ve azınlık haklarının güvence altına alındığı ve piyasa ekonomisinin geçerli olduğu istikrarlı bir bölgeye dönüştürmektir. Bu doğrultuda AB, Batı Balkan ülkelerini AB'ye yaklaştırmak ve bu ülkelere üyelik perspektifi vermek amacıyla 1999 yılında SAP'yi başlatmıştır. AB'nin günümüzdeki Batı Balkanlar'a yönelik genişleme politikası SAP çerçevesinde şekillenmektedir. SAP çerçevesinde belirlenen şartlara uyum sağlayan

Batı Balkan ülkeleri ile “İstikrar ve Ortaklık Anlaşması (*Stabilisation and Association Agreement-SAA*)”nın imzalanması öngörülmüştür.

SAP'nin ardından Haziran 2000'de gerçekleşen Feira Zirvesi'nde AB, bölge ülkelerinin “potansiyel aday ülke” olduklarını dile getirerek, söz konusu ülkelerin AB üyelik perspektiflerinden ilk defa bahsedilmiştir (Şahin, 2013: 11). Ardından AB, Kasım 2000'de Zagreb'de düzenlenen Birinci “AB-Batı Balkan Zirvesi” ertesinde açıklanan “Zagreb Deklarasyonu” ile AB'ye üyeliğin, AB Antlaşması hükümleri ve Kopenhag Kriterleri çerçevesinde, özellikle bölgesel işbirliği bakımından, SAA'nın uygulanmasına bağlı olduğunu vurgulamıştır (Kavalalı, 2005: 43). Daha sonra Haziran 2003'de düzenlenen Selanik Zirvesi Batı Balkanlar için önemli bir kilometre taşı olmuştur. Avrupa Komisyonu Zirve'de Batı Balkan ülkelerinin geleceğinin AB içinde olacağını ve Batı Balkan ülkeleri Birliğe katılmadan AB haritasının tamamlanmış sayılmayacağını belirtmiştir (Tüysüzoğlu, 2015: 503). Ayrıca Selanik Zirvesi Batı Balkan ülkelerinin SAP sürecinde gösterdikleri ilerlemeye bağlı olarak SAA'ların imzalanacağını belirtmiştir (Mujezinovic, 2007: 72). Dolayısıyla Batı Balkan ülkelerinin AB'ye üye olabilmeleri için Kopenhag Kriterleri ve SAP şartlarını yerine getirip SAA'ları imzalamaları gerekmektedir.

Aslında SAP şartlarına bakıldığında, bu şartların Kopenhag Kriterleri'nin siyasi taleplerini pekiştirdiği görülmektedir. Özellikle siyasi kriterlerden hukukun üstünlüğü ve adalet ve içişleri alanlarında işbirliğinin yapılması açıkça Batı Balkan ülkelerinin SAP şartlarından Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (*International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia-ICTY*) işbirliğiyle belirtilirken, serbest seçimlerin yapılması ve siyasi diyalogun geliştirilmesi de demokrasinin tesis edilmesi ile vurgulanmaktadır. Aynı şekilde Aralık 2006'da düzenlenen başka bir zirvede de Batı Balkan ülkelerinin üyelik perspektiflerinin Kopenhag Kriterleri ve SAP sürecine uyum sağlamalarının önemini altı çizilmiştir (Şekercioğlu, 2015: 561). Dolayısıyla Batı Balkan ülkelerinin üyelik süreçleri söz konusu ülkelerin Kopenhag Kriterlerini ve SAP şartlarını yerine getirmelerindeki başarıya bağlıdır. Fakat Batı Balkan ülkelerinde istenilen koşulların hemen yerine getirilmediği hatta hukukun üstünlüğü reformlarının AB üyelik süreçlerinde öncelikleri olmadığı görülmüştür.

Hukukun üstünlüğü reformlarını bazı Batı Balkan ülkelerinin önceliğinde olmamış ve bunun sonucunda üyelik müzakerelerinde ertelenmeler yaşanarak ülkelerin üyelik süreçleri yavaşlamıştır. Örneğin, Hırvatistan ve Sırbistan'ın AB üyelik müzakerelerinin başlayabilmesi için savaş suçlularını ICTY'ye teslim etmeleri gerekmektedir. Hatta bu iki ülke için ICTY ile işbirliği yapmaları AB üyelik süreçlerinin ilerletilmesi açısından kesin bir şart olarak konulmuştur. Fakat ICTY ile işbirliği yapmak bu iki ülke açısından çok kolay olmamıştır. Çünkü savaş suçluları her iki ülkede de özellikle milliyetçi kesimin gözünde halk kahramanı olarak görülmüştür. Hırvatistan'ın üyelik müzakerelerine başlayabilmesi için Hırvat General Ante Gotovina'yı ICTY'ye teslim etmesi gerekmektedir (Mäki, 2008: 63). Fakat Hırvatistan savaş suçlusunu Gotovina'yı ICTY'ye teslim etmediğinden 16 Mart 2005 tarihinde başlaması gereken AB üyelik müzakereleri ertelenmiştir (Jovic, 2006: 100-101). Daha sonra ICTY Başsavcısı Carla Del Ponte Hırvatistan'ın ICTY ile tam işbirliği içinde olduğunu ve Ante Gotovina'yı tutuklayıp Lahey'e teslim ettiğini açıklamış ve bu açıklamanın ardından Hırvatistan AB üyelik müzakerelerine 3 Ekim 2005 tarihinde başlamıştır (Phinnemore, 2006: 16). Aynı şekilde Sırbistan'ın da müzakere sürecine başlayabilmesi için ICTY ile işbirliği yapması gerekmektedir. Fakat Sırbistan'da Hırvatistan gibi, Srebrenica Katliamı¹'nden sorumlu Bosnalı Sırp General Ratko Mladić'i ve diğer generalleri Mart 2006'ya kadar yakalayıp ICTY'ye teslim etmediğinden Sırbistan'ın SAA müzakereleri 3 Mayıs 2006 tarihinde askıya alınmıştır (Şahin, 2013: 33). Ancak 2007 yılının ilkbaharında Sırbistan'da yapılan parlamento seçimleri ve yeni hükümeti takiben, SAA müzakereleri 13 Haziran 2007 tarihinde yeniden başlamıştır (Mäki, 2008: 65). Daha sonra 2008'de Radovan Karadzic, 2011'de Miladiç ve Hadzic'in yakalanması ile ICTY ile tam olarak işbirliği sağlanmış ve Sırbistan'ın AB üyelik müzakerelerine ICTY engeli olmadan devam edilmiştir.

¹Srebrenitsa Katliamı ya da Srebrenitsa Soykırımı 1991-1995 Yugoslavya İç Savaşı'nda Sırp Cumhuriyeti Ordusu'nun Srebrenitsa'ya karşı giriştiği "Krivaya 95 Harekâtı" esnasında 11 Temmuz 1995 tarihinde yaşanmıştır. Tam 5 gün süren katliamda 8372 Boşnak katledilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Nicolas Kent. (2005), "Srebrenica", Oberon Books Ltd, London, David Rohde (2012), "Endgame: The Betrayal and Fall of Srebrenica, Europe's Worst Massacre Since World War II", Penguin Group, USA.

Batı Balkan ülkelerinin AB reformlarını uygulayabilmek ve benimsemek için önlerindeki en büyük engellerden birisi de söz konusu ülkelerin devlet yapılarının son derece zayıf kurumsal performansa sahip olmasıdır. Bu zayıf performanstan dolayı bölge ülkelerinde serbest seçimlerin yapılamadığı ve siyasi diyalogun geliştirilemediği görülmektedir. Örneğin Gergana Noutcheva ve Senem Aydın-Düzgit'in analizine göre, komünist düzenden gelen Arnavutluk'ta aşırı siyasi kutuplaşma Arnavut siyasetinin temel bir özelliği olmayı sürdürmektedir (Noutcheva ve Aydın-Düzgit, 2012: 74). Diğer birçok Batı Balkan ülkesinin aksine, Arnavut siyasetinde önemli etnik bölünme bulunmamaktadır. Fakat, iki ana siyasi parti olan merkez sağ Demokrat Parti (DP) ve merkez sol Sosyalist Parti (SP) arasındaki uzun zamandır devam eden çatışma, devlet kurumlarını aylarca, özellikle de yasama organını felce uğratan politik çıkmaza sokmuştur (Noutcheva ve Aydın-Düzgit, 2012: 74). Haziran 2009'da Arnavutluk'ta yapılan seçimlerin ardından muhalefetteki SP, DP'nin seçimlere hile karıştırdığını iddia ederek yaklaşık iki yıl boyunca parlamentoyu boykot etmiştir (Şahin, 2013: 52). Kısa bir süre sonra 8 Mayıs 2011 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlerde de Merkez Seçim Kurulu'nun Tiran Belediye Başkanlığı seçiminde oyların yanlış sandıklara konulduğu gerekçesiyle yeniden sayılması yönündeki tartışmalı kararı, ülkedeki demokratik yapının güvenilirliğinin sorgulanmasına yol açmıştır (Karluk, 2014: 131).

Siyasi diyalogun Arnavut siyasetinde tesis edilmesi AB reform sürecinin devamı açısından hayati önem taşımaktadır. Çünkü demokratik meşruiyet AB üyelik sürecinde esastır. Fakat Arnavutluk siyasetinde bugün dahi parlamento boykotları devam etmektedir ve yaşanan bu siyasi çıkmaz ülkede önemli reformların kabul edilip uygulanmasını engellemektedir. Dolayısıyla Arnavutluk'un katılım müzakerelerine başlayabilmesi için siyasi partiler arasında daha yapıcı bir siyasi diyalogun tesis etmesi gerekmektedir.

Hukukun üstünlüğü reformunu yerine getirmediğinden dolayı AB üyelik süreci etkilenen bir diğer örnek ülke ise Bosna-Hersek'tir. Dayton Antlaşması ile etnik kimliği temel alan siyasal bir anlayış çerçevesinde yaratılan Bosna-Hersek Anayasası, Bosna siyasi yapısını oluşturan Üçlü Cumhurbaşkanlığı Konseyi ve Halklar Meclisi'ne yalnız kurucu halk olarak kabul edilen Boşnak, Sırp ve Hırvatlar arasından üye seçilmesini öngörmektedir (Şahin, 2013: 60). Başka bir deyişle Bosna-

Hersek Anayasası'na göre, bahsi geçen bu üç kurucu halk dışında olanların Bosna siyasi yapısını oluşturan kurumlarda yer alma hakkı bulunmamaktadır (Uğurkan, 2015: 632). Bu yasanın diğer etnik gruplara yönelik bir ayrımcılık olduğu gerekçesiyle iki Bosna-Hersek vatandaşı Roman asıllı Dervo Sejdić ve Yahudi asıllı Jakob Finci 2006 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) dava açmıştır. Mahkeme, 22 Aralık 2009 tarihinde davacıları haklı bularak mevcut düzenlemelerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) kamu nezdinde ayrımcılık yapılamayacağına dair 12 Sayılı protokolüne aykırı olduğuna hükmetmiştir (Ekici, 2014: 37). Fakat Bosna-Hersek AİHM kararının açıklanmasının ardından halen daha anayasasının AİHS ile tam uyum sağlaması yolunda gerekli adımlar atmamıştır. Bu şartın yerine getirilmesi AB temel değerlerinin benimsemesi adına Bosna-Hersek için önemlidir. Bosna-Hersek bu konuda bir adım atmadığı sürece AB üyelik sürecinde ilerlemesi mümkün olmayacaktır.

Bilindiği üzere AB genişleme politikası yıllar içinde gelişmiş ve katılım sürecinde bazı temel konulara öncelik verilmiştir. Bu önceliklerden birisi de yolsuzlukla mücadele olmuştur. Yolsuzluk Batı Balkan ülkelerinde oldukça yayındır ve AB'nin Kopenhag Kriterlerinde belirtilen temel değerleri tehdit eden bir unsurdur. Dolayısıyla AB, hukukun üstünlüğünü korumak için Batı Balkan devletlerinin yolsuzlukla mücadele politikalarını/çabalarını ayrıca yakından takip etmektedir. Aynı zamanda AB özellikle Bulgaristan ve Romanya'nın yolsuzlukla mücadele alanında gerekli şartları sağlamadan Birliğe üye olmalarının ardından bu konuda gelecek genişlemelerde daha temkinli davranmaktadır. Bu sebeplerden ötürü yolsuzlukla mücadele reformu AB üyelik müzakereleri için temel gerekliliktir. Bununla birlikte Noutcheva ve Aydın-Düzgüt'in çalışmasına göre de genel kamuoyunun özellikle de adı yolsuzluğa karışan üst düzey yetkililerinin soruşturulması, kovuşturulması ve mahkûm edilmesine ilişkin yargı sisteminin işleyişi hakkındaki değerlendirmeleri yetersiz kalmaktadır (Noutcheva ve Aydın-Düzgüt, 2012: 63). Örneğin, Hırvatistan'da yolsuzluk eski Başbakan Ivo Sanader önderliğinde birbirini takip eden iki hükümetle bağlantılı hale gelmiştir. Bağımsız bir yargıya verdiği destek ve yolsuzluğa karşı sert bir tutum ile tanınan Adalet Bakanı Vesna Škare-Ožbolt'un 2006 yılında görevden alınmasının ardından, hükümetin yolsuzlukla mücadele konusundaki çabaları daha da azaltılmıştır (Cohen, 2010: 29). Fakat Sanader'in

Temmuz 2009'da beklenmedik bir şekilde istifa etmesiyle yerine gelen Jadranka Kosor yolsuzluğa karşı sıfır tolerans göstereceklerini açıklayarak Kasım 2012'de adı yolsuzluk iddialarına karışan eski Başbakan Sanader'in ve yakınındakilerin yakalanıp hapse atılmasıyla Hırvatistan'ın yolsuzluk ile mücadelede en büyük sınavını vermiştir (Şahin, 2013: 22).

Yolsuzluğun üst düzey kamu görevlileri arasında yaygın olduğu bir diğer Batı Balkan ülkesi ise Arnavutluk'tur. Arnavutluk'ta üst düzey kamu görevlilerinde yolsuzluğun kovuşturmasını engelleyen hâkimler, bakanlar ve parlamenterler arasında bu konuyu ele almada oldukça yüksek bir isteksizlik söz konusudur. Aynı zamanda Arnavut toplumunda yolsuzluk algılamaları çok yüksek derecededir. Arnavutların yüzde 69'u yolsuzluğun hükümet genelinde yaygın olduğuna inanırken, yüzde 49'u bir sorunu "çözmek" için rüşvet vermek zorunda kaldıklarını itiraf etmiştir (Noutcheva ve Aydın-Düzgüt, 2012: 72).

Batı Balkan ülkelerinde etnik çatışmalar, ekonomik ve siyasi istikrasızlıkların mevcut olması zayıf kurumların oluşmasına, hukukun üstünlüğü ve demokrasinin gelişmemesine neden olmuştur. Ayrıca bu ülkelerin ekonomik, sosyal, politik seviyeleri, ihtiyaçları ve öncelikleri birbirlerinden farklıdır. Dolayısıyla söz konusu bölge ülkelerinin üyelik şartlarından Kopenhag Kriterleri'ni ve kendi şartları çerçevesinde ele alınıp oluşturulan SAP şartlarını yerine getirememektedir ya da istenilenleri yerine getirmek için belirlenen zamanlara uymamaktadır. Bahsi geçen iç etkenler AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecinin uzamasına veya zorlaşmasına sebep olabilecek önemli bir faktördür.

1.2.1.2. Avrupa Birliği'ne Üye Devletler ve Aday Ülkeler Arasındaki Anlaşmazlıklar

Batı Balkan ülkeleri Eski Yugoslavya'dan kalan sorunlar, bölge ülkelerinin bağımsızlık/toprak bütünlüklerinin tanınmaması, isim kullanımı gibi hususlardan dolayı üyelik müzakerelerinde birtakım anlaşmazlıklar yaşamaktadır. Bu anlaşmazlıkların AB'ye üye olan ülkelerle aday bölge ülkeleri ve iki aday bölge ülkesi arasında yaşandığı görülmektedir. Bu sorunlar ağırlıklı olarak geçmişten gelmekte ve milliyetçi duygulardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca taraflar, aralarında

yaşadıkları anlaşmazlıkları lehlerinde çözebilmek için bu sorunları AB üyelik süreçlerinde bir koz olarak kullanmaktadır. Sonuç olarak uzlaşma sağlanmadığı takdirde aday olan bölge ülkeleri AB üyesi ülkelerin vetolarıyla ya da iki aday ülkenin birbirlerinin üyelik süreçlerini engellemeleriyle karşılaşmaktadır. Bu durum AB'nin Batı Balkanlara genişlemesini önemli derecede etkilemektedir.

1.2.1.2.1. Üye ve Aday Ülkeler Arasındaki Anlaşmazlıklar

Geçmişten gelen ikili anlaşmazlıkların AB'ye üye ülkeler ve aday bölge ülkeleri arasında yaşandığı görülmektedir. Yaşanan bu anlaşmazlıklar ise tarihsel nedenlere dayanmaktadır. Örneğin, AB üyelik süreci 2008 yılına kadar oldukça iyi giden Hırvatistan, AB üyesi Slovenya ile Adriyatik Denizi'ne açılan Piran Koyu sınır paylaşımında anlaşmazlık yaşamıştır. 2004 yılından beri resmi olarak AB adayı olan Hırvatistan ve AB üyesi Slovenya arasında yaşanan bu deniz sınır ihtilafı Yugoslavya'nın dağılması sonrasında ortaya çıkmıştır (Mackelworth ve diğerleri, 2011: 648). Bu yüzden Eski Yugoslavya'yı oluşturan iki ülkede Piran Koyu'nda hakları olduğunu iddia etmiştir. Hırvatistan, 1982 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (*United Nations Convention on the Law of the Sea- UNCLOS*) tarafından kabul edilen her iki ülkeye mesafe olarak eşitlik ilkesini savunurken Slovenya ise açık denizlere sınırlı erişiminden ötürü dezavantajlı bir ülke olduğunu iddia ederek koyun eşit paylaşımını reddetmiştir (UNCLOS). Aynı zamanda Slovenya, Piran Koyu üzerindeki hak iddiasını tarihi haklarına dayandırmış ve Yugoslavya dağılmadan önce Piran Koyu'nda çoğunlukla Sloven halkın yaşadığını ileri sürmüştür (Altun, 2013: 6). Bu doğrultuda Slovenya var olan sınır anlaşmazlığının tarihsel hak talebine göre çözülebileceğini savunmuştur (Toygür ve Atak, 2009: 4). Öte yandan Slovenya, Ocak 2008'de AB dönem başkanlığını devraldıktan sonra başkanlığın nötr pozisyonu ihlal ederek anlaşmazlığı lehinde çözmek için kullanmıştır (Mackelworth ve diğerleri, 2011: 653). Yaşanan Piran Koyu sınır anlaşmazlığından dolayı AB üyesi Slovenya Hırvatistan'ın AB üyelik müzakerelerini veto etmiş ve teknik olarak açılmaya hazır olan dokuz yeni faslın açılmasını ve iki faslın daha kapatılmasını engellemiştir (Whitman ve Juncos 2009:

196). Slovenya'nın bu blokajı Hırvatistan'ın üyelik müzakerelerinin 2008-2009 yılları arasında durmasına neden olmuştur (Tüysüzoğlu, 2015: 498).

AB'ye üye ülkeler ve aday bölge ülkeleri arasında geçmişten gelen ikili anlaşmazlıklardan dolayı üyelik müzakerelerinin veto edildiği bir başka örnek ülke ise Makedonya'dır. 2009 yılından itibaren aday ülke olan Makedonya'nın AB üyelik süreci ülkenin isminden dolayı AB üyesi Yunanistan tarafından engellenmektedir. Çünkü Yunanistan, Makedonya'nın tarihsel ve münhasıran bir Yunan ismi olduğunu ve yeni bağımsız olan eski Yugoslav cumhuriyetinin bu ismi kullanarak kuzeydeki Makedonya eyaletinde toprak iddiasında bulunabileceğini ileri sürmektedir (Panagiotou, 2008: 228). Öte yandan Yunanistan bu hususta karşılıklı olarak kabul edilebilir bir çözüme ulaşıncaya kadar Makedonya'nın Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (*North Atlantic Treaty Organization- NATO*) ve AB gibi uluslararası örgütlere girmesini engellemekte ısrarcıdır (Tziampiris 2012: 160)². Ancak ne Yunanistan ne Makedonya ortak bir çözüm üzerinde anlaşmaya varıyor gibi görünmektedir. Dolayısıyla da yaşanan bu isim anlaşmazlığı Makedonya'nın AB üyelik sürecini sekteye uğratmaktadır. Aristotle Tziampiris'e göre, Makedonya'nın AB üyeliği ancak Makedonya'nın isim anlaşmazlığına ilişkin Yunan taleplerini yerine getirmesi durumunda mümkün olacaktır (Tziampiris 2012: 165). Dolayısıyla hem Makedonya'yı hem de Yunanistan'ı memnun edecek bir uzlaşma sağlanmadan Makedonya'nın AB üyeliğinin gerçekleşme ihtimali düşüktür.

1.2.1.2.2. İki Aday Ülke Arasındaki Anlaşmazlıklar

Milliyetçi duyguların ön planda olmasından dolayı yaşanan anlaşmazlıklar ise daha çok iki aday ülke arasında yaşanmaktadır. Bu anlaşmazlıkların uzun bir süre Yugoslavya egemenliğinde bir arada yaşayan gelenekçi devletlerin bağımsızlıklarını elde etmelerinden sonra ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin, Hırvatistan AB'ye üye olduktan sonra Sırbistan'ın üyelik müzakerelerini radikal geçmişten gelen Sırp hükümetinin savaş suçlularının yargılanmasında uluslararası mahkemelerle yeterince

²Makedonya'nın AB üyelik sürecini ciddi anlamda etkileyen Makedonya ile Yunanistan arasındaki isim anlaşmazlığı sorunu 17 Haziran 2018 tarihinde taraflarca imzalanan anlaşma ile çözülmüştür.

işbirliği yapmadığı ve ülkedeki Hırvat azınlığın hak taleplerini dikkate almadığı gerekçesiyle veto etmektedir (Kütük, 2016: 5).

Bir diğer milliyetçi duygulardan kaynaklanan anlaşmazlık ise yine iki aday ülke olan Sırbistan ve Kosova arasında yaşanmaktadır. Sırbistan, kendi anayasasına göre Kosova'yı ülkenin ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmektedir ve Kosova bağımsızlığının Sırbistan anayasasına uygun olmadığını iddia ederek kabul etmemektedir. Hatta bu konuda Sırbistan, Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) görüşüne başvurmuştur. UAD, Sırbistan'ın yaptığı başvuruyu 2010 yılı itibariyle yanıtlamış ve Kosova'nın bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka aykırı olmadığını belirtmiştir (Şekercioğlu, 2015: 562). Sırbistan'ın Kosova'nın bağımsızlığını tanımayışı iki ülkenin AB üyelik süreçlerinde engel teşkil etmektedir. AB, Sırbistan ve Kosova arasında ilişkileri normalleştirmek amacıyla Mart 2011'de her iki ülke vatandaşlarının günlük hayatını kolaylaştırmayı amaçlayan teknik bir diyalog başlatmıştır (Şahin, 2013: 36). AB gözetiminde yürütülen bu diyalog büyük ilerlemeler sağlanmasına karşın henüz nihai olarak sonuçlanmamıştır. Her iki ülkenin üyeliği AB gözetimindeki yürütülen diyalogun sağlıklı bir şekilde yürütülmesine bağlıdır.

Batı Balkan ülkelerinin AB'ye üye olan ülkelerle ve diğer aday bölge ülkeleri arasında geçmişten gelen ve milliyetçi duygulardan kaynaklanan sebeplerden dolayı yaşadıkları anlaşmazlıklar söz konusu ülkelerin AB üyelik süreçlerini ve AB'nin Batı Balkanlara genişlemesini aynı doğrultuda etkilemektedir. Bu anlaşmazlıklar çözülmeden de hem AB'nin bölgeye yönelik genişlemesinde hem de bölge ülkelerinin AB üyelik süreçlerinde olumlu gelişmelerin yaşanmayacağı öngörülmektedir. Dolayısıyla AB'nin Batı Balkanlara genişlemesinin gerçekleşebilmesi için bu anlaşmazlıkların tarafların menfaatlerini gözeterek şekilde ivedilikle çözülmesi gerekmektedir.

1.2.2. Avrupa Birliği'nden Kaynaklanan Nedenler

AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini etkileyen faktörleri ele alan literatürdeki çalışmalara bakıldığında gerek bölgesel gerek ülke özelinde yapılan çalışmaların bölge içindeki ve ikili ilişkilerdeki sorunların ağırlıklı olarak genişleme

sürecini etkilediği görülmektedir. Halbuki AB'nin yakın zamanda kendi içerisinde yaşadığı genişleme yorgunluğu, Euro krizi, mülteci krizi ve Brexit gibi önemli krizlerin de AB genişleme sürecini etkilediği aşıkardır. Üstelik AB'nin kendi içinde yaşadığı krizlerin genişlemeye etkisini direkt olarak hem bölge geneline hem de özelinde inceleyen çalışmaların azlığı söz konusudur. Bununla birlikte, AB kaynaklı sorunların bir bütün olarak ele alınmaktan ziyade ayrı ayrı çalışıldığı görülmektedir. Örneğin, James Ker-Lindsay ve Marko Stojić gibi yazarlar Brexit konusuna odaklanarak literatüre tek bir boyuttan katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla AB'den kaynaklanan nedenlerin Batı Balkanlar genişleme sürecine etkisini de incelemek gerekmektedir. Diğer taraftan, AB'nin yaşamış olduğu krizlerinden ve Batı Balkanlar ülkelerinin iç sorunlarından dolayı bölge ülkelerine yönelik genişleme stratejisini revize ederek yeni yaklaşım politikası uyguladığı görülmektedir. Bu doğrultuda bu bölümde, AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini etkileyen faktörleri Batı Balkanlar penceresinden incelendikten sonra AB'den kaynaklanan zorluk sebepleri yukarıda bahsi geçen krizler ve bölge içi sorunlar doğrultusunda AB'nin bölgeye yönelik genişleme stratejisini revize ederek uyguladığı yeni yaklaşım politikası çerçevesinde incelenecektir.

1.2.2.1. Genişleme Yorgunluğu

AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini etkileyen iç faktörleri Batı incelendikten sonra bu bölümde genişleme sürecini etkileyen dış faktörler ele alınacaktır. Dış faktörler olarak ele alınan AB'den kaynaklanan sebeplere bakıldığında ilk olarak genişleme yorgunluğu ile karşılaşmaktadır.

AB, MDA ülkelerine yönelik gerçekleştirmiş olduğu genişleme sonrasında gelecekteki genişlemelere daha titiz ve temkinli yaklaşmaktadır. Bu titiz ve temkinli yaklaşım AB'nin Batı Balkanlara genişlemesini tamamen durdurmasa da yavaşlatmıştır. Bu yavaşlama AB'nin genişleme yorgunluğu yaşaması ile oldukça belirgin hale gelmiştir. Genişleme yorgunluğu tanımına bakıldığında farklı tanımlamaların olduğu görülmektedir. Gönül Oğuz'a göre genişleme yorgunluğu, AB'nin 2004 ve 2007'te genişleyerek MDA ülkelerinin AB'ye eklenmesiyle birlikte üye sayısının 27'ye yükselmesi sonucu ortaya çıkarken, Marta Szpala'da Oğuz'un

tanımına benzer şekilde genişleme yorgunluğunun Romanya ve Bulgaristan'ın 2007'de AB'ye üye olmasının sonuçlarına yönelik olumsuz bir sosyal tepkiden kaynaklandığını iddia etmektedir (Oğuz, 2012: 61; Szpala, 2010: 2). Anna Szolucha'ya göre ise genişleme yorgunluğu, AB'nin üyelik perspektifini yeni devletlere vermek istememesi, yeni ülkeleri kabul etmek istememesi ya da istekliliğinin kaybolmasıdır (Szolucha, 2010 :2).

Ağırlıklı olarak genişleme yorgunluğu terimi 2004 ve 2007'deki genişlemelerle bağdaştırılarak yeni bir kavram olarak ortaya çıkmış sanılsa da aslında bu terim Fransa'nın 1960'lı yıllarda İngiltere'yi AB üyeliği için iki kez veto etmesine kadar uzanan eski bir tarihe dayanmaktadır (European Stability Initiative, 2006: 2). Fakat genişleme yorgunluğu terimi 2005 yılında Anayasa Antlaşması'na ilişkin Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumların dramatik başarısızlıklarının ardından Avrupa siyasi sözlüğüne girmiştir (O'Brennan, 2014: 223). Hatta Rosa Balfour ve Corina Stratulat'ın analizlerine göre genişleme yorgunluğu, Anayasa Antlaşması için Fransa ve Hollanda'da gerçekleştirilen referandumların olumsuz sonuçlarını yorumlamak için elzem bir cümle haline gelmiştir (Balfour ve Stratulat, 2012: 1).

Genişleme yorgunluğunun hem AB üyesi devletler içerisinde hem de AB kurumları arasında da belirginleştiği görülmektedir. AB üyesi devletler içerisinde genişleme hevesi Fransa ve Hollanda'nın AB anayasasını reddetmesinden sonra kaybolmaya başlamıştır. Örneğin, özellikle AB üyesi devletlerden Hollanda, Fransa ve Almanya'da önde gelen politikacılar 2005-2006 yılları arasında genişleme için yavaşlama, dondurma ya da ara vermeyi önermişlerdir. Hatta Alman politikacı Edmund Stoiber 21 Mart 2006 tarihinde Türkiye'nin üyeliğinin söz konusu olmadığını ve Batı Balkan ülkelere yapılan taahhütlerin iptal edilmesi gerektiğini açıklayarak genişlemenin kalıcı olarak durulması çağrısında bulunmuştur (Huszka, 2010: 8-9; European Stability Initiative, 2006: 2). Ayrıca genişlemenin durulmasına yönelik bu tür çağrıların üye devletler tarafından zaman zaman tekrardan yapıldığı da görülmektedir. Danijela Bozovic'in verdiği örneğe göre, Almanya 2009 yılı boyunca Hırvatistan'ın katılımından sonra genişlemenin askıya alınmasını önermiştir (Bozovic ve diğerleri, 2010: 20).

Genişleme yorgunluğunun kısmen, Avrupa devletlerindeki demokrasinin nispeten yoksunluğuna tepki olduğu yönünde bazı göstergeler de bulunmaktadır.

David G. Forgue ve Nicole Schude Kehoskie Fransa'nın Fransız seçmenlerinin gelecekte planlanan genişlemelerde söz sahibi olmasını sağlamak için anayasasını değiştirdiği örneğiyle bu tepkiyi desteklemiştir (Forgue ve Kehoskie, 2007: 1). Fransa yaptığı bu anayasa değişikliğiyle, Parlamentoda her iki mecliste nitelikli çoğunluk bulunmaması durumunda hükümetin gelecekte AB'ye yeni bir devletin katılım antlaşmasını onaylamak için referandum yapma zorunluluğunu getirmiştir. Fransa'nın bu hamlesinin ardından ulusal parlamentolarda da AB genişlemesiyle ilgili oylamada basit çoğunluğun vasıflı çoğunluğa yükseltilmesine yönelik benzer bazı girişimler yapılmıştır. Örneğin, Almanya hükümeti AB'ye üye olmak isteyen bir ülke ile üyelik müzakerelerinin başlatılması hakkında Alman Federal Meclisi olarak bilinen Bundestag'ın görüşüne başvuracağını açıklamıştır (Żornaczuk, 2016: 2). Almanya bu kararını somut olarak Batı Balkanlar genişlemesinde uygulamaya başlamıştır. Örneğin, Arnavutluk 2009 yılında üyelik başvurusunda bulunduğunda Almanya Komisyon'a Arnavutluk'un başvurusu hakkında bir görüş oluşturmasını talep etmeden önce Bundestag'ın Arnavutluk'un başvurusunu resmen onaylanmasını bekleyeceğini belirtmiştir. Keza, 2013 yılında Bundestag, Sırbistan'ın müzakerelerinin Ocak 2014'de resmen başlatılabilmesi için Kosova ile olan işbirliğini daha fazla yapması konusunda ısrar etmiştir (O'Brennan, 2014: 227).

Yukarıda verilen bütün bu örnekler ve O'Brennan'ın ortaya koyduğu argümanla genişleme sürecinin millileştirilerek AB'nin kendi karar alma alanından çıktığı ve karar alma alanının açık ve tehlikeli bir şekilde siyasallaştırmaya tabi tutulduğu sonucuna varılabilir (O'Brennan, 2014: 227). Bu doğrultuda, özellikle AB'nin mevcut genişleme gündeminde yer alan Batı Balkan ülkeleri için AB üyesi devletlerin genişleme sürecine müdahale etme ihtimalleri son zamanlarda artmaktadır. Başka bir deyişle, bir AB üyesi devletin geçmişteki ikili anlaşmazlıklar yüzünden (Yunanistan-Makedonya, Slovenya-Hırvatistan) aday ülkenin üyelik sürecini engelleme eylemi bu sefer de teknik prosedür kullanılarak bu şekilde de tekrar edebilmektedir.

AB kurumları arasında genişleme yorgunluğunun yaşanması ise 2014 yılında göreve gelen AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker'in AB'nin genişleme politikası ile ilgili açıklamasıyla belirgin hale getirmiştir. Juncker, önümüzdeki beş yıl içerisinde yani 2019 yılının sonuna doğru sona erecek mevcut Komisyonun görev

süresi boyunca herhangi bir genişlemenin gerçekleşmeyeceğini açıklamıştır (Stojić, 2016a: 2). Juncker'in bu açıklaması AB'nin genişleme yorgunluğu yaşadığını açıkça ortaya koymaktadır. Juncker dönemindeki yeni Komisyon, yeni üye almayı önceki Komisyon tarafından ortaya konan Batı Balkanlar genişleme politikası için gereken yargısal reformları ve organize suçla ve yolsuzlukla mücadeleyi içeren hukukun üstünlüğü, temel haklar ve demokratik kurumların ve kamu yönetiminin güçlendirilmesi ve aynı zamanda ekonomik gelişmişlik ve rekabet edilebilirlik olarak belirlenen temel prensiplere bağlı kalacaklarını belirtmiştir (Stojić, 2016a: 2).

Genişleme yorgunluğu kavramı AB'nin genişleme gibi önemli faaliyet alanında hâkim olmuştur. Genişleme yorgunluğu, Batı Balkan ülkelerinin AB ile ilişkilerinin baskın bir özelliği olmaktadır. Aynı zamanda AB'nin Batı Balkanlara yönelik genişleme politikasının son yıllarda neden boşa kaldığını açıklayan temel sebeplerdendir. Genişleme yorgunluğu özellikle gerek AB üyesi ülkeler içinde giderek artan sayıda sesin genişleme için daha kademeli ve temkinli bir yaklaşımı önermesiyle gerek AB'nin yetkili organları tarafından açıklamalarla ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla genişlemeye yönelik daha ihtiyatlı bir yaklaşım gösterilmesi, genişlemenin durdurulmasına yönelik çağrılar ya da istekler Batı Balkan ülkelerinin üyelik şanslarını olumsuz olarak etkilemektedir. Bu yaklaşımlar Batı Balkan ülkelerinde heyecan kaybı yaratmakta ve bölge ülkelerinin korkularını beslemektedir. Bu tür tutumlar ya da açıklamalar üye olmayı bekleyen Batı Balkan ülkelerini kötümser yapabilir. Dolayısıyla bölgedeki siyasi seçkinler ve kamuoyunda Avrupa şüpheciliğini artırabilir, onları AB'ye katılmak için gerekli reformları uygulamaktan alıkoyabilir. Ayrıca resmi bir organ tarafından yapılan açıklama AB'nin Batı Balkan ülkelerinin AB üyesi olacaklarına dair verdiği mesajlarla da çelişmektedir ve AB'nin siyasi taahhüdünün bulunmadığını göstermektedir. Dorian Jano'nun genişlemeyi arz ve talep bakımından ele alan analizine göre, AB genişleme süreci yalnızca aday ülkelerin uygunluğuna değil, aynı zamanda AB'nin başvuran ülkeyi çoğunlukla kabul etme istekliliğine bağlı olan iki aşamalı bir süreçtir (Jano, 2008: 1-19). Bu analiz doğrultusunda AB'nin genişleme konusundaki siyasi taahhüdü Batı Balkan ülkeleri için her zamankinden daha fazla önem taşımaktadır ve Batı Balkanlar ülkelerinin nihayetinde Birliğe üye olacağına dair sürekli güvenceye ihtiyaçları vardır.

1.2.2.2. Birleşik Krallığın Avrupa Birliği'nden Ayrılması (Brexit)

2005 yılında AB'nin Anayasal düzenlemeye dair yaptığı antlaşmayı AB'nin başat ülkelerinden Fransa'nın ve Hollanda'nın reddetmesinden sonra AB önemli bir iç krizle daha karşı karşıyadır. 1964 yılında AB'ye üye olan Birleşik Krallık 23 Haziran 2016 yılında AB'den ayrılmak için referandum yapmış ve referandum yüzde 52,5'lik oy oranıyla ayrılma kararıyla sonuçlanmıştır (Mecka, 2016: 271). Brexit olarak adlandırılan bu referandum ile AB tarihinde bir ilk yaşanmıştır. Çünkü ilk kez AB üyesi bir ülke Birlik'ten ayrılacaktır.

Brexit'in gerek AB gerek Birleşik Krallık ile AB ilişkileri üzerinde oldukça önemli etkileri olacaktır. Gledina Mecka'ya göre Brexit sonrası AB'nin özellikle genişleme politikası üzerinde siyasi momentumunu ve Batı Balkan ülkelerinin genişleme savunucusunu kaybettiğine dair endişeler vardır (Mecka, 2016: 272). Bu endişeler Birleşik Krallığın AB'ye katılmasından itibaren gelecek genişlemelerin güçlü bir destekçisi olmasından kaynaklanmaktadır. Birçok AB üyesi ülke genişleme politikasına karşı gelirken Birleşik Krallık AB genişleme politikasının ülkesinin ve AB'nin stratejik çıkarları içerisinde olduğunu sürekli savunmuştur (Brown ve Michael, 2007: 3; Bieber, 2016: 2). Hatta Birleşik Krallık AB'nin 2004 genişlemesini, daha sonra 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın katılımını ve 2013 yılında da Hırvatistan'ın üyeliğini çok fazla desteklemiştir. Aynı zamanda Birleşik Krallık, Batı Balkan ülkelerinin AB'ye katılması konusunda da güçlü bir ses olmuştur (Ker-Lindsay, 2017: 1).

Fakat Brexit ile bu durumun tersine döneceği iddia edilmektedir. Brexit sonrası Birleşik Krallık AB'nin artık genişleme savunucusu olmayacaktır. Florian Bieber''in Brexit sonrası analizine göre, Brexit AB'nin hem yeni üyeleri harekete geçirebilen ve entegre edebilen yapısını hem de belirli bir demokratik ve fikir birliğiyle yönetilen hükümet sistemini geliştiren değerini derinden etkileyecektir (Bieber, 2016: 1). Aynı şekilde Marko Stojić'de Brexit'in yeni genişlemeleri önemli ölçüde azaltacağını hatta genişleme sürecinin ölmüş olacağını iddia etmektedir (Stojić, 2016b: 2). Dolayısıyla Birleşik Krallığın AB'den ayrılışı sadece kendisini değil, aynı zamanda AB'nin Batı Balkanlara genişleme politikasını ve bölge ülkelerinin AB üyelik süreçlerini de etkileyecektir.

James Ker-Lindsay Brexit'in genişleme politikasına dair etkilerinin hissedileceği yerlerden birinin Batı Balkanlar olduğunu altını çizmiştir. Hatta Ker-Lindsay'e göre Brexit etkilerinin özellikle Bosna-Hersek ve Kosova'da kuvvetle hissedilmesi muhtemeldir (Ker-Lindsay, 2016: 82). Çünkü Birleşik Krallık, Bosna-Hersek ve Kosova'nın yaşadıkları savaşlar sonrasında hem Batı Balkanlar bölgesinin istikrara ve güvenliğe kavuşmasında hem de bu iki ülkenin inşasında önemli rol oynamıştır. Birleşik Krallık sadece barış gücü olarak değil, aynı zamanda işleyen kurumları inşa etmeye ve uzlaşmayı teşvik etmeye çalışan birçok çalışmada ön planda yer almıştır (Ker-Lindsay, 2017: 5-6). Aynı zamanda Birleşik Krallığın Kosova'nın bağımsızlığının tanınmasında ve bölgeye barış ve istikrar getirilmesine yardımcı olmak için bölge ülkelerini AB'ye dahil etmek adına önemli çabaları olmuştur. Bu doğrultuda Sırbistan'ın AB yolunda ilerleyebilmesinde önkoşul olan Kosova ile ilişkilerini normalleştirmek amacıyla başlatılan diyalog için epey çaba sarf etmiştir (Ker-Lindsay, 2016: 82). Dolayısıyla Brexit ile Birleşik Krallığın Bosna-Hersek üzerindeki nüfuzu, Sırbistan ile Kosova arasındaki ilişkileri şekillendirme becerisi ve gücü kesinlikle azalacak ve bölgede merkezi aktör olarak artık yer almayacaktır.

Birleşik Krallık dış politikasının AB ile ayrılmaz bir şekilde birbiriyle bağlantılı olduğu tartışmasızdır. Birleşik Krallığın AB'den ayrılması ne Birleşik Krallık ile AB arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde ne de AB'nin üstesinden gelebileceği kolay bir süreç olmayacaktır. Birleşik Krallık AB için önemli bir ülkedir. Özellikle AB politikalarına bakıldığında Birleşik Krallığın AB'nin ekonomi, enerji ve iklim değişikliği politikalarında, dış politikasında, savunma, adalet ve iç işleri gibi pek çok politikasında ve kurumlarında önemli etkiye sahip olduğu görülmektedir (Bond ve diğerleri, 2016: 1-16). Dolayısıyla AB bu ayrılığın ardından sadece siyasi ilgisiyle değil aynı zamanda bürokratik araçlarının tümüyle hem Brexit'i nasıl yöneteceğine hem de AB-Birleşik Krallık ilişkisinin bu dönemden sonra nasıl şekilleneceğine odaklanacaktır. Başka bir deyişle, Birleşik Krallığın AB'den ayrılmasının yapısal etkileri AB adına belirsizdir ve bu belirsizlik AB'yi uzun yıllar meşgul edebilir. Bundan dolayı AB gündeminde olan genişleme politikasına gereken önemi gösteremeyebilir ve Batı Balkanların AB üyesi olma süreçleri öngörülemez şekilde uzayabilir. Bu doğrultuda Mecka, Brexit'in yarattığı

bu belirsizlikten dolayı Batı Balkanlar genişlemesinin geri planda kalacağını iddia etmiştir (Mecka, 2016: 271). Keza Ker-Lindsay'de AB'nin artık yeni üyelere başvurmadan önce kendi iç durumuna konsantre olmasının önerildiğini belirtmiştir. Genişlemeden önce AB sorunlarını düzeltmelidir. Genişleme mutlaka bir arka koltuğa alınmalıdır (Ker-Lindsay, 2016: 82).

Brexit'in ardından Batı Balkan ülkeleri hem genişleme savunucusunu kaybetmekte hem de AB'nin ilgi odağından uzaklaşma tehlikesi yaşamaktadırlar. Birleşik Krallık genelde AB içinde Batı Balkanlar için dürüst, adil ve ölçülü bir ses ve ayrıca AB'yi temsil eden değerlerin ve normların savunucusu olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda Eamonn Butler, Birleşik Krallığın olmadığı bir AB'nin Batı Balkanlar için daha az çekici görünebileceğini ve gelecekteki bir AB'nin neyi temsil edeceği veya genişlemeye istekli olup olmadığı konusunda bölgede sorulara neden olabileceğini iddia etmiştir (Butler, 2016: 4). Jano bu iddiayı Batı Balkan ülkelerinden yeni AB üyesi olan Hırvatistan'ın Brexit'in bölgedeki aday ülkelerin AB'ye katılım hızını yavaşlatabileceği inancıyla desteklemiştir (Jano, 2016: 2).

Brexit sonrası AB yüksek temsilcilerinin Batı Balkan liderlerine genişleme sürecinin devam edeceğine dair taahhüt vermesine rağmen, Brexit sürecinin siyasi zorluklara, reformlara ve gelecekteki büyümeyi etkileyip etkilemeyeceğine dair ikileme sebep olduğu görülmektedir (Qorraj ve Ajdarpašić: 2017, 76-77). Bu ikilem Batı Balkanlar bölgesinde Avrupa şüpheciliğinin artmasına da neden olmaktadır. Örneğin, Sırbistan'da Nisan 2016 seçimlerinden sonra AB karşıtı ve Rusya yanlısı olan Sırp Radikal Partisi ve Dveri partileri parlamentoda yer almış ve Brexit'i sevinç ile karşılayarak parti liderleri twitter'dan Birleşik Krallığa destek mesajı atmıştır (Stojić, 2016b: 5). Bir başka örnek ise Makedonya'da görülmektedir. Yunanistan'ın Makedonya'nın üyelik müzakerelerine başlatılmasına ilişkin olumsuz tavrı Makedon hükümetinin reformist gündeminden istikrarlı bir şekilde uzaklaşmasını sağlamış ve AB'ye karşı düşmanca tavrı artırmıştır (Ker-Lindsay, 2016: 83).

Brexit'in AB'nin Batı Balkanlara genişleme politikası üzerinde hem AB açısından hem de Batı Balkanlar açısından olumsuz etkilerinin olacağı aşikardır. AB'nin siyasi ve bürokratik araçları AB'nin iç yönetimine ve Birleşik Krallık ile AB arasındaki ilişkilerin yönetimi üzerine yoğunlaşacaktır. Dolayısıyla genişleme AB politikalarında ikinci derecede önem arz edecektir. Böylece AB ve üye devletlerin

artık zayıflamış bir Birliğin genişletilmesi konusunda daha az hevesli olabilme ihtimalleri yüksektir. Aynı şekilde Batı Balkan ülkelerinin AB üyeliği yolunda ilerleme kararlılığında biraz düşüş hatta daha az önem görülmektedir. Çünkü Batı Balkanlar için AB'nin dönüştürücü dinamiği yok olmaktadır. Dolayısıyla bölge ülkeleri AB'yi tamamen reddedebilir, AB üyeliği için gereken reformları uygulamayabilir, bölge ülkeleri arasında kurulan iyi ilişkiler bozulabilir ve hatta bölgede dengeler değişebilir. Bundan dolayı Brexit hem AB'yi hem Batı Balkanlar bölgesini aynı doğrultuda olumsuz olarak etkilemektedir.

1.2.2.3. Yeni Yaklaşımın Uygulanması

AB ve genişleme politikası monoton kalmamış hem iç yapısında yaşananlardan hem de dıştaki gelişmelerden dolayı değişime uğramıştır. Özellikle Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan'ın Birliğe üyeliklerinden sonra AB genişleme politikasının ilk günkü gibi kalmayıp değiştiği görülmektedir. Bulgaristan ve Romanya'nın yolsuzluk ve örgütlü suçlarla mücadele alanında yeterli düzeyde ilerleme kaydetmeden AB üyesi olması ve Hırvatistan'ın katılım müzakerelerinde yaşanan zorluklar AB'ye uyum ve bütünleşme sorunlarını gündeme getirmiştir. Dahası yaşanan bu sorunlar, genişleme yorgunluğu, Euro krizi, mülteci krizi, Brexit gibi önemli krizlerin Birliğe yansımalarıyla birleşince AB yetkilileri, özellikle üye devlet temsilcileri, genişleme politikası çerçevesinde Kopenhag Kriterleri'ni daha detaylı bir şekilde denetleyip takip etme gereği duymuşlardır. Başka bir deyişle, AB'nin Batı Balkanlar genişleme stratejisi revize edilmiştir. Bu kapsamda, Avrupa Komisyonu hukukun üstünlüğü ve iyi yönetişime daha çok özel önem atfederek katılım müzakerelerinde hukukun üstünlüğü ile ilgili konuları içeren 23 (Yargı ve Temel Haklar) ve 24'üncü (Adalet, Özgürlük ve Güvenlik) fasılların öncelikle açılmasına yönelik "yeni yaklaşımı" politikasını benimsemiştir (Şahin, 2013: 8).

AB yeni yaklaşımla hukukun üstünlüğü, yargı reformu ve yolsuzlukla mücadele alanlarına daha çok odaklanmış ve yeni yaklaşımı katılım müzakerelerinin temel ölçütü yapmıştır. Bu doğrultu da yeni yaklaşım Hırvatistan'dan sonra üye olacak diğer aday ülkeler için geçerli olmaya başlamıştır. Karadağ ve Sırbistan üyelik müzakerelerine başlayan Batı Balkan ülkeleri olduğundan dolayı Haziran

2012’de müzakerelere başlama kararı alınan Karadağ, bu yeni yaklaşımın ilk uygulandığı ülke olmuştur (Köseoğlu-Akıncılar, 2015: 526).

Yeni yaklaşıma göre, 23 ve 24’üncü fasıllar müzakere süresince takip edilecek ve en son kapatılacaktır. Aynı zamanda bu fasılların uygulanmaması durumunda AB’nin müdahale etme olanağı olacaktır. Başka bir deyişle Komisyon, ilerleme kaydedilemediğinde düzeltici tedbirler alabilir ve diğer bölümlerde müzakereleri yavaşlatabilir veya durdurabilir ve böylece hukukun üstünlüğü reformu geride kalmayacaktır (Fagan ve Sircar, 2015: 9).

AB, hukukun üstünlüğü, yargı reformu ve yolsuzlukla mücadele alanlarında büyük zorlukları ve daha yüksek beklentileri karşılamak için, baskı gücünü/etkileme gücünü (*leverage*) daha detaylı hale getirmiştir. Milada Anna Vachudova’nın analizine göre, baskı gücünün/etkileme gücünün üyelikten önce iyi çalıştığı anlaşılmış ve aynı zamanda hukukun üstünlüğü konusunda bağımsız devlet kurumları teşvik etmek için daha iyi uygulanan kesin şartlara ihtiyaç duyulmuştur (Vachudova, 2014: 132). Diğer bir deyişle, AB yeni yaklaşım ile genişleme politikasının temeli olan koşulluk (*conditionality*) ilkesini daha adil ve şeffaf hale getirerek 23 ve 24’üncü fasıllarla bölge ülkelerinin AB’ye uyumunu sağlamayı amaçlamıştır. Dolayısıyla eski komünist sistemin etkisi ve Yugoslavya’nın dağılması sürecinde yaşanan savaşlar nedeniyle uygulanan uluslararası yaptırımlar sonucu kaçakçılığın ve örgütlü suçların yaygınlaştığı Batı Balkanlar bölgesinde 23 ve 24’üncü fasıllarda yer alan konuların Batı Balkan ülkeleri tarafından uygulanması uzun zaman alacaktır.

Dahası, bu fasıllar için Karadağ ilk uygulayan ülkedir ve üyelik müzakerelerine başlayacak olan diğer aday ülkeler içinde geçerlidir. Lakin Batı Balkan ülkelerinin yapıları birbirinden farklıdır ve bu fasılları üyelik müzakerelerinde öncelikleri olarak görmeyebilirler. Örneğin, Karadağ’ın yeni bağımsız olması, Makedonya’nın isim anlaşmazlığı, Kosova’nın bağımsızlığının beş AB üyesi devlet ve Sırbistan tarafından tanınmaması gibi sorunları çözmeleri gerekmektedir. Pridham’a göre, Batı Balkanların içinde bulunduğu devlet oluşum süreci, Bosna ve Kosova savaşlarının ardından istikrar sağlama ve yeniden yapılanma çabaları, etnik farklılıklar ve sosyoekonomik sorunlar bu bölgeyi geçmiş genişleme kapsamındaki bölgelerden ayırmaktadır. Örneğin, MDA ülkeleri devlet yapılanmalarında komünist

düzenlenen demokrasiye geçişi sağlamaya çalışırken, Batı Balkan ülkeleri henüz devlet oluşumu ile uğraşmaktadır (Pridham, 2007: 456). Bu doğrultuda fasıllardaki ciddi reformlar Batı Balkan ülkelerinin demokratikleşme düzeylerindeki yetersizlikten dolayı onları zorlamaktadır ve genişleme sürecine engel teşkil etmektedir.

23 ve 24'üncü fasılların öncelikli ve en son kapatılacak olması AB'nin mevcut genişleme ülkelerinden önceki üyeliklere kıyasla daha yüksek standartlar getirmektedir. Bununla birlikte AB'nin bu fasılları tutarlı ve adil bir şekilde uygulamadığı görülmektedir. Heather Grabbe'in vermiş olduğu örnekte, Avrupa Komisyonu hiçbir üye devletin mevcut durumda müktesebatın yüzde 80'inden fazlasını benimseyip uygulamadığını fakat aday ülkelere tam uyum ve uygulama beklendiğini vurgulamıştır (Grabbe, 2002: 250). Öte yandan, AB üyelik şartlarının başarılı bir şekilde aday ülkeye uygulanması Schimmelfenning'in argümanına göre, üç faktöre bağlıdır. İlk faktör, önkoşulları sağlayan adaylara üyelik sözünün verilmesidir (Schimmelfenning, 2008: 921). İkinci, faktör mevcut taahhütlere sadık kalınmasıdır. Yani, AB hiçbir adaya pozitif ya da negatif bir ayrımcılık uygulamaz, adayları sadece demokrasi, insan hakları ve ekonomik performanslarına göre değerlendirebilir. Son faktörde, AB reformlarının aday ülkeye getireceği siyasi bedelin düşük olmasıdır (Schimmelfenning, 2008: 921). AB Batı Balkan ülkelere üyelik sözü vererek ilk faktörü yerine getirmiştir. Fakat ikinci faktörü bu fasılların öncelikli konuma getirilmesiyle de tam olarak uygulamamaktadır.

Aday ülkelere yönelik bu fasılların yeni yaklaşım konsepti altında öncelikli olarak uygulanacak olması Batı Balkan ülkelerinde hoşnutsuzluğu artırabilir ve AB'ye olan inançlarını yitirmelerine sebep olabilir. Dolayısıyla söz konusu ülkeler AB reformlarını yerine getirmede isteksiz olabilir veya başka alternatifler arayabilir. Ayrıca yeni yaklaşım kavramının akademik literatürde çok yeni olduğu görülmektedir ve çok az çalışma bu konuyu ele almıştır. Halbuki bu konu hem AB'nin Batı Balkanlara genişleme politikasını hem de aday ülkelerin geleceğini etkilemektedir. Dolayısıyla bu kavramın üzerinde durulması önem arz etmektedir.

1.3. HIRVATİSTAN VE SIRBİSTAN'IN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİKLERİ ÖZELİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini etkileyen iç ve dış eğilimler paralel olarak bölge ülkelerinin AB üyelik süreçlerini de etkilemektedir. Bu doğrultuda bir sonraki bölümlerde tüm eğilimleri bir araya toplayan ampirik çalışma yapılacaktır. Ampirik çalışmada tarihsel yakınlıkları, AB üyelik süreçlerinin benzer olması ve akademik literatürde iki ülkeyi karşılaştıran çalışmaların azlığından dolayı ikinci ve üçüncü bölümlerde vaka analiz çalışması olarak Hırvatistan ve Sırbistan ele alınacaktır. Fakat ampirik çalışmaya geçmeden önce akademik literatürde iki ülkeyle ilgili hem özel hem de genel olarak yapılan çalışmalara kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Genel olarak aday olan Batı Balkan ülkelerinin AB üyelik süreçlerine bakıldığında Batı Balkanlar bölgesini bütün olarak ve bölge ülkelerinin SAP sürecini ele alan çalışmaların ve tartışmaların olduğu görülmektedir (Belloni, 2009: 313-331; Sela ve Shabani, 2011: 23-38; Sebastian, 2008; Rupnik, 2011). Bu çalışmalarla birlikte Bartłomiej Kaminski ve Manuel de la Rocha yaptıkları analizlerde Batı Balkanlar bölgesinde SAP sürecinin bölgesel ticaret liberalizasyon sürecini, endüstriyel ürünlere uygulanan tarifeleri ve bölge ülkelerindeki ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik yapısal reformlara ve bölgesel işbirliğine öncelik verilmesi gerektiğini savunarak katkıda bulunmuşlardır (Kaminski ve Rocha, 2003: 1-51). Aynı zamanda Batı Balkanlar'da Avrupalılaşma, devlet oluşumu ve demokratikleşme ile ilgili analizlerde yapılmıştır. Soeren Keil ise bu konudaki çalışmasında Batı Balkanlar bölgesinin AB'ye entegrasyonunu ve bu süreç içerisinde bölge ülkelerinin yaşadıkları sorunları, kazanımları ve çıkarımları tartışmıştır (Keil, 2013: 343-353).

İki ülkeyi karşılaştıran çalışmalardan ziyade daha çok sadece Hırvatistan'ın ya da sadece Sırbistan'ın AB üyelik süreçlerini ele alan çalışmalar da vardır. Örneğin Petra Roter ve Ana Bojinovic', Hırvatistan'ın AB üyelik sürecinde ICTY gibi kilit bir aşamayı ele alırken, Damir Grubiša'da Hırvatistan'ın yolsuzlukla mücadele politikasını incelemiştir (Roter ve Bojinovic', 2005: 447-454; Grubiša, 2010: 69-95). Adrian Liviu Ivan ve Claudia Anamaria Iov ise ele aldıkları çalışmalarında

Hırvatistan'ın idari kapasitesinin güçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Ivan ve Iov: 2010: 93-113). Öte yandan Sırbistan'ın AB üyelik sürecindeki literatürdeki çalışmalara bakıldığında ise Irena Ristić, Patrice C. McMahon ve David P. Forsythe ICTY'nin sürece etkisini, Jelena Subotić'de Sırbistan'daki Avrupalılaşmayı ele almıştır (Ristić, 2009: 111-125; McMahon ve Forsythe, 2008: 412-435; Subotić, 2010: 595-616). Bu çalışmalara paralel olarak Bernhard Stahl ise Sırbistan'ın sadece 2000-2010 yılları arasındaki AB üyelik sürecini incelemiştir (Stahl, 2013:447-468).

Akademik literatürde yer alan Hırvatistan ve Sırbistan'ın karşılaştırmalı analizlerinde ise daha çok belirli noktalara değinilmiştir. Başka bir deyişle, çalışmalara bakıldığında iki ülkenin AB üyelik süreçlerinde kilit rol oynayan ICTY ile işbirliği dönemleri üzerine odaklanıldığı görülmektedir (Schimmelfennig, 2008: 918-937; Rajkovic 2012: 1-213, Subotić, 2009: 362–383). Ayrıca bu çalışmalarla birlikte Nenad Zakošek iki ülkenin Avrupalılaşma, devlet oluşumu ve demokratikleşme süreçlerini analiz etmiştir. Zakošek'e göre tarihsel olarak yakın olan iki ülkenin devlet kurma ve savaş süreci onların demokratikleşmelerini olumsuz ve farklı şekillerde etkilemiştir. Dolayısıyla bu olumsuzluk AB üyelik süreçlerine de yansımıştır (Zakošek, 2008: 588-610). İki ülkenin devlet inşası ve demokratikleşme süreçlerine ek olarak Stojić, Hırvatistan ve Sırbistan'ı karşılaştıran çalışmalarında özellikle iki ülkenin parti sistemlerini ve partilerinin AB üyelik süreçlerindeki tutumlarını incelemiştir (Stojić, 2006: 312-335; Stojić 2015: 147-167).

Sonuç olarak, yapılan çalışmalar göz önüne alındığında literatür bölümünde bahsedilen argümanların hepsini bir araya getirerek iki ülkeye nasıl yansıdığını karşılaştırmalı analiz yapan çalışmaların az olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bir sonraki ampirik bölümlerde AB'nin Batı Balkanlar genişleme sürecini etkileyen literatürde yer alan iç ve dış faktörler Hırvatistan ve Sırbistan özelinde uygulanarak daha ayrıntılı analiz edilecektir. Buna paralel olarak, ampirik bölümde iki ülkedeki siyasi aktörlerin AB üyelik süreçlerindeki tutumlarına, AB üyelik sürecine ne kadar kanalize olduklarına ve bu iki ülkenin üyelik süreçlerinin resmi dokümanlara, yerel ve uluslararası yazılı basına nasıl cereyan ettiğine değinilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

HIRVATİSTAN

Literatür incelemesinde AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini etkileyen iç ve dış sebepler genel olarak ele alındıktan sonra bu bölümde bahsi geçen argümanların Hırvatistan'ın AB üyelik sürecinde vuku bulması ampirik verilerle incelenecektir. Bölümde Hırvatistan'ın AB üyelik sürecinde katılım şartlarını yerine getirmeye çalışırken karşılaştığı zorluklarda hangi kırılma noktalarını yaşadığı, ülkenin bu zorluklar karşısında nasıl bir yönelim gösterdiği, söz konusu zorlukların AB üyelik sürecini nasıl şekillendirdiği ve Hırvatistan'ın üyelik sürecinin hangi aşamada olduğu tartışılacaktır. Bölümde ilk olarak Hırvatistan'ın AB ile ilişkilerinin tarihine kısaca değinilecek ve sırasıyla Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) ile işbirliği ve ikili anlaşmazlıklar özelinde Piran Koyu sınır anlaşmazlığı alt başlıkları ampirik açıdan analiz edilecektir. En son olarak da AB kaynaklı sebeplerin Hırvatistan'ın AB üyelik sürecine etkileri değerlendirilecektir.

2.1. HIRVATİSTAN-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Hırvatistan, Yugoslavya'nın dağılmasıyla bağımsızlığını kazanmış ve tıpkı MDA ülkeleri gibi AB üyeliğini hedeflemiştir. Hırvatistan, Batı Balkan ülkeleri arasında AB ile tam üyelik müzakerelerine başlayan ve bölge ülkeleri arasında AB üyelik sürecini en kısa sürede tamamlayan ilk Batı Balkan ülkesi olmuştur.

Hırvatistan bağımsızlığının ardından AB üyeliğini hedeflemiş olsa da Hırvatistan'ın AB ile ilişkileri 2000'li yıllarda anlam kazanmaya başlamıştır. Çünkü Hırvatistan'ın AB üyelik serüveni bağımsızlığını kazandığından itibaren iktidarda olan Hırvat lider Franjo Tudjman'ın ülkede uyguladığı otoriter ve aşırı milliyetçi politikalarından ötürü uzun zaman ertelenmiştir. AB'ye karşı şüpheli bir yaklaşım besleyen Tudjman, 1990-2000 yılları arasındaki iktidarı boyunca Hırvatistan'ı fiilen tecrit ederek AB ile üyelik adına resmi bir anlaşma yapmamıştır (Jović, 2006: 86). Fakat AB ile kopma noktasına gelen ilişkiler 2000 yılından bu yana kökten değişmiştir.

Tudjman'ın 10 Aralık 1999 tarihinde ölümünün ardından 2000 yılında seçimler yapılmış ve Hırvatistan'da demokrasi rüzgarları esmeye başlamıştır. 2-3 Ocak 2000 tarihlerinde parlamento ve ardından 7 Şubat 2000 tarihinde de cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmıştır. Yapılan seçimler sonucunda iktidar olan Hırvat Demokrat Birliği Partisi (*Croatian Democratic Union/ Hrvatska Demokratska Zajednica-HDZ*) liderliğini kaybetmiş ve Sosyal Demokrat Partisi (*Social Democratic Party/ Socialdemokratska Partija- SDP*) lideri ve Avrupa yanlısı Iвица Račan ile altı parti seçimleri kazanmıştır. Böylece Hırvat Parlamentosu (*SABOR*) Račan başkanlığında sol eğilimli altı partili koalisyonla kurulmuştur. Tudjman'ın yerine ise önde gelen eski komünistlerden ve HDZ'den ayrılan Stjepan Mesić cumhurbaşkanı seçilmiştir (Subotić, 2011: 316). Mesić ve Račan 2000 sonrası dönemde Hırvatistan'ın AB üyeliği için istenilen kriterleri yerine getirmek, HDZ'nin milliyetçi politikalarından kaynaklanan uluslararası yalıtılmışlığı ortadan kaldırmak ve Avrupa'nın ekonomik ve siyasi kurumlarına girmesini hızlandırmak istemiştir (Peskin ve Boduszyn'ski, 2003: 1125). Dolayısıyla 2000 yılında gerçekleştirilen bu seçimlerin Hırvat dış politikasına etkileri büyük olmuştur. Seçim sonrası Hırvatistan'da demokrasi rüzgarları esmeye başlamış ve AB ile olan ilişkiler düzelmeye başlamıştır. Yeni hükümet, ülkenin AB üyeliğini temel hedefi olarak belirlemiştir (Vukadinović, 2013: 51). Böylece yeni hükümetle Hırvat politikasında siyasi bir gelişme ve Avrupa hususunda ideolojik bir dönüşüm yaşanmıştır.

Hırvat siyasetindeki dönüşümle beraber siyasi elitlerin Avrupa yanlısı tutumları da Hırvatistan'ın AB üyelik yolunda olumlu ilerlemesine katkı sağlamıştır. Öyle ki, yeni hükümet tarafından 2000 yılında yayınlanan çalışma programında AB ile yakın bir bağ kurma ve üyelik hedefi vurgulanmıştır (Tull, 2003: 137-138). Üstelik Hırvat siyasi elitleri Avrupa'yı Hırvatistan'ın kültürel ve politik evi olarak tanımlamışlar ve hem Hırvatistan'ı hem de kendilerini temelde bir Avrupalı olarak görmüşlerdir (Subotić, 2011: 311). Bu doğrultuda, 18 Aralık 2002 tarihinde SABOR'da yapılan bir toplantıda bütün siyasi partiler AB'ye üyeliğin Hırvatistan için ulusal bir amaç olduğunu kabul etmiştir (SABOR 2002). Ayrıca Cumhurbaşkanı Mesić AB'nin Hırvatistan için önemine dair 8 Şubat 2000 tarihinde Bosna-Hersek haber ajansı ONASA'ya verdiği bir röportajda Hırvatistan'ın Avrupa'ya açılmasının hayati önem taşıdığını, aslında insanların, Hırvatistan'ın tecrit edilmesinin yalnızca Hırvatistan'a

zarar verdiğini ve eğer bu şekilde kalırsa, ileriye doğru adımların atılmayacağını düşündüğünü dile getirmiştir (Subotić, 2011: 316).

2000 sonrasında Hırvatistan'ın değişen yönetim yapısının kamuoyuna olumlu mesajlar vermesinin ardından Hırvatistan AB tarafından ödüllendirilmiş ve ülkenin AB üyelik sürecini hızlandıran gelişmeler yaşanmıştır. Hırvatistan ile AB arasında 29 Ekim 2001 tarihinde SAA imzalanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2004a: 7). Ardından Hırvatistan 21 Şubat 2003 tarihinde AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur. Bu olumlu eğilim, Kasım 2003'teki parlamento seçimlerinden sonra da devam etmiş ve Hırvatistan'ın AB üyelik hedefinde sapma yaşanmamıştır. Hatta 2003 yılında Račan'ın yerine tekrardan HDZ ile gelen yeni başbakan İvo Sanader'de aynı amacı sürdürmüştür (Kušić, 2006: 68). 2003 yılında AB'ye üyelik başvurusunda bulunan Hırvatistan Haziran 2004'te gerçekleştirilen AB Liderler Zirvesi'nde aday ülke ilan edilmiş ve Hırvatistan'ın katılım müzakerelerine başlama kararı verilmiştir (Liderler Zirvesi Kararları, 2004: 11). Nihayetinde 3 Ekim 2005 tarihinde üyelik müzakere süreci başlayan Hırvatistan, 1 Temmuz 2013 tarihinde AB'nin 28'nci üyesi olmuştur (Avrupa Komisyonu, 2013: 1).

Tudjman sonrası yapılan demokratik seçimlerle birlikte AB üyeliğinin kapısını aralayan ve AB ile ilişkileri 2000 sonrası dönemle gelişmeye başlayıp 2013 yılında üyelik ile sonuçlanan Hırvatistan, AB üyeliğini kısa zamanda başarıyla tamamlamış olsa da ülkenin üyelik süreci problemsiz olmamış, süreç sırasında birtakım zorluklarla karşılaşmış ve hatta duraksamalar yaşamıştır. 2004 yılında adaylık statüsü elde eden Hırvatistan'ın AB üyelik sürecinde yaşadığı zorluklar, savaş suçları zanlılarının yakalanmasıyla ilgili ICTY ile işbirliği yapmaması ve AB üyesi komşusu Slovenya ile Piran Koyu sınır anlaşmazlığından kaynaklanmıştır.

2.1.1. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) İle İşbirliği

Hırvatistan'ın 10 yıl süren AB üyelik serüveninde yaşadığı en büyük sorun hatta en büyük imtihanı şüphesiz ki ICTY ile işbirliği olmuştur. Literatür kısmında da değinildiği üzere, AB'nin Batı Balkanlara yönelik üyelik müzakerelerinin başlayabilmesi Kopenhag Kriterleri ve SAP şartlarında gösterdikleri ilerlemeye bağlı olarak SAA'ların imzalanıp yürürlüğe girmesi ile çerçevelenmiştir. Bu yönde AB,

Batı Balkan ülkelerinden Kopenhag Kriterleri'ne uymasını, azınlık haklarına saygı göstermesini, mültecilerin geri dönüşleri ve bölgesel işbirliğinin sağlanmasını, özellikle de ICTY ile tam işbirliği ve iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmesini istemiştir (Zagreb Zirvesi Sonuç Bildirgesi, 2000: 1). AB'nin katılım kriterlerine ek olarak getirdiği yeni siyasi şartların özellikle MDA ülkelerinin üyelik süreçlerine uygulanandan daha kapsamlı olduğu görülmektedir. Hırvatistan da bu durumun farkındadır ve Hırvatistan'ın AB'ye katılım müzakerelerini yürüten heyetin üyesi Sinisa Petrovic, kendilerinden henüz üye devletler tarafından bile yerine getirilmemiş uygulamaların hayata geçirilmesinin istenmesinin ve pek çok açılış önkoşulunun daha önceki genişleme süreçlerinden farklı olmasının AB uyum süreçlerini zorlaştıran bir etmen olduğunu dile getirmiştir (Toygür ve Atak, 2009: 4).

Hırvatistan'ı AB üyelik sürecinde en çok zorlayan ve sürecin duraksamasına neden olan siyasi şart ise Hırvatistan'ın 1993 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 827 sayılı Kararıyla kurulan ICTY ile işbirliği yapmaması olmuştur. Bu şartın üyelik sürecinde ne kadar önem arz ettiğinin farkında olan Hırvat siyasiler liderler Mesić ve Račan Hırvatistan'ın Lahey ile işbirliği hassasiyetini ele alarak AB'ye katılma konusundaki istekliliğini göstermeyi amaçlayan etkili bir kamu diplomasisi başlatmıştır (Massari, 2005: 266). Ayrıca Hırvatistan'ın bu denli olumlu ve hızlı bir dönüşüm yaşamasında Mesić'in misyon ve çabasına dikkat çekmek gerekmektedir. Mesić'in ülkedeki tüm partilere ılımlı ve eşit mesafedeki yaklaşımıyla özellikle radikal partilerin AB'ye yönelik negatif tutumlarını pozitif hale dönüştürdüğü görülmektedir. Cumhurbaşkanı Mesić defalarca ICTY'ye, Avrupa'ya ve demokrasiye karşı olan milliyetçilere seferberlik çağrısında bulunarak Hırvatistan'ın demokratik dünya ve birleşik Avrupa'daki geleceğini kurmak için ICTY ile işbirliği yapmak gerektiğini vurgulamıştır (Subotić, 2011: 318).

Ancak buna karşın 2000 yılında iktidara gelen Avrupa yanlısı rejim Hırvatistan'ın AB üyelik müzakerelerine başlayabilmesi için ICTY işbirliğinde bulunacağını vaad etse de savaş suçu işlemekle itham edilen generallerin teslim edilmesi hiç kolay olmamıştır. ICTY savcısının üst düzey Hırvat generallere karşı iddianameler yayınlamasından sonra büyük iç siyasi krizler patlak vermiştir. Yeni hükümet halk protestosuyla karşı karşıya kalmıştır. Račan hükümetinin savaş suçları iddianamesinde yaşadığı ilk kriz, Hırvat mahkemesi tarafından Ekim 1991'de

stratejik Gospić kasabasının savunmasına katılan General Mirko Norac için tutuklama emri çıkarmasıyla yaşanmıştır (Subotić, 2009: 377). Split'te bir grup milliyetçi ellerinde Norac'ın resmi ve "Hepimiz Mirko Norac'ız" yazılı pankartlarla mahkeme kararını protesto etmiştir (New York Times, 12 Şubat 2001).

Hırvat siyasi elitleri, protesto gösterilerine karşı savaş suçlarının kovuşturulması için devletin ayrıcalıklarını açıkça savunmuş ve muhalefeti kasıtlı olarak hükümet istikrarını bozmakla suçlayıp Anavatan Savaşını satma suçlamalarını reddetmişlerdir. Aynı zamanda Račan, hükümetin hukuki düzenini baltalamak isteyen güçlerin baskısı altında kalmayacağını söylemiştir (Peskin ve Boduszyn'ski 2003: 1127). İlginçtir ki, iktidar koalisyonundaki bir partinin lideri ama aynı zamanda, Hırvatlara karşı savaş suçu iddialarını reddeden muhafazakâr bir milliyetçi olan Dražen Budiša, Norac'ın işlediği iddia edilen suçların niteliği konusunda Washington Post ile yaptığı röportajda iddianamenin şiddeti nedeniyle Norac'ın savunulmaz olduğunu söylemiştir (Washington Post, 16 Şubat 2001). Norac daha sonra Hırvat makamlarına teslim olmuştur. Norac suçlamalar karışığında Hırvatistan'ın doğmakta olan demokrasisini zayıflatmayı hiçbir zaman amaçlamadığını ısrarla vurgulayarak Hırvatistan ve yasal kurumları için de savaştığını iddia etmiştir (Subotić, 2009: 378).

Norac'ın teslim olmasının ardından Temmuz 2001'de, ICTY savcısının üst düzey Hırvat generaller Rahim Ademi ve Ante Gotovina'ya karşı iddianameler yayınlamasıyla Hırvatistan'da büyük bir iç siyasi kriz daha patlak vermiştir (Euractiv, 9 Temmuz 2001). Ademi 1993 yılında Bosna'da suç işlemekle suçlanmış, Gotovina ise 1995 yılında Fırtına Operasyonu sırasında Hırvat Sırpların sınır dışı edilmesinden ve öldürülmesinden sorumlu tutulmuştur (Subotić, 2011: 317). Bu iddianameler, Hırvatistan'da şok etkisi yaratmıştır. Çünkü Fırtına Operasyonu'nu suçlu göstermek, çoğu Hırvat nazarında Hırvatistan'ı suçlu hale getirmek demektir (Subotić, 2009: 379). Dolayısıyla sadece milliyetçiler değil Hırvatların büyük bir çoğunluğu da savaş suçu işledikleri sebebiyle yargılanacak generalleri halk kahramanı olarak kabul etmiş ve yargılanacak olmalarını saygısızlık olarak nitelendirmiştir (BBC News, 16 Temmuz 2001). Bu protestolara ilaveten Gotovina iddianamesinde, Fırtına Operasyonu'nu ortak bir suç teşebbüsü olarak nitelendirmiş ve meşru bir terörle mücadele operasyonu olmadığını iddia ederek Hırvat hükümetini

kınamıştır (Subotić, 2011: 317). Bu açıklama Račan hükümetini istikrarsız bir konuma sokmuştur. Partideki iki bakan, generallerin Lahey'e iadesinin kabul edilemez olduğunu belirttikten sonra toplamda beş bakan koalisyon hükümetinden istifa etmiştir. Ancak Račan, güvensizlik oylarından kolayca kurtulmuş ve siyasi olarak güçlenmiştir. Aynı zaman da Cumhurbaşkanı Mesić'te savaş suçları mahkemesiyle tam işbirliğini desteklemeye devam etmiştir (The Guardian, 26 Temmuz 2001). Kriz daha sonra 2001 yılında Ademi'nin gönüllü olarak ICTY makamlarına teslim olmasıyla çözülmüştür (The Guardian, 26 Temmuz 2001).

ICTY ile ilgili kriz sona ermiş gibi görünse de aslında Zagreb'de ICTY ile ilgili daha ciddi krizler yaşanmaya devam etmiştir. Bu seferde Hırvatistan'dan Hırvat generaller Gotovina ve Janko Bobetko'yu tutuklayıp ICTY'ye teslim etmesi istenmiştir (Avrupa Komisyonu, 2004a: 30). Bu iki generalin ICTY'ye teslimi Hırvatistan'ın AB üyelik sürecinde yaşadığı en büyük zorluk olmuş hatta yetersiz işbirliğinden dolayı SAA'nın onay sürecinde ciddi bir gecikme yaşanmıştır. Hırvat halkı diğer krizlerde olduğu gibi bu generallerin suçlu bulunmasına karşı da protestolarda bulunmuş ve üstelik Hırvat yerel haber portalı Jutarnji List'in 2002 yılında yaptığı bir kamuoyu yoklaması, Hırvatların yüzde 71'inin ICTY'nin Hırvat generallerle ilgili suçlamalarına karşı olduğunu göstermiştir (Pavlaković, 2008: 11). Hem büyük halk protestolarıyla hem de milliyetçi partiler arasında güçlü bir direnişle karşılaşan hükümet, bu iki dava konusunda hızlı bir şekilde davranamamış ve her iki generali iade edememiştir (Stojić, 2018: 48-49). Buna ek olarak, General Bobetko³ davası, Račan kabinesinin ICTY ile işbirliği istekliliğine dair şüphe yaratmıştır. Çünkü gerek Başbakan Račan gerekse Hırvat Köylü Partisi (*Croatian Peasant Party-HSS*) genel başkanı Zlatko Tomčić, Bobetko'ya savaştaki rolünden ötürü övgüde

³84 yaşındaki Hırvat eski genelkurmay başkanı ve Anavatan Savaşı'nın halk kahramanı Bobetko, 1993 yılında Sırlara karşı suç işlemekle suçlanmıştır. Fakat Hırvat hükümeti ICTY ile tam işbirliği taahhüdüne rağmen, mahkemenin Bobetko'yu tutuklayıp Lahey'e transfer etme talebine hızla karşı çıkmış ve daha sonra uluslararası baskıyı azaltmaya çalıştığı sırada, gecikme politikası izleyerek Bobetko'yu ICTY'ye teslim etmemiştir (Peskin ve Boduszyn'ski 2003: 1132). General Bobetko'nun sağlık durumunun kötüye gitmesini fırsat bilen hükümet, kovuşturmanın ertelenmesini hatta Bobetko'nun dokunulmazlık kazanmasını umut etmiştir. Sonunda, Birleşmiş Milletler (BM) doktorları, yatalak olan eski generali incelemek için Hırvatistan'a gitmiş ve ICTY savcısı Florence Hartmann Bobetko'nun sağlık durumunda dolayı ICTY'ye transfer edilmesinin veya yargılanmasının uygun olmadığını açıklamıştır (BBC News, 5 Şubat 2003). Bobetko 2003 Nisan ayının sonunda ICTY'ye gönderilmeden vefat etmiştir.

bulunmuşlar ve kendisinin ICTY'ye iade edilmeyeceğine söz vermişlerdir (Jović, 2006: 96). Dahası Bobetko'nun tutuklanması vefatına kadar bekletilmiştir. Bütün bunlara karşın, Hırvatistan 21 Şubat 2003 tarihinde AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur (Roter ve Bojinović, 2005: 451). Bobetko davasıyla yaşanan kriz 29 Nisan 2003 tarihinde Bobetko'nun evinde ölmesiyle sona ermiş, ancak Gotovina davası Hırvatistan'ın AB üyelik sürecinde engel olmaya devam etmiştir (New York Times, 30 Nisan 2003).

İki generalin ICTY'ye teslimiyle ilgili iddianameler kamuoyuna duyurulduktan kısa bir süre sonra, bu iki dava HDZ'de dahil olmak üzere tüm Tudjmancı güçlerin birleşmesi için odak noktası olmuştur. ICTY ile işbirliğinden duyulan rahatsızlık, ülkede işsizliğin yükselmesi, ekonomik reformların hızı ve Avrupa'ya entegrasyonu konusunda yavaş gidişattaki hoşnutsuzluk Račan hükümetin popülaritesini zayıflatmıştır., HDZ'nin 2000 yılında yüzde 5 olan popülaritesini Mayıs 2001'de yüzde 16'ya, Haziran 2002'de yüzde 23'e yükseltmiş ve Şubat 2003'te ise yüzde 30'u aşmıştır (Peskin ve Boduszyn'ski, 2003: 1133). Račan hükümeti için kamu desteğindeki bu düşüş 2003 parlamento seçimlerine yansımış ve bir dönemin milliyetçi partisi HDZ milliyetçi oyların yüzde 34'ünü alarak Ivo Sanader başbakan olmuştur. Uluslararası toplum Račan'ın SDP'sinin yerini HDZ'nin almasından endişe etmiş, fakat tam tersine Sanader seçildikten sonra önceliklerinin ülkedeki yaşam standartlarını yükseltmek, NATO ve AB üyeliklerini kazanmak ve komşularımızla açık sorunları çözmek olduğunu söylemiştir (Euractiv, 10 Aralık 2003). Öyle ki, Sanader'in Račan'dan ICTY ile işbirliği yapma konusunda daha isteksiz olmasını beklerken tüm beklentilerin aksine Sanader Ocak 2004'te Hırvatistan Başbakanı olarak görevi devraldığına, uluslararası toplumu sadece Lahey meselesini çözmeye değil, önceki hükümetin demokratik ve Avrupa ayak izlerini takip etmeyi amaçladığını söz ve eylemleriyle de ikna etmeye çalışmıştır (Massari, 2005: 266). Bu doğrultuda Sanader, AB üyeliğinin Hırvatistan'ın öncelikli hedefi olmaya devam ettiğini doğrulayarak Der Spiegel gazetesi ile yaptığı röportajında şimdi reforma uğramış, demokratik bir merkez sağ parti olduklarını, eski bir devlet başkanına Hırvat bağımsızlığı için yaptıklarından dolayı minnettar olsalar da artık Tudjmanist bir parti olmadıklarını söylemiştir (Jović, 2006: 98).

Hırvatistan'ın 2003 yılında AB üyelik başvurusunda bulunmasının ardından, Avrupa Komisyonu 20 Nisan 2004 tarihinde genel olarak Hırvatistan'ın Kopenhag kriterlerini ve SAP kapsamında yerine getirmesi gereken şartları karşılayabildiğini vurgulamıştır. Ayrıca Komisyon, Hırvatistan'ın ICTY ile daha fazla işbirliği yaptığını ancak bu konuda gerekli adımları atmaya devam etmesi gerektiğini belirtmiştir (Avrupa Komisyonu 2004a: 120-121). Bu açıklamayla beraber Komisyon, Haziran 2004'te Hırvatistan'ı aday ülke olarak tanımıştır (Avrupa Komisyonu, 2004b: 3). Daha sonra 2004 yılında gerçekleştirilen AB Liderler Zirvesi'nin Sonuç Bildirgesi'nde Avrupa Konseyi, Hırvatistan'ın ICTY ile tam bir işbirliğini sürdürmesini, kalan zanlının (Ante Gotovina'nın) Lahey'e nakledilmesi için gerekli tüm adımları atması şartıyla üyelik müzakerelerini başlatma kararı almıştır (Liderler Zirvesi Kararları, 2004: 6). 16-17 Aralık 2004 tarihlerinde Konsey, Hırvatistan'ın aday ülke statüsünü onaylayarak General Gotovina'nın Lahey'e devredilmesi şartıyla 17 Mart 2005 tarihinde tam üyelik müzakereleri başlanacağı kararını vermiştir (Avrupa Komisyonu, 2005: 3). Ancak AB, müzakerelerin başlamasına bir gün kala Hırvatistan'ın savaş suçu işlemekle itham edilen General Gotovina'nın ICTY'e teslim etmediğini gerekçe göstererek müzakerelerin başlangıç tarihini ertelediğini açıklamıştır (Deutsche Welle, 16 Mart 2005). Fakat ICTY Başsavcısı Carla Del Ponte'nin 3 Ekim 2005 tarihinde Hırvatistan'ın ICTY ile yeterli düzeyde işbirliği yaptığını dair olumlu değerlendirmesinin ardından Konsey, aynı gün Hırvatistan'ın üyelik müzakerelerine başlaması için uygun olduğu kararını vermiştir (Avrupa Komisyonu, 2005: 3). Daha sonra General Gotovina⁴, 7 Aralık 2005 tarihinde uluslararası büyük bir arama sonucunda İspanyol Kanarya Adaları'nda tutuklanmıştır (New York Times, 8 Aralık 2005). Böylece Gotovina'nın yakalanarak ICTY'ye teslim edilmesiyle Hırvatistan'ın AB üyelik sürecindeki en önemli engel ortadan kalkmıştır.

Hırvatistan'ın AB yolculuğunda ICTY ile işbirliği yapmak ülkeyi en çok zorlayan ve belki de kendi değerleriyle ters düşüren en önemli kırılma noktası olmuştur. Hırvatistan'ın bu süreci ülkedeki yerleşmiş siyasi kültürün halk ve hükümet katında AB üyelik önkoşullarına nasıl mukavemet gösterdiğinin yansıması

⁴Hırvatistan'ın AB üyelik sürecinde ciddi anlamda gecikmelere neden olan General Gotovina Kasım 2012'de suçsuz bulunarak serbest bırakılmıştır (BBC News, 17 Kasım 2012).

açısından önemlidir. Yugoslavya'nın parçalanmasıyla oluşan yeni siyasi ortamda ICTY ile işbirliği Hırvat milliyetçiliğinin halk ve hükümet nezdinde yükselmesine neden olmuş ve bu durum Hırvatistan'ın AB üyelik sürecini bir dönem boyunca sürüncemede bırakmıştır. Fakat Hırvat halkı tarafından halk kahramanı olarak kabul edilen Hırvat generallerin ICTY'ye tesliminde Hırvatistan eleştirilip protesto edilse de AB entegrasyon sürecini ateşe atmamış ve ICTY ile işbirliğini arttırmıştır. Aynı zamanda Hırvat siyasetçilerin işbirliği konusundaki kararlı tutumları sorunun çözülmesini sağlamış ve ülkeyi AB üyelik sürecinde diğer aday bölge ülkelerinden ayırarak bir sonraki aşamaya hızlı bir şekilde taşımıştır. Ancak ICTY ile işbirliği en önemli ön şart olmakla birlikte, Hırvatistan diğer yerine getirmesi gereken şartları da ihmal etmemelidir.

2.1.2. İkili Anlaşmazlıklar: Piran Koyu Sınır Anlaşmazlığı

Hırvatistan'ın ICTY ile işbirliği sağlanmasıyla 3 Ekim 2005 tarihinde üyelik müzakerelerine başlanmış ve müzakereler sorunsuz bir şekilde devam etmiştir. Fakat Hırvatistan'ın müzakere sürecindeki bu olumlu ilerleyişi 2008 yılında AB üyesi komşusu Slovenya ile Adriyatik Denizi kıyılarındaki sınır anlaşmazlığı yaşamasından dolayı kesintiye uğramıştır. Bilindiği üzere AB ülkelerin üyelik süreçlerinin sekteye uğramaması için aday ülkelerin Birliğe katılmadan önce ikili anlaşmazlıklarını çözmesini ve komşuluk ilişkilerini geliştirmesini istemektedir. Bu doğrultuda AB Komisyonu, 2009 yılında yayınladığı Genişleme Stratejisi ve Temel Zorluklar belgesinde özellikle sınırlarla ilgili konuların genişleme sürecini etkilediğini ve Hırvatistan ile Slovenya arasındaki sınır anlaşmazlığının 2009 yılında Hırvatistan ile yapılan katılım müzakerelerinin ertelenmesine neden olduğunu belirtmiştir (Avrupa Komisyonu, 2009: 4). Dolayısıyla AB, bu tür sorunların taraflar arasında üyelik öncesinde çözümlenmesi ve katılım sürecini etkilememesi üzerinde önemle durmaktadır.

Hırvatistan ile Slovenya arasında uzun bir süredir devam eden sınır anlaşmazlığının tarihine kısaca değinildiğinde, sorunun 1991 yılında Yugoslavya'nın parçalanmasına dayandığı görülmektedir. 1990'ların başlarında Hırvatistan ve Slovenya'nın birçok ortak yönü varken bağımsızlıklarından sonra ikili ilişkileri

zayıflamıştır. Üstelik 1991 yılında devletlerin Yugoslavya'dan bağımsızlığını aynı zamanda ilan etmesi de her iki taraf adına sınır anlaşmazlıklarını ortaya çıkarmıştır. Bağımsızlık sonrası yeni sınırların oluşmasıyla Slovenya ile Hırvatistan özellikle Adriyatik kıyısındaki Piran Koyu sınırlarında uzlaşmamış ve iki devlet koy üzerindeki ihtilafla anılır hale gelmiştir (RFE/ RL Balkan Report, 20 Ağustos 2004).

Piran Koyu üzerindeki sınır anlaşmazlığının çözümü için ilk adım 2001 yılında atılmıştır. İki ülkenin başbakanları Janez Drnovšek ve Ivica Račan kendi adlarını (*Drnovšek-Raçan Agreement*) verdikleri sınır anlaşmazlığına ilişkin çeşitli tamamlayıcı yasal ve idari düzenlemelerin de yer aldığı anlaşmayı imzalamışlardır (RFE/ RL Balkan Report, 3 Ağustos 2001). Anlaşmaya göre, Hırvatistan Piran Koyu'nun yüzde 80'nini Slovenya'ya bırakmayı kabul etmiş, buna karşılık iki ülke arasındaki kara sınırı sorununa temel teşkil eden dört köyün kendisine bırakılmasını istemiştir (Boštic, 2009: 2; Geddes ve Taylor, 2016: 937). Ancak kısa bir süre sonra çözüme çok yakın görünen bu anlaşmadan her iki ülkedeki milliyetçi güçlerin şiddetli muhalefetinden dolayı vazgeçilmiş ve Hırvat Başbakan Račan anlaşma yerine uluslararası tahkim arabuluculuk (UAD) önermiştir (Balkan Insight, 27 Kasım 2008). Öte yandan Hırvatistan, anlaşmazlığın UAD'de çözümlenmesini isterken, Slovenya ise konunun UAD'de çözülmesine karşı çıkmıştır.

Yugoslavya'dan miras kalan sınır anlaşmazlığının asıl sebebi, Slovenya'nın İtalya ve Hırvatistan karasularından geçme zorunluluğu olmadan uluslararası sulara serbestçe ve güvenli bir şekilde erişim sağlamak istemesidir (Suknaic, 2010: 23-25). Adriyatik Denizi'ne 50 km kıyı uzunluğuna sahip Slovenya ve 1700 km kıyısı olan Hırvatistan bu soruna dair tezlerini UNCLOS'un 15'inci maddesine dayandırmıştır. Hırvatistan, UNCLOS'un 15'inci maddesinin birinci fıkrasını gerekçe göstererek sınırın kıyıdan eşit uzaklıkta olması gerektiğini iddia ederken, Slovenya ise aynı maddenin ikinci fıkrası hakkaniyet ilkesi ve Sözleşmenin coğrafi bakımdan elverişsiz devletlerin hakkını düzenleyen 70'inci maddesinin temel alınması gerektiğini belirtmiştir (UNCLOS)⁵. Sınırdaki bir uzlaşma sağlanamamasının ardından Hırvatistan

⁵UNCLOS md.15/1: "İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur."

Adriyatik Denizi'ni UNCLOS'a dayanarak "münhasır ekonomik bölge" ilan etmiştir (Suknaic, 2010: 36). Fakat Hırvatistan'ın bu ilanı İtalya ve Slovenya karasularını ihlal ettiğinden hem taraflarca hem de AB tarafından hoş karşılanmamıştır. Hırvatistan bu hususta ağır eleştirilere ve baskılara maruz kalmıştır. Bu baskı karşısında Hırvatistan geri adım atmış ve Münhasır Ekonomik Bölge kavramını "koruma altındaki ekolojik ve balıkçılık bölgesi" olarak değiştirmek durumunda kalmıştır (Geddes ve Taylor, 2016: 937).

İki taraf arasında uzun süredir devam eden anlaşmazlık, Hırvatistan'ın AB Komisyonu'na sunduğu siyasi haritalarda Piran Koyu'nu kendi sınırları içerisinde göstermesi ve Slovenya'nın 2004 yılında AB üyesi olmasından sonra Avrupa gündemine taşınmıştır. Slovenya da tıpkı Yunanistan'ın Makedonya ile, Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin (GKRY) de Türkiye ile yaşadığı ikili uyuşmazlıkları kendi menfaatinde çözmek için AB üyeliğini kullanmış ve veto unsurunu kullanarak uluslararası platformda siyasi güç elde etmeye çalışmıştır. Bu amaçla Slovenya yaşananların akabinde Hırvatistan'ın AB üyeliğini sekteye uğratmıştır.

Zagreb, AB ile üyelik müzakereleri paketinin 10 yeni bölümünü açmayı ve Brüksel 'de 19 Aralık 2008 tarihinde hükümetlerarası bir konferansta beşini kapatmayı umarken, toplantı öncesinde Ljubljana'daki gazetecilere konuşan Slovenya Başbakanı Borut Pahor, Hırvatistan'ın AB Komisyonu'na vermiş olduğu haritalarda Piran Koyu'nu kendi sınırları dahilinde göstermesinin iki ülke arasında uzun süredir devam eden sınır anlaşmazlığına zarar vereceğini savunarak, Slovenya'nın yedi bölüm ve diğer dört bölümle ilgili olarak da önemli çekincelere sahip olduklarını belirtmiş ve Slovenya'nın bu aşamada yalnızca bir bölüm açma ve üçünü kapatmaya izni vereceğini de sözlerine eklemiştir (EU Observer, 18 Aralık 2008). Böylece 2005 yılında üyelik müzakerelerine başlayan Hırvatistan'ın üyelik müzakereleri Slovenya tarafından Aralık 2008'den Ekim 2009'e kadar veto edilmiş ve katılım paketinde yer alan 35 bölümün 21'i müzakereye açılarak ancak sadece 7 fasıl geçici olarak müzakereye kapatılabilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2008: 5).

UNCLOS md.15/2: "... Bununla beraber bu hüküm (eşit mesafe kuralı), tarihi hakların veya diğer özel durumların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka şekilde sınırlandırılmasının gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz."

Hırvatistan'ın üyelik sürecinde yaşadığı bu duraklama AB'nin her yeni üyeyi kabul ederken onların getirmiş oldukları sorunları da devraldığını göstermektedir. Dolayısıyla Hırvatistan ve Slovenya arasındaki sorun aslında bu politikanın bir yansımasıdır. Fakat Eski Yugoslavya'nın kalan sorunun uluslararası platforma taşınması, AB'nin ayrımcılık yaptığı şüphesini de yaratmıştır. Çünkü sorun Slovenya üye olurken değil, üye olduktan sonra ve aynı tarihi geçmişe sahip başka bir bölge ülkesinin AB adaylık sürecinde ortaya çıkmıştır. Bu durum Hırvatistan'da hissedilmiş ve Hırvatistan Başbakanı Sanader sınır meselesinin müzakerelerden ayrı tutulması gerektiğini ve Slovenya'nın AB'ye girerken sınır sorun yaşamadığını belirterek bu ayrımcılığa tepkisini göstermiştir (Radikal, 25 Nisan 2009).

Slovenya ve Hırvatistan arasında yaşanan Piran Koyu sınır anlaşmazlığının çözümünde AB'nin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Hırvat Başbakan Sanader ve AB'nin Genişlemeden Sorumlu Komisyon Üyesi Olli Rehn 1 Haziran 2009 tarihinde New York'ta gerçekleştirdikleri toplantıda AB üyesi Slovenya'nın Hırvatistan'daki katılım müzakerelerini engellemelerini ele almıştır. Toplantının ardından Rehn yerel ve uluslararası haber ajans gazetecilerine verdiği demeçte AB üye ülkelerinin konuyla ilgili bir çözüm bulmaya çalıştığını ve bir çözüm bulurlarsa Hırvatistan ile AB arasındaki müzakerelerin teknik bölümünün yıl sonuna kadar kapatmanın mümkün olacağını belirtmiştir (Balkan Insight, 3 Haziran 2009). Bu açıklama doğrultusunda Komisyon, her iki tarafla siyasi bir anlaşma sağlama konusunda yoğun bir şekilde çalışmıştır. Nihayetinde de Eylül 2009'da her iki tarafın sınır ayrımı anlaşmazlığında uluslararası arabuluculuğun vereceği kararı kabul etmesi yönünde çözüm bulunmuştur (Avrupa Komisyonu, 2009: 5). Fakat olumlu giden süreç içerisinde sürpriz bir gelişme yaşanmıştır. Hırvatistan Başbakanı Sanader hiçbir açıklama yapmadan beklenmedik bir şekilde istifa etmiştir. 1 Temmuz 2009 tarihinde istifa eden Sanader'in yerine Jadranka Kosor yerine gelmiştir (BBC News, 1 Temmuz 2009). Kosor'un başbakanlık koltuğuna oturması ile ikili ilişkilerde ivme kazanılmıştır. Kosor, AB üyelik şartlarını yerine getirmeyi temel önceliği olarak belirlemiş ve bu kapsamda Hırvatistan'ın AB yolundaki Sloven engelini ılımlı ve ısrarcı tavrı ile aşmıştır (Türbedar, 2011: 2). Nihayetinde 4 Kasım 2009 tarihinde İsveç'in AB Konseyi Dönem Başkanlığı sırasında taraflar sınır anlaşmazlığının hakemlik yoluyla çözülmesini ve bunun karşılığında da Hırvatistan'ın AB üyeliği

önündeki engellerin kaldırılmasını kabul etmiştir (RFL/ RE News, 4 Kasım 2009). Anlaşma taraflar arasında olduğu kadar AB tarafında da büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Rehn bu mutabakat için anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesinin en Avrupalı yolunun olduğunu, her iki ülkeyi de gereksiz gecikme olmaksızın bu anlaşmayı onaylamaya devam etmeleri için teşvik ettiğini ve Hırvatistan'ın müzakerelerde son turda olmasını umut ettiğini belirtmiştir. (RFL/ RE News, 4 Kasım 2009). AB'ye göre bu uzlaşma, iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesinin yanı sıra Batı Balkanlar bölgesindeki zor olan meselelerin nasıl çözülebileceğini gösteren olumlu politik bir sinyaldir (Avrupa Konseyi, 2012: 1). Başka bir deyişle, bu anlaşma ikili meselelerin iyi komşuluk ilişkileri ruhuyla çözülebileceğini göstermiştir (Avrupa Komisyonu, 2010: 9). Hırvatistan Parlamentosu anlaşmayı bir hafta sonra onaylarken, Slovenya hükümeti anlaşmayı halk oylamasına sunmuştur. 6 Haziran 2010 tarihinde gerçekleştirilen referandum sunucunda Sloven halkı yüzde 48,2 hayır oyuna karşı yüzde 51,5 evet oyu ile anlaşmayı onayladıklarını ilan etmişlerdir (Euractiv, 7 Haziran 2010).

Sınır Tahkim Antlaşmasını imzalanıp onaylanmasıyla Slovenya Hırvatistan vetosunu kaldırmış ve sorun Hırvatistan'ın üyelik müzakerelerinin devamı için önkoşul olmaktan çıkmıştır. Hırvatistan, Slovenya ile arasında 18 yıldır süregelen sınır anlaşmazlığına dair her iki devletin de olumlu yönde irade beyanıyla gerçekleşen çözüm sayesinde Hırvatistan AB üyeliğinde önemli bir aşama daha kaydetmiştir. Fakat sınır sorunun çözümünde duyarlı ve baş aktör olan AB'nin şu ana kadar AB üyesi ülke ve aday ülke arasındaki ikili anlaşmazlıkları çözme konusunda karışık bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde Yunanistan ve GKRY ile yaşadığı anlaşmazlıklarda AB farklı bir tutum sergilemiştir. Zira AB (özellikle Fransa ve Almanya gibi lider ülkeler) Türkiye'nin üyelik müzakerelerinde bugüne kadar gerek Yunanistan gerekse GKRY ile olan ikili anlaşmazlıklarında kayıtsız kalmayı veya üye ülkelerin yanında durmayı tercih ederken Hırvatistan-Slovenya uyuşmazlığında baskın bir tutumla iki tarafı da memnun edecek şekilde hareket etmiştir.

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ SORUNLARININ HIRVATİSTAN'IN ÜYELİK SÜRECİNE ETKİLERİ

AB üyelik müzakere sürecinde hızla ilerleyen Hırvatistan 30 Haziran 2011 tarihi itibarıyla müzakere başlıklarını kapatıp 9 Aralık 2011 tarihinde AB ile Katılım Antlaşması'nı imzalamıştır (Balkan Insight, 9 Aralık 2011). Daha sonra Hırvatistan 1 Temmuz 2013 tarihinde de AB'nin 28'inci üyesi olmuştur. Hırvatistan AB üyelik sürecinde karşılaştığı birçok zorluğa rağmen başarılı bir örnektir. Bu başarısını Hırvat siyasi elitlerinin AB üyesi oldukları takdirde üyeliğin ülkenin siyasi istikrarına ve ekonomik gelişmesine olumlu yansıtacağına olan inançları ve Hırvatistan'ın üyelik sürecinde karşılaştığı zorluklara daha çözüm odaklı yaklaşımları sağlamıştır. Üstelik Hırvatistan'da iktidar olan hükümet ve siyasi liderlerinin AB üyeliğini stratejik bir hedef olarak belirlemeleri ve bu hedefi içselleştirmeleri ülkenin AB üyelik sürecinin hızlanmasında etkili olmuştur. Diğer bir taraftan AB'nin genişlemesini ve üyelik süreci etkileyen iç sebepleri başarılı bir şekilde aşip AB üyesi olan Hırvatistan'ın AB'den kanaklanan sebeplerin (Euro krizi, mülteci krizi, Brexit gibi) AB üyelik sürecini etkileme derecesine bakıldığında, Hırvatistan şanslı bir zamanda üye olmuştur. Üstelik literatürde değinilen 23'üncü ve 24'üncü fasılları açmasıyla başlayacak olan yeni yaklaşım politikası kapsamına Hırvatistan alınmamış hatta ucundan yırtmıştır.

Euro krizi ile 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) başlayan ve Ekim 2009'da Yunanistan bütçesindeki açıklar nedeniyle ortaya çıkan finansal kriz adeta domino etkisiyle Portekiz, İtalya, İspanya ve İrlanda gibi ülkelere sıçrayarak borç krizine dönüşmüştür. Avrupa bölgesinde krizin derinleşmesi özellikle Euro bölgesini derinden etkilemiş ve AB Euro kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Kırılgan ve gelişmekte olan ekonomiye sahip olan Batı Balkan ülkeleri krizden elbette ki etkilenmiştir. Hırvatistan devam eden resesyona karşılık Nisan 2010'da on yıl boyunca uygulanacak bazı mali tedbirler ve kapsamlı yapısal reformlardan oluşan "Ekonomik İyileştirme Programı"nı başlatmış ve Programın ana alanlarından bazıları mali tedbirler ve kapsamlı yapısal reformlar paketi ile gerçekleştirilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2011: 16). Ayrıca ABD merkezli kredi derecelendirme kuruluşu Dun & Bradstreet'e göre, Hırvatistan'ın dış açıkları para birimi Kuna'nın zayıflığından

dolayı daha da düşmüştür. 2010 yılının 4'üncü çeyreğinde 1,4 milyar Dolar olan cari işlem açığı 2009 yılının aynı dönemine göre üçte bir oranında azalırken, Ocak 2011'deki ticaret açığı da daha güçlü ihracat büyümesi nedeniyle yıllık bazda yüzde 11,8 azalmıştır (Balkan Insight, 11 Mayıs 2011). Üstelik Hırvatistan, üyeliğinin ardından hemen Euro bölgesine katılmamıştır ve halen daha Euro kullanmamaktadır. Hırvatistan AB dönem başkanlığını devralacakları 2020 yılında Euro'ya geçmeyi hedeflemektedir (Hürriyet, 31 Ekim 2017). Dolayısıyla Euro krizinin Euro bölgesine dahil olmayan Hırvatistan'ı diğer Balkan ülkelerine nazaran ciddi anlamda etkilemediğini hatta teğet geçtiğini söylemek mümkündür.

Mülteci krizi ise Hırvatistan'ın üyeliğinden sonra gündeme gelmiştir. Arap Baharı ile başlayan bu süreç Suriye savaşı ile devam etmiş ve 2015 yılının başından itibaren mültecilerin Avrupa'ya doğru hareketlenmesiyle birlikte mülteci meselesi genelde AB'nin özelde ise onun önde gelen gücü Almanya'nın sorunu haline gelmiştir (Bayraklı ve Keskin, 2015: 7). Başka bir deyişle 2015 yılı itibariyle derinleşmeye başlayan mülteci krizinin Hırvatistan'ın AB üyelik sürecini etkileme olasılığı yok denebilir. Keza Brexit de aynı şekildedir. 2016 yılında Birleşik Krallığın AB'den çıkmak için yaptığı referandumun Hırvatistan dışındaki diğer Batı Balkan ülkelerini etkilemesi muhtemeldir. Sonuç olarak Hırvatistan'ın AB üyeliğini engelleyen yegâne faktörler dış dinamiklerden ziyade daha çok iç siyasi ve ikili ilişkiler düzeyinde kalmıştır. Eğer Hırvatistan AB'nin yaşadığı krizlerden etkilenmiş olsaydı, üyelik süreci öngörülemez şekilde uzayabilirdi. Bir sonraki bölüm incelemesinde Hırvatistan ile benzer örnek olmakla birlikte daha karmaşık ve zorlu bir sürece sahip olan Sırbistan vakası ele alınacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SIRBİSTAN

Hırvatistan'ın AB üyelik süreci incelemesinin ardından bu bölümde literatür bölümünde yer alan iç ve dış sebeplerin Sırbistan'ın AB üyelik serüvenine nasıl yansıdığı ampirik çalışmalarla ele alınacaktır. Sırbistan'da Hırvatistan'ın üyelik sürecinde karşılaştığı aynı sorunlarla karşılaşmıştır. Her iki ülkenin üyelik süreçlerinde karşılaştıkları meselelerin benzer olmasından dolayı bu bölümde Sırbistan'ın aynı sorunlar karşısında nasıl bir tutum gösterdiği, bu sorunların Sırbistan'ın AB üyelik sürecini nasıl şekillendirdiği ve Sırbistan'ın üyelik sürecinde hangi durumda olduğu Hırvatistan ile karşılaştırılarak tartışılacaktır. İlk önce tıpkı Hırvatistan'da olduğu gibi Sırbistan'ın da AB ile ilişkilerinin tarihine kısaca değinilecek ve sırasıyla Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ile işbirliği ve ikili anlaşmazlıklar özelinde Kosova ile ilişkilerin normalleştirilmesi alt başlıkları ampirik açıdan analiz edilecektir. En son olarak da AB kaynaklı sebeplerin Sırbistan'ın AB üyelik sürecine etkileri değerlendirilecektir.

3.1. SIRBİSTAN-AB İLİŞKİLERİ

Eski Yugoslavya'nın en büyük ve merkezi ülkesi hatta kalbi olarak bilinen Sırbistan'ın AB üyelik süreci Hırvatistan'a kıyasla farklı bir seyir izlemektedir. Sırbistan'ın AB ile ilişkilerine bakıldığında sürecin Hırvatistan'ınki kadar kolay ve hızlı ilerlemediği, deyim yerindeyse bir ileri iki geri şeklinde ilerlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, Yugoslavya'nın devamı ve mirasçısı olan Sırbistan'ın AB ile ilişkilerinin 2000 yılına kadar pek iç açıcı olmadığını söylemek mümkündür.

Sırbistan 2000 yılına kadar Sırp lider Slobodan Milošević tarafından milliyetçi ve otoriter rejimle yönetilerek trajik savaşlar ve ekonomik sorunlar yaşamıştır. Hatta Milošević Sırbistan'ı uluslararası toplumdan uzaklaştırarak 1990'ların başlarında AB ve üye ülkeleriyle olan tüm ilişkilerini sona erdirmiştir. Ne yazık ki Milošević'in tecrit politikaları Kasım 1991'de o dönem Topluluk olan Birlik ile işbirliği anlaşmalarının sona ermesi ve AT üye ülkelerinin Belgrad'dan büyükelçilerini geri

çağırması da dahil olmak üzere bir dizi kısıtlayıcı tedbirin uygulanmaya koyulmasıyla sonuçlanmıştır (Stojić, 2018: 37). Fakat 1990-2000 yılları arasında Sırbistan'ın AB ile ilişkileri en düşük seviyede tıpkı Hırvatistan'ınki gibi 2000'li yıllardan sonra düzelmeye başlamış ve Sırbistan da Hırvatistan ile aynı kaderi paylaşarak 2000 yılında yapılan demokratik seçim sonrası AB ile ilişkilerini başlatabilmiştir.

AB ile ilişkileri kopuk ve AB'den izole olan Sırbistan'ın dönüşümü 2000 yılında yapılan ilk demokratik parlamento seçimlerinde Sırp halkının tercihini Batı'dan yana yapması ve uluslararası izolasyonu sonlandırma yönündeki kararlılıklarını göstermeleri sonucu gerçekleşmiştir (Ristić, 2009: 112). 2000 yılında yapılan seçimlerin ilk turunu yüzde 50,24'ü geçen oy oranıyla Vojislav Koštunica kazanmıştır. Ancak Milošević' seçim sonuçlarını kabul etmemiştir. Buna tepki olarak muhalefet partileri toplu bir miting düzenleyerek polis ve askeri güçlerin desteğiyle kilit devlet kurumlarını hızla devralmış ve Milošević'i iktidardan istifa etmeye zorlamışlardır (Stojić, 2018: 43). Seçim sonucu otokratik rejim devrilerek Milošević'in yerine merkez sağ milliyetçi eğilimli (muhafazakâr) Sırbistan Demokratik Partisi (*Demokratska stranka Srbije- DSS*) lideri Vojislav Koštunica cumhurbaşkanı seçilmiş ve orta sol eğilimli (ılımlı) Demokrat Parti (*Demokratska Stranka- DS*) lideri Zoran Đinđić de başbakan olmuştur (Subotić, 2010: 599).

Sırbistan da Hırvatistan gibi Başbakan Đinđić önderliğindeki 18 karşıt görüşlü partiden oluşan koalisyon hükümetini kurmuş ve ilk demokratik hükümet de yine Hırvatistan'ın yaptığı gibi öncelikli dış politika hedefini AB'ye tam üyelik olarak belirlemiştir (Ralchev, 2010: 1). Bu gelişmeler doğrultusunda AB, Hırvatistan'da olduğu gibi Sırbistan'da da daha aktif yer almıştır. Daha öncede bahsedildiği gibi, 19-20 Haziran 2000 tarihlerinde yapılan Feira Zirvesi'nde Batı Balkan ülkeleri SAP sürecine dahil edilmiş ve Batı Balkan ülkelerinin potansiyel aday ülke oldukları kabul edilmiştir. Sırbistan'daki demokratik ve barışçıl değişimden hem memnun hem de rahatlamış olan AB, 21 Haziran 2003 tarihinde gerçekleştirilen Selanik Zirvesi'nde Feira Zirvesi kararını yineleyerek Sırbistan'ı potansiyel aday ülke statüsünde ilan etmiştir (Thessaloniki Summit 2003). Böylece Sırbistan'ın AB ile üyelik süreci resmi olarak başlamıştır.

Sırbistan ile AB arasında 2007 yılında parafe edilen SAA, Kosova'nın bağımsızlığının hemen ardından 29 Nisan 2008 tarihinde imzalanmış, fakat SAA 1 Eylül 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Avrupa Komisyonu, 2009: 4; Avrupa Komisyonu, 2014: 4). Sırbistan SAA'yı imzaladıktan sonra 22 Aralık 2009 tarihinde AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuş ve 1 Mart 2012 tarihinde aday ülke ilan edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2010: 4; Avrupa Komisyonu, 2013: 3). Ancak SAA'nın 2013 yılında yürürlüğe girmesinin ardından 21 Ocak 2014 tarihinde müzakere süreci resmen başlayan Sırbistan tıpkı Hırvatistan'ın AB üyelik sürecinde olduğu gibi birtakım zorluklar yaşamış ve halen daha yaşamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2014: 3). Sırbistan'ın AB üyelik sürecindeki zorlukları aşip üye olabilmesi için Hırvatistan gibi ICTY ile işbirliği yapması ve tanımadığı Kosova ile ilişkilerini normalleştirmesi gerekmektedir.

3.1.1. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) İle İşbirliği

2000 yılında yeni demokratik hükümetin seçilmesinin ardından uluslararası toplum Sırbistan'daki bu değişimi heyecanla karşılamış ve yeni hükümet geldikten sadece birkaç gün sonra AB, Sırbistan'a karşı uzun süren ekonomik yaptırımlarını kaldırmıştır. Fakat, bu yeni kucaklamanın ciddi bir karşılığı vardı. Bu desteğin karşılığında Sırbistan, savaş suçu zanlılarını tutuklayıp Lahey'e transfer ederek ICTY ile işbirliği yapmak zorundaydı (Subotić, 2011: 323). Başka bir deyişle, Hırvatistan'da olduğu gibi Sırbistan'ın Brüksel'e giden yolu Lahey'den geçmekteydi. Ancak Sırbistan'ın ICTY koşulunu yerine getirmesi oldukça uzun sürmüştür. Çünkü savaş suçlarıyla suçlanan generaller de tıpkı Hırvat halk ve siyasi elitlerinin gözünde olduğu gibi Sırp halkı ve politikacıları tarafından da halk kahramanı olarak görülmüştür. Örneğin 2001 yılında yapılan bir kamuoyu yoklamasında Sırp halkının yüzde 61'i ICTY'yi meşru saymazken, yüzde 28'i mahkemeyi onaylamıştır (OBC 2001). Ayrıca 2003 yılında yapılan bir diğer ankete göre de Sırp halkının yüzde 64'ü ICTY'nin Sırbistan'ın güvenliğini tehdit ettiğini düşünmüştür (Belgrade Centre for Human Rights 2003). Bu analizlerle birlikte Milošević sonrası Sırbistan'daki siyasiler de Milošević'in savaş stratejilerinin Hırvatistan, Bosna ve Kosova'da büyük acılara ve kitlesel zayıflara neden olduğu

için yanlış ve yıkıcı olarak kabul etmemiş, Sırbistan'ın bölgesel egemenliğini ekonomik, politik ve diplomatik açıdan harap ettiğinde dolayı yanlış ve yıkıcı olarak kabul etmişlerdir (Subotić, 2011: 321). Başka bir deyişle, Milošević savaşmakta haksız değil, onları kaybettiği için haksız görülmüştür.

ICTY ile işbirliği Batı Balkan ülkeleri için bir koşulluluk haline gelmiş olsa da her iki devletin izlediği süreç farklılıklar göstermektedir. Hırvatistan koşullarının daha uygun olmasından dolayı demokratik geçişte hızlı bir ilerleme kaydetmiş ve AB üyesi olmuştur. Ancak, Sırbistan'ın devlet olmasında yaşanan sorunlarda siyasi elitlerin etkili politika üretim amaçlarından yoksun bir yapı arz etmesi, AB ile bütünleşme sürecini yavaşlatmıştır (Massari, 2005: 263). Buna ek olarak ICTY ile işbirliği her ne kadar Hırvatistan'ın AB üyelik sürecinde de oldukça zorlu olsa da, AB bu hususta Sırbistan'ın üyelik sürecinde daha temkinli davranmaktadır. Hatta AB'nin ICTY şartına uyum hususunda Sırbistan nezdinde oldukça titiz davrandığını söylemek de mümkündür. Örneğin, 1993 yılındaki AB Konseyi'nin sonuçlarından başlamak üzere 2007 yılına kadar olan süre içerisinde 8 kez Hırvatistan, 12 kez de Sırbistan için ICTY ile işbirliğinin bir koşul olduğu vurgulanmıştır (Mäki, 2008: 51). Bu rakamsal analiz Sırbistan'ın açıkça Avrupa Konseyi'nin yıllardır önemli bir uğraşı olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Dolayısıyla da Hırvatistan vakasında olduğu gibi Sırbistan'ın ICTY şartını istenilen zaman ve şekilde yerine getirmediği takdirde AB üyelik müzakere sürecinde duraksamalar ya da askıya alınmalar yaşaması muhtemeldir.

Demokratik seçimler sonrası başa gelen Đinđić, Sırp siyasi yapısını ve ekonomisini yeniden şekillendirmeyi amaçlamış ve AB üyeliğini hem stratejik bir dış politika hedefi haline getirmiş hem de ülke içi reformların gerçekleştirilmesi için bir araç olarak görmüştür. Fakat Sırbistan'ın bu gayelerini gerçekleştirebilmesi için ICTY ile işbirliği sorununu çözmesi gerekmektedir. Bu hedef doğrultusunda AB taraftarı olan Đinđić, Sırbistan'ın Avrupa içinde daha iyi bir gelecekte ve daha iyi yaşam koşullarında olması için ICTY ile işbirliği konusunda adım atacağına dair söz vermiştir (Ristić, 2009: 112). Bilindiği gibi Sırbistan 2001 yılında SAP sürecine dahil edilmiş ve ICTY ile işbirliğinin sağlanması için Milošević'in ICTY'ye teslim edilmesi istenmiştir (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Komisyonu, 2001: 3). Bu şartın farkında olan reformist lider Đinđić seçimlerden bir gün sonra yeni hükümetin

önceliklerinden birisinin Milošević'i adalete teslim etmek olacağını söylemiştir (BBC News, 24 Aralık 2000). Lakin yeni Sırp hükümetinde Milošević ile ne yapılacağı konusunda ciddi fikir ayrılıkları mevcuttu. Sırp siyasi aktörlerinin birçoğu, Hırvat meslektaşları kadar milliyetçi politikalardan uzaklaşmış ve Avrupa yanlısı tutuma sahip değillerdi. ICTY ile işbirliği konusunda adım atacağını dile getiren Đinđić'in aksine Koštunica, Yugoslav anayasasının herhangi bir Yugoslav vatandaşının yabancı bir ülkeye iadesini yasakladığını teyit edip Milošević'i Lahey'e devretmeye şiddetle karşı çıkmıştır (BBC News, 14 Ocak 2001).

Nitekim bu fikir ayrılığı Milošević'in yakalanışının süresini uzatsa da Koštunica'nın Milošević'i tutuklama konusundaki isteksizliğinin ABD'den gelecek mali yardımı baltalayacağından endişelenen Đinđić, mali yardımı garantilemek için Koštunica'nın yurtdışı gezisinde olduğu 31 Mart 2001 tarihinde (ABD'nin devam eden ekonomik yardım için son tarih) Milošević'i yakalatmıştır (New York Times, 29 Haziran 2001). Ardından Milošević, aniden ve oldukça gizli bir şekilde 28 Haziran 2001 tarihinde Đinđić tarafından koordine edilen gizli bir operasyonla Lahey'e nakledilmiştir (BBC News, 28 Haziran 2001). Ancak bu çabalar Đinđić'in siyasi hayatı için olumlu sonuç doğurmamıştır. Đinđić'in politik girişimciliği kısa bir süre trajik bir şekilde sonlanmıştır. Đinđić Mart 2003'de, Red Berets adlı ünlü paramiliter birimin üyeleri tarafından öldürülmüştür (Independent, 26 Mart 2003). Suikast komplocuları Lahey'i durdurma operasyonunu başlatarak Đinđić'i Lahey soruşturmaları ve suçluların iadelerini sona erdirmesi için öldürdüklerini sertçe belirtmişlerdir (Subotić, 2011: 324).

Đinđić' suikastı, Sırbistan'ın hem demokrasiye geçişinde hem de ICTY'ye karşı tutumunda önemli bir an olmuştur. Đinđić'in ölümünün ardından erken seçim yapılmış ve radikal bir değişim yaşanmıştır. Đinđić suikastı sonrası iktidar boşluğunu milliyetçi eğilimli partiler doldurup reformistler oy kaybederken, ICTY de baskılarını hafifletmemiştir. 2003 yılında mahkeme, Sırp hükümetini, Kosova'da insanlığa karşı suç işlemekle suçlanan dört general hakkında iddianame düzenleyerek şaşırtmıştır. (Subotić, 2009: 370). Öte yandan 2004 yılında gerçekleştirilen seçimlerin sonuçlarında seçmenlerin demokratik partileri cezalandırmak istediği ve eski rejim yanlılarını destekledikleri görülmüştür. 2004 yılında gerçekleştirilen seçimler sonucunda, Đinđić sonrası partinin genel başkanlığına gelen Boris Tadić

Sırbistan Cumhurbaşkanı seçilmiş ve DSS lideri Koštunica da Sırbistan Başbakanı olmuştur (Stojić, 2018: 45). Sırp Radikal Partisi (SRS) en yüksek oyu almış, fakat DSS, Sırp Yenilenme Hareketi (SPO), Yeni Sırbistan (NS) ve G17 Plus (G17+)’ı da içeren bir koalisyon hükümeti kurulmuştur (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, 2004: 3). Ancak koalisyon çoğunluğu sağlamak için yeterli parlamentoya sahip olmadığından, hükümet eski rejimin partisi ve Avrupa karşıtı olan Sırbistan Sosyalist Partisi (SPS) tarafından desteklenmiştir (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, 2004: 3).

Yeni hükümet ICTY iddianamelerine şiddetle karşı çıkmıştır. Hatta hükümet açılışından kısa bir süre sonra, komuta sorumluluğuna dayalı iddianameleri artık kabul etmeyeceklerini, zanlıların Lahey'e aktarılmayacağını ve yerel mahkemelerin ICTY davalarını devralacağını açıklamıştır (Subotić, 2009: 370). Fakat Sırbistan ICTY'yi görmezden gelebilecek bir durumda değildi. Sırbistan Đinđić hükümetinin ICTY ile işbirliğindeki olumlu tutumundan sapmış ve Milošević'in milliyetçi duyguları öne çıkaran politikalarından dolayı da olumsuz ekonomik sonuçlarla karşı karşıya kalmıştır. Eğer Sırbistan generalleri tutuklamadığı takdirde AB, Sırbistan'ın Birliğe katılımıyla ilgili müzakerelerini donduracağını; ABD ise ülkeye yaptığı ekonomik desteği askıya alacağını açıklamıştır (International Crisis Group, 2005: 1).

Buna karşılık Koštunica hükümeti “gönüllü teslim” (*voluntary surrenders*) stratejisi başlatmıştır. Bu stratejiye göre eğer aranan kişiler, gönüllü teslim olurlarsa kefaletle serbest bırakıldıkları takdirde onlara Sırbistan'a geri dönme izni tanınacak ve ailelerine destek sağlanacaktır (International Crisis Group, 2005: 2). Bu strateji meyvesini toplamaya başlamış ve yaklaşık bir düzine kişi teslim olmuştur. Olumlu gelişmeler sonucu da 10 Ekim 2005 tarihinde Sırbistan SAA müzakerelerine başlamıştır (Avrupa Komisyonu, 2006: 4). SAA müzakerelerinin ilerleyebilmesi için, Sırbistan'ın Mart 2006'ya kadar Bosnalı Sırp General Ratko Mladić'i yakalaması ve ICTY'ye teslim etmesi gerekmiştir. Ancak genişlemeden sorumlu komisyon üyesi Olli Rehn, Sırbistan'ın belirlenen tarihe kadar Mladić'i yakalayamaması ve ICTY'ye teslim edememesinden dolayı 3 Mayıs 2006 tarihinde SAA müzakerelerini askıya aldığını açıklamıştır (EU Observer, 3 Mayıs 2006).

Sırbistan'ın AB ile ilişkilerinin Sırbistan SAA müzakerelerinin ertelenmesinin arka planına bakıldığında iki farklı durumun söz konusu olduğu görülmektedir.

Birinci olarak, Koštunica hükümeti 2007 yılında gerçekleşecek olan seçimlerde milliyetçi kesimin oylarını kaybetmek istemediğinden Sırbistan'ın ICTY ile işbirliği şartını sağlamada isteksiz davranmıştır. Başka bir deyişle, literatürde bölümünde Schimmelfenning de değindiği gibi AB reformlarının aday ülkeye getireceği siyasi maliyetin düşük olmayacağı ve ICTY ile işbirliği yapıldığında beklenen getiriye sağlamayacağı düşüncesi ertelemeye etkili olmuştur (Schimmelfenning, 2008: 930). İkinci olarak da Sırbistan devlet bütünlüğünü sağlamada sorun yaşamıştır. Avrupa Entegrasyon Ofisi'nden Dr. Vladiimir S. Medjak tam da bu dönemde Karadağ⁶'da bağımsızlık için referandum olacağını ve AB'nin bundan dolayı Sırbistan ile görüşmeleri durdurarak referandum sonrası süreçte kendi yolunu çizmeye çalıştığını belirtmiştir (Şekercioğlu, 2015: 553). Dolayısıyla Sırbistan'ın AB üyelik sürecindeki en önemli engeli ICTY ile işbirliğinde başarılı olması için tam devlet olabilmesi gerekmiş, fakat Sırbistan'ın siyasi durumunun net olmamasından dolayı AB üyelik sürecinde duraksama yaşanmıştır.

Diğer taraftan AB, Şubat 2007'de SAA konusunda Sırbistan ile yapılacak müzakerelerin hükümetin ICTY ile tam bir işbirliğine ulaşma konusunda açık bir kararlılık göstermesi halinde devam edeceğini duyurmuştur (Avrupa Komisyonu, 2007: 5). Akabinde Sırbistan 2007 yılında Srebrenica Katliamı'ndan sorumlu General Mladić'in sağ kolu Zdravko Tolimir'i ICTY'ye teslim etmiştir. Tolimir'in teslimiyetiyle oluşan olumlu hava ve ICTY Başsavcısı Carla Del Ponte'nin Sırbistan'ın Lahey ile yeterli düzeyde işbirliği yaptığı yönünde görüş bildirmesiyle SAA müzakereleri 13 Haziran 2007 tarihinde tekrar başlamıştır (New York Times, 13 Haziran 2007). Tekrardan başlayan SAA müzakereleri 10 Eylül 2007 tarihinde tamamlanarak 7 Kasım 2007 tarihinde paraf edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2008: 5). Ancak, AB üyesi ülkelerden Hollanda ve Belçika Mladić 'i ICTY'ye teslim etmeden Sırbistan ile SAA'nın imzalanmasına karşı çıkmıştır (B92, 21 Nisan 2008).

⁶1992 yılında Sırbistan ve Karadağ iki özerk cumhuriyetle birlikte "Yugoslavya Federal Cumhuriyeti" adı altında birleşmiştir. Kosova Savaşı'nın ardından 2003 yılında Sırbistan-Karadağ adıyla yeni bir devlet oluşturmuştur. Daha sonra özellikle Karadağ'ın yönetiminde istediği gücü elinde tutamaması, ekonomik konularda yaşanan anlaşmazlıklar ayrılık isteğini doğurmuş ve 2006 yılında iki devlet 14 Mart 2006 tarihli Belgrad Antlaşması'na dayanarak ayrılmıştır. 2006 yılından itibaren Sırbistan ve Karadağ ayrı ve bağımsız devletler olarak uluslararası arenada yer almış ve AB ile müzakerelerine ayrı ayrı devam etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Florian Bieber. (2003), "Montenegro in Transition Problems of Identity and Statehood", Nomos Verlagsgesellschaft, Baden; Srdjan Darmanovic. (2007), "Montenegro: A Miracle in the Balkans?", Journal of Democracy, 18:2, 152-159.

Hollanda ve Belçika'nın Sırbistan'ın ICTY ile işbirliğindeki performansı ile ilgili tereddütlerine rağmen AB ile Sırbistan arasında SAA 29 Nisan 2008 tarihinde imzalanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2008: 5).

AB'nin bu strateji değişikliğinin sebebini Sırbistan'da Mayıs 2008'de yapılacak olan seçimlerde AB üyesi devletlerin ülkedeki AB yanlısı güçleri destekleyip milliyetçilerden daha fazla oy kazanmalarını amaçlayan siyasi bir hedef olarak yorumlamak mümkündür. Bununla birlikte, AB Ortak Dış ve güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana'nın Sırbistan'ın AB perspektifi güçlendirmek ve üyelik hedefinden sapmaması için seçimlerden önce Avrupa yanlısı güçleri destekleme amaçlı Sırbistan'a SAA'nın sunulmasını ve Sırp halkını önemsediklerini açıkça dile getirmiştir (Solana, 2008: 2). Ne var ki, SAA'nın onay süreci ve uygulanması yönündeki beklenti, AB'nin yaşamış olduğu anayasal kriz, Kosova konusundaki gelişmeler ve 2008 küresel ekonomik krizi nedeniyle 1 Eylül 2013 yılında gerçekleşebilmiştir.

Bu süreçte, Sırbistan Aralık 2009'da AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuş, fakat ICTY ile tam işbirliği 25 Ekim 2010 tarihli Konsey kararları doğrultusunda Sırbistan'ın AB üyeliği için temel bir şart olmaya devam ettiği için kabul edilmemiştir (Avrupa Komisyonu, 2010: 18). Üstelik ICTY arananlar listesinin üst sıralarında yer alan Bosnalı Sırp lider Radovan Karadžić'in 21 Ağustos 2008 tarihinde yakalanmasıyla Sırbistan'ın SAA'nın kabul sürecinin hızlandırılacağı beklentisi de boşa çıkmıştır. Çünkü AB Bakanlar Konseyi, 13 yıl sonra Karadžić'in yakalanmasının bölgede uzlaşının sağlanması açısından önemli olduğunu belirtmiş, ama Mladić'in ve Goran Hadžić'in halen daha yakalanmamış olmasını eleştirmiştir (EU Observer, 22 Temmuz 2008). Mladić ve Hadžić'in halen daha yakalanıp ICTY'ye teslim edilmemesi Sırbistan'ın AB üyelik sürecinde ilerlemesini ciddi anlamda sekteye uğramıştır. Lakin Mladić ve Hadžić'in 2011 yılında yakalanıp ICTY'ye teslim edilmesiyle bu çıkmaz sona ermiş ve 12 Ekim 2011 tarihinde Avrupa Komisyonu'nun açıkladığı 2011-2012 Genişleme Stratejisi'nde Sırbistan'ın bölgesel uzlaşmayı sağlamasından ve ICTY ile işbirliğindeki başarısından duyduğu memnuniyetini dile getirerek, aday ülke statüsünün Sırbistan'a verilmesini tavsiye etmiştir (Avrupa Komisyonu, 2011: 12). Bu kararda, Mladić ve Hadžić'in peşpeşe aynı yıl yakalanarak ICTY'ye teslim edilmesi büyük rol oynamıştır.

Sırbistan'ın AB üyelik sürecinde ICTY ile işbirliği yapması yolsuzlukla mücadele, yargı bağımsızlığının gerçekleşmesi, demokrasinin ve kurumlarının geliştirilmesi gibi diğer AB yapısal ve teknik reformlarını gerçekleştirmesinden oldukça zor olmuştur. Savaş suçlularının halk kahramanı olarak görülmesi, eski Yugoslavya'dan kalan milliyetçi mirasın Hırvatistan'a nazaran özellikle Sırp siyasi elitlerinin söylem ve tutumlarında kuvvetli olması bu aşamanın geç tamamlanmasına neden olmuştur. Başka bir deyişle, 2005 yılında Hırvatistan AB'ye aday ülke ilan edilirken, Sırbistan AB üyeliği için önkoşul kabul edilen SAA müzakerelerine anca başlayabilmiştir. AB üyelik sürecinde yavaş ilerleyen Sırbistan'ın üyelik yolunda artık tek bir engeli kalmıştır, o da Kosova ile ilişkilerini normalleşmesidir.

3.1.2. İkili Anlaşmazlıklar: Kosova İle İlişkilerin Normalleştirilmesi

AB üyelik sürecinde en zorlu koşullardan birisini yerine getiren Sırbistan'ın AB üyelik sürecinde karşısına çıkan diğer bir engel ise, 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Kosova⁷ ile ilişkileri olmuştur. Sırbistan'ın AB üyelik müzakerelerine başlayabilmesi için tanımadığı Kosova ile ilişkilerini normalleştirilmesi gerekmektedir. Kosova ile ilişkilerini normalleştirilmesi adına Sırbistan'ın kabul edilebilir ve sürdürülebilir bir çözüme en kısa sürede varması kapsayıcı ve işleyen bölgesel işbirliği için şarttır (Avrupa Komisyonu, 2010: 20-21). Keza AB Genişlemeden Sorumlu Komisyon Üyesi Stefan Füle, çözülmemiş bir meseleye veya çatışmaya sahip bir adayın AB'ye katılmasına izin verilemeyeceğini belirtmiştir (B92, 18 Eylül 2010). Bu açıklamanın ardından Füle, Sırbistan'ın AB üyelik müzakerelerine başlayabilmesinin Kosova ile ilişkilerin normalleştirilmesi şartına bağlı olacağını teyit etmiştir (RFE/ RL News, 12 Ekim 2011).

2011 yılında aday ülke statüsü verilmesi tavsiye edilen Sırbistan'ın bu statüyü daha erken bir dönemde elde edememesine sadece ICTY şartını yerine getirememesi sebep olmamış, aynı zamanda bu süreçte Sırbistan'ın Kosova ile ilişkilerinde takındığı olumsuz tavırlar, yanlış anlamalar ve Kosova'da yaşayan Sırp'lar ile ilişkileri de sebep olmuştur. Ayrıca Sırbistan'ın Kosova ile sorunu Hırvatistan'ın

⁷Kosova NATO'nun 1999'da Sırbistan'a yönelik düzenlediği askeri operasyon ve hemen ardından BMGK 1244/99 sayılı Kararı'ndan bu yana "fiilen" (*de facto*) bağımsız ve BM gözetimi altında kalmış olan bir ülkedir (Avrupa Komisyonu, 2008: 4; ICJ, 2010: 27).

Slovenya ile yaşadığı sorunla kıyaslandığında farklı olduğu görülmektedir. Hırvatistan, Slovenya ile yaşadığı sorunu çözmek için irade beyanı gösterirken Sırbistan'ın Kosova ile yaşadığı sorun için bu söz konusu olmamıştır. Tam tersine Sırbistan siyasetleri ve halkı milliyetçi düşünce ve tavrını devam ettirmiştir.

2006 yılında hazırlanan Sırbistan yeni anayasasına göre Kosova ülkenin ayrılmaz bir parçası kabul edilmiştir (Sırbistan Anayasası, 2006). Ayrıca Sırp siyasi elitleri Kosova'nın bağımsızlığını kabul etmeyeceklerini her fırsatta dile getirmişlerdir. Örneğin, Sırbistan Cumhurbaşkanı Tadić, Kosova ulusal kimliğimin, kültür köklerimin ve Sırbistan tarihinin temelini olduğu yerdir. Bu yüzden vazgeçemeyeceklerini beyan etmiştir (Subotić, 2011: 325). Bu açıklamaya paralel olarak Tadić, Kosova bağımsızlık beyanını yasadışı olarak adlandırmış ve beyanı iptal etmek için elinden gelen her şeyi yapmaya söz vererek Sırbistan'ın Kosova bağımsızlığını asla tanımayacağını, buna her zaman tepki gösterecek olup bu eylemi iptal etmek için diplomatik ve yasal yollarla hareket edeceklerini söylemiştir (Euractiv, 18 Şubat 2008). Üstelik 2008 yılında Sırbistan'da yapılan bir ankette, ankete katılan Sırp vatandaşlarının yüzde 74'ü Kosova'nın bağımsızlığına açıkça karşı çıkmıştır (Balkan Gallup Monitor, 2008: 56). Bu analizlerle birlikte, Sırbistan'ın AB üyesi olabilmek için Kosova ile ilişkilerini normalleştirme şartı Kosova'nın bağımsızlığının tanınması şeklinde de anlaşılmıştır. Örneğin, Sırbistan Başbakanı Mirko Cvetković Sırbistan'ın AB'ye katılmak ve Kosova'yı muhafaza etmek arasında bir seçim yapması söz konusu olsaydı, Kosova'yı seçeceğini söylemiştir (Euractiv, 29 Ağustos 2008). Ayrıca Cvetković AB üye ülkelerinden Kosova'nın bağımsızlığını tanımayan beş ülkenin (İspanya, Yunanistan, GKRY, Slovakya, Romanya) var olduğunu bu nedenle tanımanın entegrasyon için bir koşul olamayacağını da belirtmiştir (BİLGESAM, 14 Temmuz 2011). Dolayısıyla Kosova'nın bağımsızlığına karşı her bir tutum Sırbistan'ın Kosova ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir ve AB üyelik sürecini geciktirmektedir.

Kosova'nın bağımsızlığını kabul etmeyen Sırbistan, bu ilanının uluslararası hukuka aykırı olup olmadığı yönünde UAD'nin görüşüne başvurmuştur. Tavsiye görüş niteliğinde olan UAD kararına göre, Kosova'nın bağımsızlık ilanı ne uluslararası hukuka aykırıdır ne de 1244 sayılı BMGK Kararı'nı ihlal etmiştir (ICJ, 2010: 53). Fakat Kosova ile ilişkilerini normalleştirmeye yanaşmayan Sırbistan

ekonomik sıkıntılar yaşadığı için bu husustaki ısrarından vazgeçmeye başlamıştır. 2009 yılından itibaren bir borç krizine dönüşen küresel kriz sonrasında yaklaşık 400.000 iş kaybı, yüzde 20'nin üzerinde bir işsizlik oranı, yüzde 9'un üzerinde artan yoksulluk ve enflasyon oranı ile olumsuz gidişat sergileyen Sırbistan ekonomisi için rekabetçi baskılara dayanabilecek ve ekonomik zayıflığın üstesinden gelebilecek bir dizi önlem almak zorunda kalmıştır (Avrupa Komisyonu, 2010: 42). Dolayısıyla 1990'lı yıllarda ekonomik zorluklarını tekrar yaşamak istemeyen Sırbistan, ekonomik durumunun güçlenmesi ve yabancı yatırımların ülkeye girişi için Kosova ile ilişkilerini normalleştirme hususunda pragmatist bir adım atmıştır.

Sırbistan'ın pragmatik yaklaşımının nihayetinde, AB Dışişleri ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton himayesinde Sırbistan ve Kosova arasındaki ilişkileri normalleştirmek için Mart 2011'de teknik bir diyalog başlatılmıştır. Her iki ülke halkının gündelik hayatını kolaylaştırmayı hedefleyen diyalogda, kişilerin serbest dolaşımı, tapu ve kadastro kayıtlarının paylaşılması, sınır yönetimi ve Kosova'nın bölgesel girişimlere katılması gibi birçok teknik konularda anlaşmalar yapılması görüşülmüştür (Balkan Insight, 9 Mart 2011). Fakat diyalogda varılan anlaşmaların uygulamasında Sırbistan tereddüt etmiş ve gecikme yaşanmıştır. Bunun üzerine AB, 2011 yılında aday ülke statüsü verilmesini tavsiye ettiği Sırbistan'ın üyelik müzakerelerine başlayabilmesi için tek şartın Kosova ile ilişkilerin normalleştirilmesi ve Belgrad-Priştine diyalogunda ilerleme kaydetmesi olduğunu belirtmiştir (Avrupa Komisyonu, 2011: 12-13). Anlaşmaların uygulanmasındaki gecikmenin yanı sıra SAA'nın imzalanması sürecinde Belçika ve Hollanda itirazı ile karşılaşan Sırbistan, Aralık 2011'de yapılan AB Liderler Zirvesi'nde bu defa da aday ülke statüsünün verilmesi konusunda Avusturya ve Almanya vetolarıyla karşılaşmıştır. Kosova'nın kuzeyindeki Sırpıları kışkırttığı gerekçesiyle Sırbistan'ı veto eden Almanya ve Avusturya, Sırbistan'ın aday ülke statüsü kararının Mart 2012'de yapılacak olan AB Liderler Zirvesi'ne ertelenmesini istemişlerdir (Balkan Insight, 16 Aralık 2011).

AB üyelik sürecindeki bu duraksamaya karşı pragmatist tavrını sürdüren Sırbistan, çabalarını arttırarak Kosova ile ilişkilerinin normalleşmesi yolunda önemli adımlar atmıştır. Kosova'nın bağımsızlığını tanımayarak uluslararası platformlarda ülkenin bağımsız olarak yer almasına ısrarla karşı çıkan Sırbistan, 23 Şubat 2012

tarihinde Kosova'nın bölgesel platformlarda temsiline ve iki ülke arasındaki entegrasyon sınır yönetimine ilişkin Kosova ile iki ayrı anlaşma imzalamıştır (Balkan Insight, 23 Şubat 2012). Anlaşmalar sonucu, Kosova'nın bölgesel platformlarda temsili edilmesi, Kosova'nın ismine “*” işareti ve 1244 Sayılı BMGK Kararı ile Kosova Bağımsızlık Bildirisine ilişkin UAD Kararı'na atıfta bulunacak bir dip not eklemesi şartıyla sağlanmıştır (Balkan Insight, 28 Şubat 2012). Bu olumlu gelişmeler sonucu Sırbistan 1 Mart 2012 tarihinde AB üyeliğine aday ülke statüsünü kazanmıştır. Aynı zamanda Komisyon, 10 Ekim 2012 tarihinde açıkladığı İlerleme Raporu'nda Sırbistan'ın AB üyeliğinin Kosova ile ilişkilerini belirgin ve sürdürülebilir şekilde iyileştirmesinin ve normalleştirmesinin belirleyeceğini vurgulamıştır (Avrupa Komisyonu, 2012: 1). Ardından Avrupa Konseyi 11 Aralık 2012 tarihinde önceleri yalnızca teknik konuları kapsayan Belgrad-Priştine diyalogunu Başbakanlar düzeyine yükseltmiş ve Konsey, Yüksek Temsilci Ashton'ı ve Avrupa Komisyonu'nu 2013 yılı ilkbaharında sunulacak bir rapor hazırlamakla görevlendirmiştir. Bu rapora göre her iki AB üyelik süreçlerinde aşamaları değerlendirilecek ve Belgrad-Priştine diyalogunda vardıkları ilerlemeler kaydedilecekti (Avrupa Konseyi, 2012: 11-15).

Konsey kararından kısa bir süre sonra Sırbistan Başbakanı Ivica Dačić ve Kosova Başbakanı Hashim Thaçi, ilk kez 19 Ekim 2012 tarihinde Ashton'ın arabuluculuğunda bir araya gelmiştir (Politico, 19 Ekim 2012). Fakat Ashton arabuluculuğunda gerçekleşen diyalog, Kosova yönetiminin meşruiyetini tanımayı kabul etmeyen Sırpların çoğunlukta yaşadığı Kuzey Kosova'nın idaresi konusundaki görüşmelerden dolayı oldukça zorlu geçmiştir. Nihayetinde Dačić ve Thaçi görüşmelerin 10'uncu turunda anlaşma sağlayarak, ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik bir uzlaşma metnini 19 Nisan 2013 tarihinde parafeye etmiştir (Balkan Insight, 19 Nisan 2013). İki taraf arasında sağlanan Anlaşma ile Kosova hükümeti, ülkede Sırpların yoğun yaşadığı kuzey bölgelerindeki belediyelere geniş yetkiler tanıırken Sırbistan hükümeti de Kosova'daki Sırpların Kosova anayasası ve kurumlarıyla uyumlu biçimde hareket etmeleri gerektiğini kabul etmiştir. Ayrıca iki ülke birbirlerinin AB üyelik süreçlerine zarar verecek hareketlerden kaçınacaklarına dair taahhütte bulunmuşlardır (B92, 19 Nisan 2013). Bunun üzerine Sırbistan, Ashton ve Komisyon tarafından 22 Nisan 2013 tarihinde açıklanan ortak raporda, Sırbistan'ın AB üyeliği için Kosova ile ilişkilerini belirgin ve sürdürülebilir şekilde iyileştirme ve

normalleştirme şartını başarıyla yerine getirdiğini belirtilerek, Sırbistan ile üyelik müzakerelerine başlanması önerilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2013: 1). Ardından 27-28 Haziran 2013 tarihinde gerçekleşen AB Liderler Zirvesi'nde, Sırbistan ile katılım müzakerelerine Ocak 2014'ten itibaren başlanacağı açıklanmıştır (Avrupa Konseyi, 2013: 13). Böylelikle Sırbistan, Kosova ile ilişkilerin normalleştirilmesi yolunda yapıcı tutumu sayesinde tarihi bir başarı elde etmiş ve 14 yıl önce hayal gibi görünen AB kapısını açmıştır.

Eski Yugoslavya'dan miras kalan milliyetçi düşüncenin ağırlığından sıyrılıp beklenilmeyen bir dönüşüm yaşayan ve 2014 yılında AB üyelik müzakerelerine resmen başlayan Sırbistan henüz AB üyesi olabilmiş değildir, üyelik müzakereleri devam etmektedir. Sırbistan'ın AB üyelik sürecinin literatürde de değinildiği üzere SAP süreci şartlarının (özellikle ICTY ile işbirliği) yerine getirilmemesi ve aday ülkenin diğer bölge ülkeleriyle (Kosova ile ilişkilerin normalleştirilmesi) yaşadıkları anlaşmazlıklardan dolayı uzadığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte Sırbistan'ın AB'ye üyelik sürecinin hızını Kosova ile ilişkilerinin normalleştirilmesine yönelik AB arabuluculuğunda başlatılan diyalog kapsamında varılan anlaşmaları uygulamadaki performansı belirleyecektir. Ayrıca Ekim 2011'de AB'nin önceliği olarak başlatılan yeni yaklaşıma ilişkin Sırbistan'ın 23'üncü ve 24'üncü fasılları açmasıyla yakaladığı olumlu etkiyi devam ettirmesi gerekmektedir.

3.2. AVRUPA BİRLİĞİ SORUNLARININ SIRBİSTAN'IN ÜYELİK SÜRECİNE ETKİLERİ

Sırbistan'ın Hırvatistan ile AB üyelik süreçlerinde karşılaştıkları ortak sorunlara değindikten sonra bu başlık altında Sırbistan'ın üyelik sürecini etkileyen AB kaynaklı faktörler ele alınacaktır. Sırbistan'ın AB üyelik sürecinin bölge devletlerinden Hırvatistan'a göre henüz daha gerçekleşmemiş olmasını iç siyasi etmenler olduğu kadar AB'nin yakın zamanda içinde bulunduğu Euro krizi, mülteci krizi, Brexit gibi dış siyasi etmenler de etkilemektedir.

AB'nin yaşadığı Euro krizi gelişmiş Avrupa ülkelerini olduğu kadar Batı Balkan ülkelerini ve özelde de Sırbistan ekonomisini ciddi anlamda etkilemiştir. Euro krizinin Sırbistan'ı etkileme derecesi dikkate alındığında, ülkenin

makroekonomik değerleri olumsuz yönde etkilenmiştir. Örneğin, Euro krizinin etkisiyle 2010 yılında Sırbistan'ın işsizlik oranı yüzde 16,1'e yükselmiştir (Avrupa Komisyonu, 2010: 23). Dolayısıyla kriz Sırbistan'ın var olan işsizlik sorununun daha da artmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda Sırbistan'daki artan işsizliğin toplumsal olaylara dönüşme, ülkenin siyasal yapısını bozma veya yasadışı faaliyetlerin başka bir deyişle yeraltı ekonomisinin ortaya çıkma ihtimali söz konusudur. Çünkü organize suç örgütleriyle mücadele konusunda ciddi sorun yaşayan ve daha çok çaba göstermesi gereken Sırbistan için böyle bir riskin ortaya çıkması ülkenin AB katılım şartlarında gerilemesine veya ülkenin üyelik sürecinin uzamasına neden olacaktır (Avrupa Komisyonu, 2012: 54). Ayrıca Euro kriziyle 2010 yılı Sırbistan bütçe açığının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYH) oranı yüzde 2,4'ten yüzde 4,1'e yükselirken 2011 yılında yüzde 5'e artırmıştır (Avrupa Komisyonu, 2010: 24; Avrupa Komisyonu, 2012: 24). Bu olumsuz durum karşısında eğer Sırbistan bütçe açığının artışını nleyemezse ülkenin büyüme oranlarında ciddi bir azalma hatta durma yaşanabilir ve ülke yatırımlar için cazipliğini kaybedebilir. Aynı zamanda kriz sonrasında Sırbistan'ın borç düzeyi Maastricht Kriterlerine göre "Birlik içerisinde mali istikrarın sağlanabilmesi ve sürdürülebilir kılınması için belirlenen ye ülke bütçe açığının GSYH'sına oranı yüzde 3' ve ye ülke devlet borçlarının GSYH'sına oranı yüzde 60'ı geçmemelidir" şartını aşmıştır (Akyol, 2017: 71; Haug ve diğerleri, 2000: 420). Bu nedenle serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmaya, işleyen bir pazar ekonomisine oluşturmaya ve AB içerisinde piyasa gleriyle rekabet baskısına karşı koyma kabiliyetine sahip olmaya alışan Sırbistan için Euro krizinin olumsuz yansımaları hem siyasal hem de ekonomik sorunlarla daha çok mücadele etmesi ve üyelik sürecinin uzaması anlamına gelmektedir.

Euro krizinin ciddi etkileri sürmeye devam ederken AB'nin yaşadığı bir başka sorun da Sırbistan'ın AB yelik sürecini uzatmaktadır/engellemektedir. 2005 yılında Fransa ve Hollanda'nın AB Anayasasını reddetmesiyle başlayan genişleme yorgunluğu AB'nin genişleme politikasının tartışılmasına yol açmıştır. Örneğin İşpanya Dışışleri Bakanı Miguel Angel Moratinos da Anayasa reddinin AB'nin genişleme politikasını etkileyeceğini ifade etmiştir (Irish Examiner, 13 Haziran 2005). Batı Balkan lkeleri için genişleme yorgunluğu Hırvatistan'ın AB yesi olmasıyla aşılmış gibi görünse de 2014 yılında AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude

Junker'in göreve gelmesiyle önümüzdeki beş yıl AB genişlemesi olmayacak açıklaması yapması AB'nin genişleme yorgunluğu yaşadığı izlenimini kuvvetlendirmiştir. Bu açıklama özellikle genişleme gündeminde yer alan ve Avrupa perspektifine ihtiyaç duyan Batı Balkan ülkelerini tedirgin etmiştir. Genişleme yorgunluğuna eşlik eden Euro kriziyle beraber mali yorgunluk yaşayan AB'ye karşı bazı Batı Balkan ülkelerinin siyasi liderlerinin hem bölgedeki hem de başka yerlerdeki diğer dış politika seçeneklerine veya küresel aktörleri değerlendirdiği görülmektedir. Sırbistan'da bu ülkelerden birisidir. Örneğin, Kosova meselesinde dayanışma ve ekonomik anlamda Rusya yardımını/desteğini değerlendirmektedir hatta Rusya'ya güvenmektedir (Panagiotou, 2013: 99). Bununla birlikte Sırbistan'ın bu arayışını Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ve Ukrayna'nın doğusunda çıkan olaylar gerekçesiyle AB'nin Rusya'ya uyguladığı ekonomik yaptırıma katılmaması kuvvetlendirmektedir (Avrupa Komisyonu, 2014: 62). Aslında genişleme yorgunluğu sonrası Sırbistan'ın bu yeni arayışı ülkenin üyelik müzakerelerinde yeni bir şartla karşılaşmasına ya da hedef değiştirmesine neden olmaktadır. Keza AB'nin Komşuluk ve Genişleme Müzakereleri Komitesi Başkanı Johannes Hahn, Sırbistan'ın Belgrad'ın AB'ye katılmayı umduğu takdirde Rusya'ya karşı AB'nin yaptırımlarını desteklemeyi reddetmesini dikkatle değerlendirmesi gerektiğini söylemiştir (RFL/RE, 30 Eylül 2014). Fakat bu Sırbistan'ın Rusya ile tarihi ve kültürel geçmişinden dolayı AB'nin yaptırım kararına katılması oldukça zor görünmektedir. Dolayısıyla AB'nin genişleme yorgunluğunun Sırbistan özelinde etkisi ve farklı bir evreye taşınması ülkenin AB üyelik sürecinin uzamasına neden olabilir.

Juncker'in açıklamasının etkilerinin ardından Arap Baharı ile ortaya çıkan ama Suriye'deki iç savaş ile derinleşen mülteci krizi 2015 yılında AB gündemini oldukça meşgul etmektedir. Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Ajansı Frontex'in yaptığı analize göre, AB ülkelerine ulaşmak isteyen mültecilerin genellikle Akdeniz ve Batı Balkanlar güzergahını kullandıkları görülmektedir (Frontex, 2016: 16). Fakat mültecilerin Batı Balkanlar üzerinden Avrupa'ya hareketlenmeleri hem AB'de hem Batı Balkan ülkelerinde ekonomik, siyasi ve güvenlik anlamında sorun yaratmaktadır. Avrupa ülkelerinde ve sınırlarında aşırı mülteci birikmeleri mevcuttur. Bu doğrultuda Avrupa Komisyonu krizin yönetilebilmesi için Yunanistan, Macaristan ve İtalya'dan toplamda 120,000 mültecinin paylaşılmasına

yönelik 23 Eylül 2015 tarihinde karar almış ve alınan karar Avrupa liderleri tarafından kabul edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2015: 2). Fakat her ülkenin alacağı mülteci ya da göçmen sayısı, o ülkenin nüfusuna ve kişi başına düşen ortalama gelir miktarına göre belirlenecek olsa da göç politikaları ve ne kadar mülteci kabul edileceği üye ülkelerin egemenlik alanlarını ilgilendirmektedir (Karakaş, 2016: 3). Bu sebeple ülkeler bu konuda daha çok kendi çıkarlarını ön planda tutarak hareket etmeyi tercih etmektedirler. Örneğin İspanya'da 26 Mart 2015 tarihinde kabul edilen yasaya göre, Ceuta ve Melilla içindeki güvenlik birimlerine 'mülteciler sınır çizgisine yaklaşımadan müdahale hakkı' tanınmıştır (AB Haber, 17 Nisan 2015). Bir başka uygulama da Macaristan'da görülmektedir. Macaristan hükümeti ülkesine girmeye çalışan mülteci artışının önüne geçebilmek için Sırbistan sınırına dikenli tel çekme kararı almıştır (BBC News, 7 Temmuz 2015). Bu tür uygulamalar sınır kapatmak isteyen Avrupa ülkelerinin sayısı da artmaktadır. Örneğin, Avusturya İçişleri Bakanı daha önce sınırlara tel örgü çekilmesini eleştirmesine rağmen Macaristan gibi kendilerinin de Slovenya ile olan sınırına tel örgü çekeceklerini açıklamıştır (The Guardian, 31 Ekim 2015). Dolayısıyla çok boyutlu ve geniş çaplı bir mesele haline gelen mülteci krizine karşı AB ortak bir strateji oluşturamamaktadır.

Diğer bir taraftan AB'nin mülteci krizinin yönetimine dair etkili bir strateji oluşturulamamasının hem ekonomik hem de güvenlik sonuçları Sırbistan'a da yansımıştır. Mültecilerin Sırbistan sınırına birikmeleri karşısında ülke ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu duruma Sırp Dışişleri Bakanı Ivica Dačić, mülteci krizinin bir AB sorunu olduğunu fakat bizim bir eylem planı oluşturmamız bekleniyor açıklamasıyla tepki göstermiştir. AB yükünü kendilerinin taşıdıklarını ve AB'nin 1,5 milyon Euro yardımın hem kendilerine hem de krizin çözülmesi için tek başına yeterli olmayacağını belirterek AB'ye ne zaman kontrolleri kurup Sırbistan ve Makedonya'ya gidecek göçmenleri önlemeyi planladığını sormuştur (The Telegraph, 27 Ağustos 2015). Bu durum karşısında Almanya Başbakanı Angela Merkel söz konusu ülkelerin sınırlarını açık tutmaları gerektiğini tekrarlayarak 3 Kasım 2015 tarihinde yaptığı açıklamalarla birçok Avrupa ve Batı Balkan liderleri arasında yeni bir diplomatik tartışmanın başlamasına sebep olmuştur. Alman basınında çıkan haberlere göre Merkel, Avrupa'nın mülteci krizini düzgün bir şekilde yönetememesi durumunda Balkanlar'da tekrardan bir çatışmanın patlak verebileceği konusunda

uyarmıştır (Independent, 3 Kasım 2015). Sonuç olarak mülteci krizine hazırlıksız yakalanan AB'nin siyasi, ekonomik ve güvenlik dengelerini korumakta zorlandığı görülmektedir. Dolayısıyla kriz karşısında ortak ve sürdürülebilir bir strateji geliştiremeyen AB'nin genişleme gibi gelecek politikalarını ertelemesi muhtemeldir.

AB mülteci kriziyle baş etmeye çalışırken başka bir problemle daha karşılaşmıştır. 23 Haziran 2016 tarihinde Birleşik Krallığın AB'den ayrılma kararı almış ve AB Brexit ile birlikte ciddi anlamda varoluşsal krizler yaşamaya devam etmiştir. Brexit AB'yi etkilemekle beraber Batı Balkan ülkelerini de etkilemektedir. Literatür kısmında da değinildiği üzere Birleşik Krallık AB'nin Batı Balkanlar genişlemesinin en önde gelen destekçilerindendi. Dolayısıyla Brexit bölge ülkelerinde AB'ye katılma istekliliğini de azaltmıştır. Bu doğrultuda, Sırbistan'ın başbakanı Aleksandar Vučić, göçmen krizi ve Birleşik Krallığın Birliği terk etmesinden dolayı AB'nin duyduğu endişeler nedeniyle Balkan ülkelerine olan cazibesinin bir kısmını kaybettiğini, sihirli gücünü yitirdiğini ve AB'ye hala daha katılmak istediklerini ama artık geçmişte olduğu gibi büyük bir rüya olmadığını söylemiştir (RFL/RE Serbia, 23 Şubat 2016). Bununla birlikte, Birleşik Krallığın AB'den ayrılması hem Sırbistan hem de diğer bölge ülkeleri için AB'ye karşı güvensizlik yaratmış ve AB dağılıyor mu sorularını akıllara getirmiştir. Brexit sonrası Sırbistan'da yapılan ve 1,200 Sırp vatandaşının katıldığı bir ankete göre AB'nin Brexit'ten sonra çözüleceğine inanıcı yüzde 21 oranını bulmuştur (Euractiv, 4 Temmuz 2016). Aynı zaman Brexit sonrası 2016 yılında Sırbistan'ın AB'ye üyeliği hakkında yapılan bir başka kamu oylamasında Sırp halkının üyeliğe verdiği destek rekor seviyede bir düşüşle yüzde 41 oranıyla sonuçlanmıştır (Stojić, 2016b: 5).

Öte yandan Brexit ile Batı Balkanlar bölgesinde Birleşik Krallıktan kalan güç boşluğunu Rusya'nın doldurabileceği, bölgedeki nüfuzunu artırabileceği ve AB'nin Brexit'ten dolayı kendi iç meselelerine odaklanacağından buna engel olamayacağı yorumları da yapılmaktadır (Butler, 2016: 4). Bu yorumu Sırbistan'da 24 Nisan 2016 tarihinde yapılan seçimler sonucu AB karşıtı partilerinde hükümette yer alması ve aşırı sağcı Sırp Radikal Partisi'nin, 28 üyeli AB'ye katılmaya karşı çıkarak bunun yerine Rusya yanında yer almayı savunması güçlendirmektedir (Sunday Express, 27 Temmuz 2016). Keza Brexit'in Sırbistan'a etkisi ele alındığında, üyelik sürecinde diğer AB ülkeleri tarafından veto edilen Sırbistan hem önemli bir destekçisini

kaybetmekte hem de Euro krizi ve Kosova konusunda olduğu gibi yine Rusya'ya yönelmektedir. Dolayısıyla milliyetçiliğin eskisi kadar olmasa da etkisinin sürdüğü Sırbistan için bu durum AB ile Rusya arasında tercih yapmak şeklinde yorumlanabilir. Başka bir deyişle Sırbistan AB üyeliğini önceliğinden çıkarabilir.

Tüm bunlarla birlikte AB'nin iç yapısında yaşadığı bahsi geçen problemler AB gündemini oldukça meşgul etmektedir. Öyle ki, sorunlar son dönemlerde birbirine eklenerek daha belirgin hale gelmiştir. Bu belirginliğin öncelikle Avrupa'yı daha sonra genel olarak Batı Balkanları ve özelde de Sırbistan'ı ciddi bir şekilde etkilemesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu krizler karşısında AB kendi birlik ve değerlerini muhafaza etmeye çalışmaktadır ve ağırlıklı olarak önce kendi sorunlarına odaklanmaktadır. Haliyle de AB'nin kendi meselelerini çözmeden diğer politikalarını gerçekleştirme gücüdür. Bu yüzden AB'nin Batı Balkanlar genişleme politikasının alt sıralara inmesi veya bu ülkelerin AB üyelik süreçlerinde gecikmelerin yaşanması muhtemeldir. Sonuç olarak AB'den kaynaklı sorunlar genelde Batı Balkan ülkelerinin özelde de Sırbistan'ın AB üyelik süreçlerini önemli derecede etkilemektedir. Dolayısıyla bu etki gerek bölge ülkelerinin gerek Sırbistan'ın üyelik süreçlerinin uzaması veya resmi üyelik tarihini belirsizleşmesi şeklinde yansıyabilir.

SONUÇ

AB'nin MDA ülkelerine genişlemesinin ardından bir sonraki önemli genişleme durağı Batı Balkanlar bölgesi olmuştur. Fakat AB'nin Batı Balkanlar bölgesine yönelik genişlemesi sırasında birtakım zorluklarla karşılaşmış ve bu zorlukların AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini önemli derecede etkilediği görülmüştür. Bu bağlamda tez çalışması, AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini hangi faktörlerin etkilediğini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışma sırasında bu soruya daha önce yanıt veren benzer çalışmalardan yararlanılarak elde edilen bulgular sonucunda AB'nin Batı Balkanlar genişlemesini etkileyen sebeplerin hem Batı Balkan ülkelerinden hem de AB'den kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle, AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini iç ve dış faktörlerin belirgin bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Bu tespitin ardından AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecine etki eden etmenlerin tarihi, siyasi ve AB üyelik süreçlerinin benzerliklerinden dolayı Hırvatistan ve Sırbistan özeline yansımaları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde hem genişleme hem de AB genişlemesine tesir eden tüm sebepler için literatür taraması yapılmıştır. Genişlemeye dair literatürde genişleme için AB'nin temel yapı taşıdır ya da yeni devletlerin AB'ye katılımıdır gibi farklı tanımların yapıldığı görülmüştür. Aynı zamanda Frank Schimmelfennig, Ulrich Sedelmeier, Geoffrey Pridham gibi yazarların genişlemeyi daha çok teknik açıdan tanımladığı fakat Dorian Jano'nun ise genişlemeyi bir süreç olarak analiz ettiği görülmüştür. Dolayısıyla bütün bu tanımlar ile birlikte AB genişleme politikasının aday ülkelerin AB üyelik süreçlerini doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca literatür taramasında hali hazırdaki AB genişleme dönemleriyle Birliğin genişleme politikasında yaşadığı süreç ortaya konulmuştur. Böylece ülkelere özgü durumların ya da içinde bulunulan dönem şartlarının AB genişleme süreçlerini yönlendirdiği ve AB'nin her bir genişleme evresinde salt kriterleri uygulamadığı tespit edilmiştir. Bu durum da üyelik sürecinin tek başına teknik bir süreç olarak değerlendirilemeyeceği argümanını güçlendirmiştir. Bu bağlamda, her üyelik sürecinin, özellikle siyasi ve ekonomik iç ve dış dinamikleri hesaba katarsak, kendine has bir hikayesi olduğu söylenebilir.

Daha sonra AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecini etkileyen sebeplerin hem Batı Balkanlar hem de AB perspektifinden literatüre yansımaları anlatılmıştır. Literatürdeki Batı Balkanlardan kaynaklanan eğilimlere bakıldığında, aday ülke statüsünde bulunan bölge ülkelerinin üye olma koşulları olarak bilinen Kopenhag Kriterleri'ne ilaveten AB'nin bölgeye yönelik genişleme politikası çerçevesinde başlatmış olduğu SAP koşullarını da yerine getirmeleri gerektiği beyan edilmiştir. Aslında bir nevi Kopenhag Kriterleri'nin siyasi şartlarını vurgulayan SAP koşulları, Batı Balkan ülkelerinin özellikle hukukun üstünlüğünü sağlamak için ICTY ile işbirliğinin yapılmasını açıkça zorunlu kılmış ve ayrıca Batı Balkan ülkelerinde demokrasinin tesis edilmesi, yolsuzlukla mücadele gibi bazı temel konulara öncelik verilmiştir. Fakat söz konusu ülkelerin birçoğu Yugoslavya'nın dağılması sonucu dünya gündemini sarsan Bosna ve Kosova Savaşları sonrasında bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. Dolayısıyla kanlı savaşlar sonrası komünist sistemden gelen ve siyasi kültürün otoriter yapısını muhafaza eden Batı Balkan ülkelerinde hukukun üstünlüğünü sağlamada, demokratik yapının oluşmasında, siyasi, hukuki ve ekonomik açıdan sorunlar yaşanmıştır. Üstelik bu ülkelerin ekonomik, sosyal, politik seviyeleri, ihtiyaçları ve öncelikleri birbirlerinden farklılık göstermiştir. Başka bir deyişle, bölge ülkelerinde hukukun üstünlüğü, demokratik bir yönetim, insan ve azınlık hakları alanındaki gelişmeler sınırlı kalmış ve hatta eski komünist sistemden gelmiş olmalarından dolayı ekonomilerinin çökmesiyle göç, işsizlik ve yolsuzluk gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı Batı Balkan ülkelerinin hem Kopenhag Kriterlerini hem de SAP şartlarını karşılayamadıkları ve bu durumun AB Batı Balkanlara genişlemesini etkilediği tespit edilmiştir.

Yukarıda bahsi geçen iç faktörlere ilaveten AB'ye üye olan ülkelerle aday bölge ülkeleri ve iki aday bölge ülkesi arasında anlaşmazlıkların yaşandığı görülmüştür. Bu anlaşmazlıklar ya ülkelerin tarihi geçmişinden ya da Eski Yugoslavya'dan miras kalan milliyetçiliğin ağır basmasından dolayı yaşanmıştır. Slovenya ile Hırvatistan, Yunanistan ile Makedonya ve Sırbistan ile Kosova arasında yaşanan anlaşmazlıkların temel sebeplerini bu argümanlar doğrulamıştır.

İç sebepler olarak ele alınan Batı Balkanlardan kaynaklanan sebepler AB'nin bölge genişlemesini önemli derecede etkilemektedir, fakat genişleme sürecini etkileyen etmenleri açıklayan tek faktör değildir. Dolayısıyla bu çalışma, akademik

literatüre iki ana katkı sağlamaktadır. Birincisi, halihazırdaki literatürde Batı Balkanların AB üyelik macerasına yönelik iki boyutlu açıklamalarına üçüncü bir boyut getirmektedir. Buna göre, çalışma, akademik literatürde çoğunlukla göz ardı edilen önemli bir faktör olarak, AB'den kaynaklanan sebeplerin de Batı Balkanlara yönelik AB genişlemesini etkilediğini iddia etmektedir. AB'nin kendi içerisinde yaşadığı var oluş sorunlarının AB'nin Batı Balkanlara genişlemesine etkisi büyüktür. Özellikle AB son dönemlerde emsali olmayan sorunlarla karşılaşmıştır ve günümüzde de bu krizlerle mücadele etmektedir. AB ilk olarak genişleme yorgunluğu yaşamış ve bu yapısal sorunu AB genişlemesini hatırı sayılır derecede etkilemiştir. Genişleme yorgunluğu literatürde 2004 ve 2007 genişlemeleriyle ortaya çıkmış, Fransa ve Hollanda'nın anayasayı reddetmeleriyle anlam kazanmış ve son olarak da AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker'in önümüzdeki beş yıl genişleme açıklamasıyla netlik kazanmıştır. Aynı zamanda AB üyesi ülkelerden başta Almanya olmak üzere Batı Balkanlar bölgesine genişleme taahhüdünden vazgeçilmesi ya da Hırvatistan'dan sonra genişleme politikasının rafa kaldırılması gibi söylemler gerek AB'de genişleme hevesinin kaybolduğunu gerek AB'nin genişleme yorgunluğu yaşadığını gözler önüne sermiştir. Başka bir deyişle, genişleme yorgunluğu hem AB üyesi devletler içerisinde hem de AB kurumları arasında da belirginleşmiştir. Dolayısıyla genişleme yorgunluğu AB'nin Batı Balkanlara genişlemesini yavaşlatmıştır ve genişleme sürecini etkileyen asıl sebeplerden birisi olmuştur. Aynı zamanda AB genişleme yorgunluğu yaşarken AB Euro krizi, mülteci krizi ve Brexit gibi peş peşe krizlerle karşılaşmaya devam etmiştir ve dolayısıyla kendi iç meselelerine odaklanmıştır. Özellikle genişleme yorgunluğu sonucu AB'nin genişleme politikasının belirsizliği Brexit ile pekişmiştir. Hatta Brexit'in sonuçları genişlemenin geleceği konusunda karşılıklı olarak hem Batı Balkanları hem de AB'yi önemli derecede etkilemiştir. Çünkü bir taraftan bölge ülkeleri Birliğe katılmalarını en çok destekleyen AB üye ülkesini kaybetmekteyken, diğer taraftan AB ise genişleme politikasındaki başat aktörlerden birisini kaybetmektedir. Bununla birlikte AB genişleme yorgunluğu sonrası Brexit ile yine yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. Bundan dolayı da Brexit her iki taraf için genişleme ilgisinin azalmasına ve AB'nin kendi iç yapısına daha çok odaklanmasına

neden olmuştur. Haliyle AB'nin en başarılı politikalarından olan genişlemenin geleceği ortaya çıkan bu sorunlar karşısında AB'nin tutumuna bağlı hale gelmiştir.

AB bünyesindeki sorunlarla ilgilenirken AB genişleme politikasının ilk günkü gibi kalmayıp değiştiği görülmüştür. Özellikle Romanya, Bulgaristan ve Hırvatistan'ın AB üyeliklerinden sonra bu değişiklik daha çok belirginleşmiştir. Kopenhag Kriterleri daha ayrıntılı denetlenip hukukun üstünlüğü, yargı reformu ve yolsuzlukla mücadele alanlarına daha çok odaklanılmıştır. Bu doğrultuda, Avrupa Komisyonu genişleme stratejisini revize ederek 23 ve 24'üncü fasıllara önem vermiş ve bu fasılların öncelikle açılmasına yönelik yeni bir yaklaşım uygulamıştır. Yeni yaklaşıma göre, 23 ve 24'üncü fasıllar üyelik sürecinin temel ölçütüdür ve en son kapatılacaktır. Dahası yeni yaklaşım uygulaması Hırvatistan'dan sonra üye olacak diğer aday ülkeler için geçerli olmuştur. Keza adı geçen fasıllarda ilerleme kaydedilemediğinde aday ülkelerin müzakere süreçlerinin yavaşlatılabileceği veya durdurulabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla ciddi reformlar gerektiren bu fasıllar Batı Balkan ülkelerinin hukukun üstünlüğü performanslarının ve demokratikleşme düzeylerinin yeterli olmamasından ötürü onları oldukça zorlayabilir ve hem genişlemenin hem de aday ülkelerin AB üyelik süreçlerinin uzamasına sebep olması muhtemeldir. Aynı zamanda yeni yaklaşımın uygulanması ve üyelik taahhüdünden vazgeçilmesine yönelik söylemler aday ülkelerde AB'nin üyelik şartlarının uygulanmasında bir ayrımcılık gözettiği şüphesini de yaratmıştır.

Çalışmamızın ikinci önemli akademik katkısı da Batı Balkanların AB üyeliği üzerine literatürdeki karşılaştırmalı analiz eksikliğinin kapatılmasına destek sağlamaktır. AB'nin Batı Balkanlara genişlemesini etkileyen iç ve dış etkenlerin literatür incelemesinden sonra öne sürülen bu argümanların Hırvatistan ve Sırbistan'ın AB üyelik süreçleriyle ne kadar örtüştüğü karşılaştırma yapılarak analiz edilmiştir. Bu analiz için literatürdeki çalışmalar ile AB Komisyonu İlerleme Raporları, AB Zirve Sonuç Bildirgeleri ve Genişleme Strateji Belgeleri gibi birincil kaynaklar ile basın taraması harmanlanarak tezin ampirik kısmı oluşturulmuştur. Elde edilen veriler neticesinde literatürdeki argümanların tamamının söz konusu iki ülkeye karşılaştırmalı uygulandığı çalışmaların az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmalarda ya tek bir ülkeye veya faktöre ya da farklı ülke karşılaştırmalarına odaklanıldığı ve bölgedeki genel eğilimlerin ele alındığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla

literatürdeki bütün trendlerin Hırvatistan ve Sırbistan özelinde ne kadar geçerli olduğunu karşılaştıran sistematik bir analizin eksikliği bu tez ile bir miktarda olsa kapatılmak istenmiştir.

Karşılaştırmalı ampirik analiz sonucu iki ülke her ne kadar benzer ülkeler olsalar da AB üyelik süreçlerinin daha doğrusu serüvenlerinin farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Otoriter rejimlerinin sona ermesiyle yüzlerini AB'ye dönen Hırvatistan ve Sırbistan ile ilgili özel literatüre bakıldığında her iki ülke genel üyelik sorunları dışında Eski Yugoslavya'dan kalan miras sonucu ICTY ile işbirliği ve ikili anlaşmazlıklar gibi benzer iç siyasal meselelerde ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Hırvat ve Sırp siyasi aktörlerinin basın demeçleri ve kamuoyu yoklamalarında özellikle ICTY ile işbirliği şartının sağlanması hususunda milliyetçi tutum ve söylemler yer almıştır. Fakat milliyetçi nüvelerin Hırvatistan'a nazaran Sırbistan'da daha hâkim olduğu görülmüştür. Sırbistan'ın radikal siyasi yapısından dolayı ICTY ile işbirliğini ve Kosova ile ilişkilerin normalleşmesini tersine çevirmeyi amaçlayan milliyetçi güçler var olmuştur. Ancak her iki ülkedeki siyasi düsturun sorunları çözümedeki başarısı AB üyelik hızlarında fark yaratmıştır. Hırvatistan'ın görece daha hızlı bir şekilde AB üyesi olmasında geleceğini AB'de görerek bütün sistemini buna göre düzenlemede kararlı hareket etmesi, sorunları çözümede daha yapıcı ve çözüm odaklı davranması büyük rol oynamıştır. Nihayetinde Hırvatistan'ın bu bakış açısı meyvelerini vermiş ve ülke kısa süre içerisinde bölgede AB'ye üye olan ilk Batı Balkan ülkesi olmuştur. Sırbistan ise daha konservatif siyasi yapısından dolayı halen daha AB'ye aday ülke statüsündedir.

Tablo 1: Hırvatistan ve Sırbistan'ın AB Üyelik Süreçleri

	Hırvatistan	Sırbistan
SAA'nın İmzalanması	2001	2008
Üyelik Başvurusu	2003	2009
Aday Ülke Statüsü Verilmesi	2004	2012
SAA'nın Yürürlüğü Girmesi	2005	2013
Katılım Müzakerelerine Başlaması	2005	2014
Katılım Antlaşmasının İmzalanması	2011	-
AB Üyeliği	2013	-

Ayrıca Hırvatistan, Sırbistan'dan farklı olarak, başka bir nedenden ötürü de AB üyelik hedefine ulaşmayı başarmıştır. Hırvatistan bağımsızlığı sonrası kendisini bir Balkan ülkesi olarak görmemiştir ya da bölgeye ait hissetmemiştir. Bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirip kendisinin Orta Avrupa'ya ait olduğunu belirtmiştir (Yürür, 2014: 77). Hırvatistan bu yaklaşımını daha önce uzun yıllar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırlarında bulunmasına ve dolayısıyla Orta Avrupa kültüründen etkilenmesine dayandırmıştır (Yürür, 2014: 77). Dolayısıyla Hırvatistan'ın tarihsel bağları ile kurduğu Avrupalı kimliği söylemi, ülkenin AB üyesi olmasını güdülemiştir.

Yukarıda bahsi geçen bütün bu iç siyasi dinamikler söz konusu iki ülkede mukavemet göstermiş ve bu ülkelerdeki toplum ve siyasi kanadın milliyetçi söylemleri basın demeçlerine yansımıştır. Bu yansıma her iki ülkede de Avrupa şüpheciliğinin ortaya çıkabilme ihtimalini düşündürmüştür. Fakat bu ülkelerdeki Avrupa şüpheciliği genişleme ve iki ülkenin üyelik süreçlerine etkisini anlatmaktan ziyade daha çok sürecin uzamasına bir tepki veya sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Hırvatistan ve Sırbistan'daki siyasi aktörlerde AB düşmanlığı ya da AB üyeliğini tamamen reddeden bir bakış açısı mevcut değildir. İki ülke de genelde AB üyeliğini desteklemiştir. Dolayısıyla Avrupa şüpheciliği her iki ülkede de daha çok AB'nin dayattığı koşullara bir tepki olarak yer almıştır (Gülmez, 2015: 106). Ayrıca Avrupa şüpheciliği kavramı AB üyesi ülkeler için dizayn edilmiş olduğundan, aday ülkelerin AB politikalarını açıklamakta yetersiz kalmıştır. Marko Stojić ve Seçkin Barış Gülmez'in çalışmalarına göre adaylık sürecindeki ülke siyasi aktörlerinin söylev ve demeçleri, Avrupa bütünleşmesi üzerine bir değerlendirmeden daha çok ülkelerin üyelik perspektifinin sıkıntıları üzerine yoğunlaşmıştır (Stojić, 2006: 312-325; Gülmez, 2015: 95-116). Bundan dolayı, bu çalışma, Batı Balkanların AB üyelik süreçlerini Avrupa şüpheciliği temelinde incelememektedir. Diğer taraftan, AB'nin yaşamış olduğu krizlere (Euro krizi, mülteci krizi, Brexit) karşı AB'nin etkili çözümler üretememesi AB üyesi olmayı bekleyen Batı Balkan ülkelerini tedirgin etmiştir ve bazı bölge ülke siyasi liderlerinin başka dış politika seçeneklerini veya küresel aktörlerini değerlendirdiği görülmektedir. Başka deyişle, bölge ülkelerinin AB üyelikleri konusunda yaşamış oldukları ikilem veya tereddüt bölgede Rusya faktörünü ortaya çıkarmıştır. Batı Balkanlar bölgesi Rusya için stratejik öneme

sahiptir. Üstelik Rusya Slav kökenli Batı Balkanlar ülkelerinde varlığını ve nüfuzunu korumaya çalışmaktadır. Özellikle Sırbistan vakasına bakıldığında Rusya etkisinin yüksek olduğu ve ülkenin AB'ye karşı Rusya'yı alternatif güç olarak değerlendirdiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla AB'nin Batı Balkanlara genişlemesini etkileyen dış faktörlere ilaveten Rusya'nın da genişleme sürecine etkisi göz ardı edilmemelidir. Ancak bu çalışmada tez konu ve zaman kısıtı sebebiyle Rusya'nın AB'nin Batı Balkanlar genişlemesine etkisini detaylı olarak ele alınmamıştır.

İki ülkenin AB'ye üyelik süreçlerinin farklılık göstermesindeki tek sebep elbette ki iç sebepler olmamıştır. Dış faktörlerin de bir ülkeyi diğer bir ülkeye göre ne kadar çok etkilediği de analiz edilmiştir. Literatürde bahsedilen AB sebepli argümanları ampirik veriler de desteklemiştir. Genişleme yorgunluğu, Euro ve mülteci krizi, Brexit gibi AB'nin karşı karşıya kaldığı sıkıntılardan dolayı Sırbistan Hırvatistan'a göre daha çok etkilenmiştir. Başka bir deyişle, Hırvatistan üyelik sürecindeyken uluslararası gündem AB açısından bu kadar yoğun değildi ve Hırvatistan'ın AB üyelik süreci bu meselelerden daha önce başlamıştır. Bu yüzden Hırvatistan AB üyelik sürecinin kolay ilerlemesi açısından biraz daha avantajlı durumdaydı. Fakat Sırbistan adaylık statüsünü kazanır kazanmaz adeta bu sıkıntıların kucağına düşmüştür.

Sonuç olarak, AB'nin Batı Balkanlara genişleme sürecine etki eden iç ve dış faktörlerin hem genişlemeye hem de Hırvatistan ve Sırbistan özelindeki üyelik süreçlerine etkileri küçümsenmeyecek bir öneme sahiptir. Batı Balkan ülkelerinin çoğu gerek AB'nin önkoşul olarak sunduğu Kopenhag Kriterlerine gerek Eski Yugoslavya'dan kalan siyasi ve ekonomik iç sıkıntıları bitirmek için uyguladığı SAP şartlarına uymaktadır. Fakat AB'nin hem aday ülkelere hem de yakın zamanda tecrübe ettiği krizlere yönelik tutumu genişleme ve üyeliğin geleceğinin belirleyicisi olacağından önemlidir. Sadece aday ülkelerin üyelik süreçlerindeki performans hesaba katılmamalıdır. AB'de aday ülkelere verdiği taahhütlerine bağlı kalabilmeli, yaşanan krizlerin üstesinden kısa sürede gelebilmeli ve kalıcı çözümler üretebilmelidir. Böylece AB'nin bölgeye yönelik genişlemesindeki ortaya çıkan gecikmelere önlem alınması kolaylaşacaktır.

KAYNAKÇA

AB Haber (2015), AB'den İspanya'nın mülteci politikasına tepki, 17 Nisan. <http://www.abhaber.com/abden-istryanyanin-multeci-politikasina-tepki/>(Erişim Tarihi: 3.05.2018).

Açıkmeşe-Akgül A. S. (2014). Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar, *Avrupa Birliği'nde Genişleme*, (Ed.) Belgin Akçay ve İlke Göçmen, Seçkin Yayıncılık, 643-660.

Akyol, S. (2017). Küresel Kriz ve Maliye Politikası: Batı Balkan Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54 (634), 61-80.

Altun, Ö. (2013). Avrupa Birliği Genişleme Politikası Bağlamında Hırvatistan Üyeliği. *T.C Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı*.

Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü. (2007). Genişlemeyi Anlamak.

B92 (2008), Rehn: SAA signing before May 11, 21 Nisan. https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2008&mm=04&dd=21&nav_id=49613 (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

B92 (2010), Serbia should deal with Kosovo issue, 18 Eylül. https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2010&mm=09&dd=18&nav_id=69742, (Erişim Tarihi: 2.04.2018).

B92 (2013), Unofficial text of proposed Kosovo agreement, 19 Nisan. https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2013&mm=04&dd=19&nav_id=85799 (Erişim Tarihi: 23.04.2018).

Balfour, R., & Stratulat, C. (2012). The enlargement of the European Union. *European Policy Centre Discussion Paper*, 10.

Balkan Insight (2008), Croatia, Slovenia Presidents Bid to Mend Ties, 27 Kasım. <http://www.balkaninsight.com/en/article/croatia-slovenia-presidents-bid-to-mend-ties> (Erişim Tarihi: 17.04.2018).

Balkan Insight (2009), Sanader, Rehn Discuss EU Accession, 3 Haziran. <http://www.balkaninsight.com/en/article/sanader-rehn-discuss-eu-accession> (Erişim Tarihi: 17.04.2018).

Balkan Insight (2010), World Reacts to ICJ Advisory Ruling on Kosovo, 23 Temmuz. <http://www.balkaninsight.com/en/article/world-reacts-to-icj-advisory-ruling-on-kosovo> (Erişim Tarihi: 22.04.2018).

Balkan Insight, (2011), “Kosovo-Serbia Talks Begin With Practical Issues”, 9 Mart. <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-serbiataalksbeginwithpractical-issues1/1602/15> (Erişim Tarihi: 22.04.2018).

Balkan Insight (2011), Croatia Economic Outlook ‘Linked’ to EU Entry Talks, 11 Mayıs. <http://www.balkaninsight.com/en/article/croatia-economic-outlook-linked-to-eu-entry-talks> (Erişim Tarihi: 22.04.2018).

Balkan Insight (2011), Croatia Sign EU Accession Treaty in Brussels, 9 Aralık. <http://www.balkaninsight.com/en/article/croatia-signs-eu-accession-treaty-in-brussels> (Erişim Tarihi: 22.04.2018).

Balkan Insight (2011), Tadic Warns Kosovo Serbs Against Extremists, 16 Aralık. <http://www.balkaninsight.com/en/article/tadic-warns-kosovo-serbs-against-extremists> (Erişim Tarihi: 25.04.2018).

Balkan Insight (2012), Kosovo and Serbia to Sign Historic Deal, 23 şubat. <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-serbia-to-sign-historic-first-agreement-since-the-1999-war> (Erişim Tarihi: 25.4.2018).

Balkan Insight (2012), Kosovo Nationalists Rally Against Serbian Deal, 28 şubat. <http://www.balkaninsight.com/en/article/kurti-the-kosovo-spring-is-coming> (Erişim Tarihi: 25.4.2018).

Balkan Insight (2013), “Kosovo and Serbia Reach Historic Deal in Brussels”, 19 Nisan. <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-and-serbia-may-seal-eu-deal> (Erişim Tarihi: 26.04.2018).

Bayraklı, E., & Keskin, K. (2015, November). Türkiye, Almanya ve AB Üçgeninde Mülteci Krizi. SETA.

BBC News (2000), Milosevic ‘to face justice’, 24 Aralık. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1086701.stm> (Erişim Tarihi: 20.04.2018).

BBC News (2001), Croatia’s War Crimes Legacy, 16 Temmuz. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1441771.stm> (Erişim Tarihi: 21.04.2018).

BBC News (2001), Kostunica meets Milosevic, 14 Ocak. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1116495.stm>, (Erişim Tarihi: 22.04.2018).

BBC News (2001), Milosevic extradited, 28 Haziran. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1412828.stm> (Erişim Tarihi: 22.04.2018).

BBC News (2003), Croatian general 'unfit' for Hague trial, 5 Şubat. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2729075.stm> (Erişim Tarihi: 17.04.2018).

BBC News (2005), EU launches Croatia Discussions, 4 Ekim. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4305682.stm> (Erişim Tarihi: 17.04.2018).

BBC News (2009), Croatia's PM Sanader Steps Down, 1 Temmuz. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8128746.stm> (Erişim Tarihi: 19.04.2018).

BBC News (2012), Hague war court acquits Croat Generals Gotovina and Markac, 17 Kasım. <http://www.bbc.com/news/world-europe-20352187> (Erişim Tarihi: 27.04.2018).

BBC News (2015), Hungary MPs approve border fence and anti-migrant law, 7 Temmuz. <http://www.bbc.com/news/world-europe-33421093> (Erişim Tarihi: 27.04.2018).

Belgrade Centre for Human Rights (2003), "Public Opinion in Serbia Attitudes towards the Hague Tribunal", July 2003. <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/10/Attitudes-towards-war-crimes-the-ICTY-and-the-national-judiciary-2003.ppt>

Belloni, R. (2016). The European Union Blowback? Euroscepticism and its Consequences in the Western Balkans. *Journal of Intervention and Statebuilding*, 10(4), 530-547.

Bieber, F. (2003). Montenegro in Transition. *Problems of Identity and Statehood, Nomos, Baden-Baden*.

Bieber, F. (2016). Ever Farther Union: Balkans and the Brexit. <https://freedomhouse.org/report/special-reports/ever-farther-union-balkans-and-brexit> (Erişim Tarihi: 12.01.2018).

BİLGESAM (2011), "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci ve AB ile İlişkileri", 14 Temmuz. <http://www.bilgesam.org/incele/145/-kosova%E2%80%99nin-bagimsizlik-sureci-ve-ab-ile-iliskileri/>

Bond, I., Besch, S., Gostyńska-Jakubowska, A., Korteweg, R., Mortera-Martinez, C., & Tilford, S. (2016). Europe after Brexit: Unleashed or undone. *Centre*

for European Reform, http://www.cer.eu/sites/default/files/pb_euafterBrexit_15april16.pdf (Erişim Tarihi: 13.01.2018).

Boştic, A. V. Slovenian-Croatian Border Dispute: A Political Perspective. *International Institute for Middle-East and Balkan Studies*, Ljubljana, <http://www.ifimes.org/en/8294-slovenian-croatian-border-dispute-a-political-perspective> (Erişim Tarihi: 10.02.2018).

Bozovic, D., Vujacic, M., & Zivkovic, N. M. (2010). Future of the European Union Enlargement: the Case of Western Balkans.

Brown, A., & Attenborough, M. (2007). *EU Enlargement: the Western Balkans*. House of Commons Library.

Butler, E. (2016). Brexit and the Balkans: Implications for Future EU Enlargement. *Discussion Paper*, 1-5.

Canbolat, S. İ. (2002), Avrupa Birliği: Uluslarüstü Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye İle İlişkiler, Alfa Yayınları.

Cohen, L. J. (2010). Administrative Development in ‘Low-Intensity’ Democracies: Governance, Rule-of-Law and Corruption in the Western Balkans. *Simons papers in Security and Development*, 5 (1), 1-48.

Commission on Security and Cooperation in Europe (2001) “Serbia After Milosevic: A Progress Report”, 6 March. <https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/Serbia%20After%20Milosevic%20%20A%20Progress%20Report.pdf>

Dağdemir, E. (2013). Avrupa Birliği’nin Genişleme ve Avrupa Komşuluk Politikası, *Avrupa Birliği*, (Ed.) Rıdvan Karluk ve Betül Yüce Dural, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 1650.

Darmanovic, S. (2007). Montenegro: A miracle in the Balkans?. *Journal of Democracy*, 18(2), 152-159.

Deutsche Welle (2005), “Hırvatistan’la Müzakereler Ertelendi”, 16 Mart. <http://www.dw.com/tr/h%C4%B1rvatistanla-m%C3%BCzakereler-ertelendi/a-2525189> (Erişim Tarihi: 17.04.2018).

Devrim, D., & Schulz, E. (2009). Enlargement fatigue in the European Union: from enlargement to many unions. *Elcano Newsletter*, (54), 26.

Ekinci, M. U. (2014, November). Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu. SETA.

EU Observer (2006), EU suspends talks with Serbia, 3 Mayıs. <https://EUObserver.com/enlargement/21498> (Erişim Tarihi: 28.04.2018).

EU Observer (2008), No EU reward for Serbia's Karadzic capture, 22 Temmuz. <http://EUObserver.com/enlargement/26525> (Erişim Tarihi: 28.04.2018).

EU Observer (2008), Slovenia To Block Croatia EU Accession Talks, 18 Aralık. <https://EUObserver.Com/Enlargement/27314> (Erişim Tarihi: 28.04.2018).

EU Observer (2009), Croatia Accepts EU Mediation in border Dispute with Slovenia, 9 Mart. <https://EUObserver.com/enlargement/27737> (Erişim Tarihi: 28.04.2018).

Euractiv (2001), Croatian government destabilised over war crimes, 9 Temmuz. <https://www.euractiv.com/section/central-europe/news/croatian-government-destabilised-over-war-crimes/> (Erişim Tarihi: 29.04.2018).

Euractiv (2003), HDZ to form new Croatian government, 10 Aralık. <https://www.euractiv.com/section/central-europe/news/hdz-to-form-new-croatian-government/> (Erişim Tarihi: 29.04.2018).

Euractiv (2008), Europe split on Kosovo independence, 18 Şubat. <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/europe-split-on-kosovo-independence/> (Erişim Tarihi: 29.04.2018).

Euractiv (2010), Slovenian Vote Clears Croatia's Main Obstacle to EU Accession, 7 Haziran. <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/slovenian-vote-clears-croatia-s-main-obstacle-to-euaccession/> (Erişim Tarihi: 29.04.2018).

Euractiv (2008), Serbia ready to sacrifice EU membership over Kosovo, 29 Ağustos. <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/serbiareadytosacrifice-eu-membership-over-kosovo/> (Erişim Tarihi: 29.04.2018).

European Commission (2004a), Opinion on Croatia's Application for Membership of the European Union, Brussels, 20 April, COM (2004) 257 final.

European Commission (2004b), Strategy Paper Of The European Commission on Progress in the Enlargement Process, Brussels, 6 October, COM (2004) 657 final.

European Commission (2005), Croatia 2005 Progress Report, Brussels, 9 November, COM (2005) 561 final.

European Commission (2006), Serbia 2006 Progress Report, Brussels, 8 November, SEC (2006) 1389.

European Commission (2007), Serbia 2007 Progress Report, Brussels, 6 November, SEC (2007) 1435.

European Commission (2008), Croatia 2008 Progress Report, Brussels, 5 November, SEC (2008) 2694.

European Commission (2008), Kosovo (Under UNSCR 1244/99) 2008 Progress Report, Brussels, 5 November, SEC (2008) 2697.

European Commission (2008), Serbia 2008 Progress Report, Brussels, 5 November, SEC (2008) 2698 final.

European Commission (2009), Enlargement Strategy and Main Challenges 2009–2010, Brussels, 14 October, COM (2009) 700 final.

European Commission (2009), Serbia Progress Report, Brussels, 14 October, SEC (2009) 1339.

European Commission (2010), Serbia 2010 Progress Report, Brussels, 9 November, SEC (2010) 1330.

European Commission (2010), Serbia Progress Report, Brussels, 9 November, SEC (2010) 1330.

European Commission (2011), Commission Staff Working Paper Analytical Report, Brussels, 12 October, SEC (2011) 1208.

European Commission (2011), Opinion on Serbia's Application for Membership of the European Union, Brussels, 12 October, COM (2011) 668 final.

European Commission (2011), Croatia 2011 Progress Report, Brussels, 12 October, SEC (2011) 1200 final.

European Commission (2012), Key findings of the Progress Report on Serbia, Brussels, 10 October.

European Commission (2012), Serbia Progress Report, Brussels, 10 October, SWD (2012) 333 final.

European Commission (2013), Enlargement Strategy and Main Challenges 2013–2014, Brussels, 16 October, COM (2013) 700 final.

European Commission (2013), Serbia Progress Report, , Brussels, 16 October, SWD (2013) 412 final.

European Commission (2013), Serbia and Kosovo*: Historic agreement paves the way for decisive progress in their EU perspectives, Brussels, 22 April.

European Commission (2014), Serbia Progress Report, , Brussels, 8 October, SWD (2014) 302 final.

European Commission (2015), Refugee Crisis-Q&A on Emergency Relocation, Brussels, 22 September.

European Council (2004), Conclusions of the Presidency, Brussels, 17-18 June.

European Council (2012), Border Arbitration Agreement between Slovenia and Croatia". MEMO/12/8, Brussels, 11 January.

European Council (2012), Council Conclusions on Enlargement and Stabilisation and Association Process 3210th General Affairs Council meeting, Brussels, 11 December.

European Council (2013), EUCO 104/2/13 REV 2, Brussels, 28 June.

European Stability Initiative. (2006). Beyond Enlargement Fatigue?. http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_74.pdf (Erişim Tarihi: 16.03.2018).

Fagan, A., & Sircar, I. (2015). Judicial Independence in the Western Balkans: Is the EU's 'New Approach' Changing Practices?. *Maximizing the integration capacity of the European Union: Lessons and prospects for enlargement and beyond. MAXCAP Working Paper*, (11), 1-36.

Forgue, D. G., & Schude, K. N. (2007). Enlargement Fatigue in the European Union. *International Law News*, 36 (2).

Frontex. (2016). Risk Analysis for 2016. https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf (Erişim Tarihi: 21.04.2018).

Geddes, A., & Taylor, A. (2016). Those Who Knock on Europe's Door Must Repent? Bilateral Border Disputes and EU Enlargement. *Political Studies*, 64 (4), 930-947.

Grabbe, H. (2002). European Union conditionality and the *acquis communautaire*. *International political science review*, 23 (3), 249-268.

Grubiša, D. (2010). Anti-corruption policy in Croatia: benchmark for EU accession. *Politička misao: časopis za politologiju*, 47 (5), 69-95.

Gülmez, S. B. (2015). Avrupa Şüpheciliği, *Avrupa ve Avrupa Birliği Teori, Güncel İç Gelişmeler ve Dış İlişkiler*, (Ed.) Cengiz Dinç, Savaş Yaynevi.

Haug, A. A., MacKinnon, J. G., & Michelis, L. (2000). European Monetary Union: a cointegration analysis. *Journal of International Money and Finance*, 19 (3), 419-432.

Huszka, B. (2010). The Next Enlargement Round-the Balkan Challenge. *Policy Paper*, (1), 1-35.

Hürriyet (2017), Bir ülke daha euroya geçiyor, 31 Ekim. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bir-ulke-daha-euroya-geciyor-40628440> (Erişim Tarihi: 30.04.2018).

Independent (2003), Red Berets chief accused of pulling trigger on Djindjic, 26 Mart. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/red-berets-chief-accused-of-pulling-trigger-on-djindjic-112421.html> (Erişim Tarihi: 15.04.2018).

Independent (2015), Refugee Influx Could Spark Military Conflict in Balkans, Angela Merkel Warns, 3 Kasım. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-influx-could-spark-military-conflict-in-balkans-angela-merkel-warns-a6719521.html> (Erişim Tarihi: 1.05.2018).

International Court of Justice. (2010), Accordance With International Law Of The Unilateral Declaration Of Independence In Respect Of Kosovo, 22 Temmuz. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 11.04.2018).

International Crisis Group (2005), Serbia: Spinning Its Wheels, 23 Mayıs. https://www.files.ethz.ch/isn/10746/b039_serbia.pdf (Erişim Tarihi: 2.05.2018).

International Crisis Group (2007), Serbia's New Government: Turning from Europe ,31 Mayıs. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/BCAC9B8-661D774C8852572EC00563F5C-Full_Report.pdf (Erişim Tarihi: 2.05.2018).

Irish Examiner (2005), EU leaders won't discuss expansion at meeting, 13 Haziran. https://www.irishexaminer.com/breakingnews/world/euleaderswontdiscussexpansionatmeeting206925.html?utm_source=link&utm_medium=click&utm_campaign=nextandprev (Erişim Tarihi: 12.04.2018).

Jano, D. (2008). The Whys and When Enlarging EU to the Western Balkans, ECPR 2nd Graduate Conference August 25-27, 2008, Barcelona. 1-19.

Jano, D. (2014). The Politics of EU Enlargement Revisited-What Conditions Matter in the Case of the EU's South-Eastern Enlargement?. *Contemporary Southeastern Europe*, 1(1), 68-91.

Jano, D. (2016). Brexit Implications On Eu Enlargement Is It Make or Break Time?. <http://jmc.umb.edu.al/wp-content/uploads/2016/06/BREXIT-Dorian-EU-Policy-Hub-Brief.pdf> (Erişim Tarihi: 13.01.2018).

Jović, D. (2006). Croatia and the European Union: a long delayed journey. *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 8 (1), 85-103.

Ivan, A. L., & Iov, C. A. (2010). Croatia: Administrative Reform and Regional Development in the Context of EU Accension. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 6 (31), 93-113.

Kaminski, B., & De La Rocha, M. (2003). Policy-induced integration in Balkans: Policy options and their assessment. *World Bank report*, (24460), 23-72.

Karakaş, D. (2016), Mülteci Sorunu Çerçevesinde Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri. *Ortadoğu Enstitüsü*, (16), 1-8. http://ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/perspektif_16son.pdf (Erişim Tarihi: 20.04.2018).

Karlık, R. (2014). Avrupa Birliği ve Türkiye, 11. Baskı, Ankara: Beta Yayınevi.

Kavalalı, M. (2005). *Avrupa Birliği'nin genişleme süreci: AB'nin merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan ülkeleri ile ilişkileri*. Devlet Planlama Teşkilatı.

Keil, S. (2013). Europeanization, state-building and democratization in the Western Balkans. *Nationalities Papers*, 41(3), 343-353.

Kent, N. (2005). *Srebrenica*. Oberon Books.

Keskin, H. M. (2010). *Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği*. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği.

Köseoğlu-Akincılar, N. (2015). Avrupa Birliği'ne Katılım Yolunda Karadağ. *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi*, (Ed.) Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, 517-540.

Kušić, S. (2006). Croatia: Advancing Political and Economic Transformation. *Southeast European and Black Sea Studies*, 6 (1), 65-81.

Kütük, D. (2016). Sırbistan'da Vučić'in Beklenen Zaferi, SETA Perspektif, 126, 1-6.

Lilyanova V., & Dietrich, C. (2016), The Western Balkans and the EU Enlargement and Challenges, *European Parliamentary Research Service Briefings*.

Lindsay-Ker, J. (2016). Brexit, The EU and Stability In the Western Balkans. Democratization in the Western Balkans Promoting Multi-Ethnic Open Societies to Counter Radicalization And Polarization, (Ed: Valeska Esch), The Aspen Institute, 81-84.

Lindsay-Ker, J. (2017). The United Kingdom and EU enlargement in the Western Balkans: from ardent champion of expansion to Post-Brexit irrelevance. *Southeast European and Black Sea Studies*, 1-15.

Mackelworth, P., Holcer, D., Jovanović, J., & Fortuna, C. (2011). Marine conservation and accession: the future for the Croatian Adriatic. *Environmental management*, 47 (4), 644-655.

Mäki, J. M. (2009). EU enlargement politics: Explaining the development of political conditionality of 'full cooperation with the ICTY'towards Western Balkans. *Politička misao: časopis za politologiju*, 45 (5), 47-80.

Marktler, T. (2006). The power of the Copenhagen criteria. *Croatian yearbook of European law & policy*, 2 (2), 343-363.

Massari, M. (2005). Do all roads lead to Brussels? Analysis of the different trajectories of Croatia, Serbia-Montenegro and Bosnia-Herzegovina. *Cambridge Review of International Affairs*, 18 (2), 259-273.

McMahon, P. C., & Forsythe, D. P. (2008). The ICTY's impact on Serbia: Judicial romanticism meets network politics. *Human Rights Quarterly*, 30 (2), 412-435.

Mecka, G. (2016). Brexit: The Consequences in the EU Integration Process of the Western Balkans. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 7 (6), 271-274.

Mujezinovic, M. (2007). Avrupa Birliği'nin Batı Balkan Politikası Çerçevesinde Bosna Hersek ile İlişkileri. *Review of International Law & Politics*, 3 (12).

New York Times (2001), Croatian Rally Protests U.N. and Demands Early Elections, 12 Şubat. <http://www.nytimes.com/2001/02/12/world/croatian-rally-protests-un-and-demands-early-elections.html> (Erişim Tarihi: 12.03.2018).

New York Times (2001), The Handover of Milosevic: News Analysis; Milosevic Trial: Test on May Levels, 29 Haziran. <https://www.nytimes.com/2001/06/29/world/the-handover-of-milosevic-news-analysis-milosevic-trial-test-on-many-levels.html> (Erişim Tarihi: 19.04.2018).

New York Times (2003), Janko Bobetko, 84, Is Dead; Fought to Free Croats, 30 Nisan. <https://www.nytimes.com/2003/04/30/world/janko-bobetko-84-is-dead-fought-to-free-croats.html> (Erişim Tarihi: 12.03.2018).

New York Times (2005), War Crimes Suspect From Croatia Arrested in Spain's Canary Island, 8 Aralık. <https://www.nytimes.com/2005/12/08/international/europe/war-crimes-suspect-from-croatia-arrested-in-spains.html> (Erişim Tarihi: 12.03.2018).

New York Times (2007), Serbia and EU resume formal talks, 13 Haziran. <http://www.nytimes.com/2007/06/13/world/europe/13iht-serbia.4.6128921> (Erişim Tarihi: 20.04.2018).

Noutcheva, G., & Aydın-Düzgit, S. (2012). Lost in Europeanisation: The Western Balkans and Turkey. *West European Politics*, 35 (1), 59-78.

O'Brennan, J. (2014). 'On the Slow Train to Nowhere?' The European Union, 'Enlargement Fatigue' and the Western Balkans. *European Foreign Affairs Review*, 19 (2), 221-242.

OBC Transeuropa (2001), Co-operation with the ICTY: the question is still open, 7 Ağustos. <https://www.balkanicaucasus.org/aree/Serbia/Co-operation-with-the-ICTY-the-question-is-still-open-18859> (Erişim Tarihi: 10.03.2018).

Oğuz, G. (2012). Avrupa Birliği'nin Genişleme Yorgunluğu Sürecinde AB-Türkiye İlişkileri. *AİBÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (8), 49-73.

Organization for Security and Co-operation in Europe (2004), Republic of Serbia Serbia and Montenegro Presidential Election 13 and 27 June 2004, 22 September. <https://www.osce.org/odihr/elections/serbia/37536?download=true> (Erişim Tarihi: 13.04.2018).

Panagiotou, R. A. (2008). Greece and FYROM: the dynamics of economic relations. *Southeast European and Black Sea Studies*, 8 (3), 227-251.

Panagiotou, R. (2013). The Greek crisis as a crisis of EU enlargement: how will the Western Balkans be affected?. *Southeast European and Black Sea Studies*, 13 (1), 89-104.

Pavlaković, V. (2008). *Better the grave than a slave: Croatia and the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*.

Peskin, V., & Boduszynski, M. P. (2003). International justice and domestic politics: post-Tudjman Croatia and the international criminal tribunal for the former Yugoslavia. *Europe-Asia Studies*, 55 (7), 1117-1142.

Phinnemore, D. (2006). Beyond 25—the changing face of EU enlargement: commitment, conditionality and the Constitutional Treaty. *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 8 (1), 7-26.

Politico (2012), “Dačić, Taçi meet in Brussels”, 19 Ekim. <https://www.politico.eu/article/dacicthacimeetinbrussels/> (Erişim Tarihi: 21.04.2018).

Pridham, G. (2007). Change and continuity in the European Union's political conditionality: aims, approach, and priorities. *Democratisation*, 14 (3), 446-471.

Pridham, G. (2008, June). The Arrival of Enlargement Studies: Patterns and Problems. In *Fist Annual Assessing Accession Research Symposium*. University of Glasgow, 1-21.

Qorraj, G. (2017). Brexit Implications For The Future Enlargement Of The Western Balkans. *European Integration Studies*, (11), 76-88.

Radikal. (2009), Hırvatistan komşusu Slovenya yüzünden AB yolunda tökezledi, 25 Nisan. <http://www.radikal.com.tr/yorum/hirvatistan-komsusu-slovenya-yuzunden-ab-yolunda-tokezledi-932941/> (Erişim Tarihi: 29.04.2018).

RadioFreeEurope RadioLiberty Balkan Report (2001), Slovenia and Croatia Reach Border Agreement, Balkan Report, 3 Ağustos. <http://www.rferl.org/content/article/1341147.html> (Erişim Tarihi: 19.03.2018).

RadioFreeEurope RadioLiberty Balkan Report (2004), Slovenia and Croatia: The Politics of Division, 20 Ağustos., <http://www.rferl.org/content/article/1-340991.html> (Erişim Tarihi: 19.03.2018).

RadioFreeEurope RadioLiberty News (2009), Slovenia, Croatia Sign Border Arbitration Deal, 4 Kasım. https://www.rferl.org/a/Slovenia_Croatia_Sign_Border_Arbitration_Deal/1869476.html (Erişim Tarihi: 19.03.2018).

RadioFreeEurope RadioLiberty News (2011), Serbia, Montenegro Take Step Toward EU Membership, 12 Ekim. https://www.rferl.org/a/serbia_montenegro_set_to_take_step_toward_eu_membership/24357313.html (Erişim Tarihi: 23.04.2018).

RadioFreeEurope RadioLiberty Serbia (2014), EU's Hahn Outlines Views On Balkans, Ukraine, 30 Eylül. <https://www.rferl.org/a/eu-hahn-serbia-sanctions-russia-accession/26613971.html> (Erişim Tarihi: 23.04.2018).

RadioFreeEurope RadioLiberty Serbia (2016), Vucic Says EU Membership Has 'Lost Magic Power' For Balkans, 23 Şubat. <https://www.rferl.org/a/vucic-says-eu-membership-has-lost-magic-power-for-balkans-migrant-crisis-brexit/27568380.html> (Erişim Tarihi: 23.04.2018).

Rajkovic, N. M. (2012). *The politics of international law and compliance: Serbia, Croatia and the Hague Tribunal*. Routledge.

Ralchev, S. (2010). Serbia and Croatia Face Chance to Warm Ties And Lead Western Balkans Closer to the EU. *Institute for Regional and International Studies, February*.

Regional Cooperation Council. 2016. Balkan Barometer: Public Opinion Survey. Sarajevo: Regional Cooperation Council Secretariat.

Ristić, I. (2009). Serbia's EU integration process: The momentum of 2008. *Panoeconomicus*, 56 (1), 111-125.

Rohde, D. (2012). *Endgame: the betrayal and fall of Srebrenica, Europe's worst massacre since World War II*. Penguin.

Roter, P., & Bojinović, A. (2005). Croatia and the European Union: A Troubled Relationship: Profiles. *Mediterranean Politics*, 10 (3), 447-454.

Rulikova, Markéta. (2004). The influence of pre-accession status on Euroscepticism in EU candidate countries. *Perspectives on European Politics and Society*, 5 (1), 29-60

Rupnik, J. (Ed.). (2011). *The Western Balkans and the EU: "the Hour of Europe"*. Institute for Security Studies.

SABOR. (2002). Resolution on the Accession of the Republic of Croatia to the European Union. <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=2491> (Erişim Tarihi: 21.01.2018).

Sela, Y., & Shabani, L. (2011). The European Union Politics in the Western Balkans. *The Western Balkans Policy Review*, 1 (2), 23-38.

Schimmelfennig Frank. (2008), EU political accession conditionality after the 2004 enlargement: consistency and effectiveness, *Journal of European Public Policy*, 15 (6), 918-937.

Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2002). Theorizing EU enlargement: research focus, hypotheses, and the state of research. *Journal of European Public Policy*, 9 (4), 500-528.

Sedelmeier, U., & Schimmelfennig, F. (2005). The politics of EU enlargement: Theoretical and comparative perspectives. In *The Politics of European Union Enlargement*, 3-29, Routledge.

Srbistan Anayasası (2006), <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/74694/119555/F838981147/SRB74694%20Eng.pdf> (Erişim Tarihi: 21.04.2018).

Sjursen, H. (2002). Why expand?: The question of legitimacy and justification in the EU's enlargement policy. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 40 (3), 491-513.

Solana, J. (2008). S129/08, Brussels, 8 April. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/discours/99851.pdf (Erişim Tarihi: 22.04.2018).

Stahl, B. (2013). Another “strategic accession”? The EU and Serbia (2000–2010). *Nationalities Papers*, 41 (3), 447-468.

Stojić, M. (2006). Between Europhobia and Europhilia: Party and popular attitudes towards membership of the European union in Serbia and Croatia. *Perspectives on European politics and society*, 7 (3), 312-335.

Stojić, M. (2015). Transformation or defiance: The impact of the European People's Party on Serbian and Croatia parties. *Czech Journal of Political Science*, 2 (15), 147-167.

Stojić, M. (2016a). EU enlargement to the Western Balkans: Out of sight, out of mind?. *Policy Paper*, 1-9.

Stojic, M. (2016b). EU Enlargement After Brexit: Temporary Turmoil or The Final Nail In The Coffin of Enlargement?. *Institute For European Policy*, 1-6.

Stojić M. (2018). Party Responses to the EU in the Western Balkans Transformation, Opposition or Defiance?, Palgrave Macmillan.

Subotić, J. (2009). The Paradox of International Justice Compliance. *The International Journal of Transitional Justice*, (3), 362–383.

Subotić, J. (2010). Explaining difficult states: The problems of Europeanization in Serbia. *East European Politics and Societies*, 24 (4), 595-616.

Subotic, J. (2011). Europe is a State of Mind: Identity and Europeanization in the Balkans. *International Studies Quarterly*, 55 (2), 309-330.

Suknaic, M. (2010). Territorial Dispute Between Croatia And Slovenia In The Bay Of Piran: Interplay Of International Law And International Relations (Doctoral dissertation, Central European University).

Sunday Express (2016), Serbia turns back on EU to cosy up with RUSSIA after Brussels threat over Kosovo, 27 Temmuz. <https://www.express.co.uk/news/world/693730/Serbia-European-Union-Axel-Dittmann-Croatia-Brussels> (Erişim Tarihi: 23.04.2018).

Szolucha, A. (2010). The EU and ‘Enlargement Fatigue’: Why Has the European Union Not Been Able to Counter ‘Enlargement Fatigue’?. *Journal of Contemporary European Research*, 6 (1), 107-122.

Szpala, M. (2010). The Western Balkans: deadlock in the EU enlargement process. *OSW Commentary No. 43*, 1-7.

Şahin, Y. (2013). Batı Balkanlar AB Yolunda. *İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları*.

Şekercioğlu, S. (2015). Avrupa Birliği’ne Katılım Yolunda Sırbistan. Avrupa Birliği’nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi, (Ed.) Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, 541-577.

The Guardian (2001), Hague Tribunal Croat Arrives With Clear Conscience, 26 Temmuz. <https://www.theguardian.com/world/2001/jul/26/warcrimes.balkans> (Erişim Tarihi: 23.03.2018).

The Guardian (2015), Still the refugees are coming, but in Europe the barriers are rising, 31 Ekim. <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/31/austria-fence-slovenia-wire-europe-refugees> (Erişim Tarihi: 3.05.2018).

The Telegraph (2015), Angela Merkel calls on EU to help Western Balkans face migrant influx, 27 Ağustos. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/serbia/11829354/AngelaMerkel-calls-on-EUtohelpWesternBalkans-face-migrant-influx.html> (Erişim Tarihi: 3.05.2018).

Thessaloniki Summit (2003) http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/misc/76291.pdf (Erişim Tarihi: 18.01.2018).

Toygür, İ., & Atak, K. (2009). Hırvatistan'ın Müzakere Süreci. *İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu*, 7 Ağustos. http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/hrvatistanin_ab_muzakere_sureci.pdf (Erişim Tarihi: 20.02.2018).

Tull, S. M. (2004). The European Union and Croatia: negotiating "Europeanization" amid national, regional, and international interests. In *The European Union & Democratization*, Routledge, 144-161.

Türbedar, E. (2011). Hırvatistan'ın AB Üyeliğine Yeşil Işık. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1309349196-8.Hrvatistan___in_AB_Uyeligine_Yesil_Isik.pdf (Erişim Tarihi: 15.02.2018).

Tüysüzöğlü, G. (2015). Avrupa Birliği'nin Balkanlar Stratejisi'nde Batı Balkanlar'ın Rolü, *Avrupa ve Avrupa Birliği Teori, Güncel İç Gelişmeler ve Dış İlişkiler*, (Ed.) Cengiz Dinç, Savaş Yayınevi, 493-520.

Tziampiris, A. (2012). The Macedonian name dispute and European Union accession. *Southeast European and Black Sea Studies*, 12 (1), 153-171.

Uğurkan, E. (2015). Avrupa Birliği'ne Katılım Yolunda Bosna Hersek. *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi*, (Ed.) Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, 619-658.

United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) (1982), http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm (Erişim Tarihi: 12.03.2018).

Vachudova, M. A. (2014). EU leverage and national interests in the Balkans: The puzzles of enlargement ten years on. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 52 (1), 122-138.

Vukadinović, L. Č. (2013). Croatia's entry into the European Union and perspectives of further EU enlargement to the Western Balkans. *Megatrend revija*, 10 (3), 49-64.

Yürür, P. (2014). Avrupa Birliği'nin Batı Balkanlar Perspektifi, Hırvatistan'ın Üyeliği ve Batı Balkanların Geleceği, *Avrupa Birliği Tartışmalar ve Öneriler*, Sakarya Üniversitesi Avrupa Birliği Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi, 68-90.

Walldén, S. A. (2017), The Demise of EU Enlargement Policy, <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2017/03/Enlargement-policy-1701fin.pdf> (Erişim Tarihi: 20.01.2018).

Washington Post (2001), In Croatia, Law vs. Patriotism: Thousands Rally for Ex-General Accused of War Crimes, 16 Şubat. https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2001/02/16/incroatialawvspatriotism/c12d348362d24ca0883c-cca867f0fa13/?utm_term=.369ce777ddc2 (Erişim Tarihi: 27.02.2018)

Zagreb Summit Final Declaration, Bulletin of the EU 11-2000, 24 November. <http://www.esiweb.org/pdf/bridges/bosnia/ZagrebSummit24Nov2000.pdf> (Erişim Tarihi: 18.01.2018).

Zakošek, N. (2008). Democratization, State-building and War: The cases of Serbia and Croatia. *Democratisation*, 15 (3), 588-610.

Żornaczuk, T. (2016). Forever on the Periphery? The Return of Geopolitics to EU Enlargement to the Balkans, *PISM: Policy Paper*, № 6 (147), 1-5.

ÖZGEÇMİŞ

Özge Taşkın 20 Ocak 1987 Gaziantep’te doğmuştur. İlk ve Ortaöğrenimini sırasıyla Çorlu ve Mardin’de bitirmiştir. 2001 yılında Bülent Ecevit Anadolu Lisesi’nde başladığı lise eğitimini 2005 yılında 60.Yıl Anadolu Lisesi’nde tamamlamıştır. 2011 yılında Gazi Üniversite Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2014 yılında İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

